

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MÜLTECİ REJİMİNİN “ENTEGRASYON” VE “YÖNETİM” PARADİGMALARI
AÇILARINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Melisa GJİKA

2501181635

TEZ DANIŞMANI

Doç. Dr. Ahmet BEKMEN

İSTANBUL – 2022

ÖZ

MÜLTECİ REJİMİNİN “ENTEGRASYON” VE “YÖNETİM” PARADİGMALARI AÇILARINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

MELİSA GJİKA

Bu araştırma, mülteci rejimindeki yeni paradigmayı incelerken, neoliberalizmin, sermaye ve emek arasındaki ilişkiyi düzenlemek amacı çerçevesinde, mültecilerin entegrasyonuna mı yoksa yönetimine mi odaklandığını değerlendirmektedir. Nitel bir analiz sonucunda, rejimin paradigmasının, mültecileri filtreleyen, mültecilerin sayılarını ve kendilerine sağlanan korumanın niteliğini azaltan, mültecileri sınırlama ve mülteci akışlarını önleme stratejilerine dayandığı sonucuna varılmaktadır. Bu tez, Küresel Kuzey'in, mültecilik durumunu çözmeyi amaçlamadığını, bunun yerine, mültecileri düzensiz hale getirmek, mültecileri marjinalleştirmek ve mültecilerin oluşturduğu bu fazla nüfusu yerel ekonomilere entegre edecek şekilde bürokratik kategorilere ayırarak, sahne arkası kapitalizmde kullanmaya odaklandığını göstermektedir. Mülteciler, yerel iş gücünün istikrara kavuşturulmasına yardımcı olabilecek bir ucuz iş gücü havuzu olarak kullanılmakta ve Küresel Güney'in kıt iş gücü piyasasında birbirleriyle rekabet etmek durumunda bırakılmaktadır. Mülteciler, kamplar ve şehirler gibi biyopolitik alanlarda, kendilerine yatırım yapmaları ve insan olarak değerlerini sergilemeleri gereken ayaklı sermayeler olarak algılanmakta ve öznelliklerini inşa etmek için girişimci aktörler -homo economicus- olarak kabul edilerek yönetilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Mülteci rejimi, zorunlu insan hareketliliği, paradigma değişikliği, Soğuk Savaş sonrası mülteci rejimi, neoliberalizm, BMMYK, kalıcı çözümler, sınırlama.

ABSTRACT

EVALUATING THE PARADIGM IN THE REFUGEE REGIME IN TERMS OF "INTEGRATION" AND "MANAGEMENT"

MELISA GJIKA

This research evaluates the new paradigm in the refugee regime in the light of neoliberalism's aim to regulate the nexus between capital and labor by examining whether its purpose is to integrate or manage refugees. Based on a qualitative analysis, it is concluded that the regime's paradigm is dominated by containment and preventive strategies that filter refugees, lowering their numbers and the protection granted. This thesis shows that the Global North doesn't aim at solving refugeehood rather it is interested in making it irregular, marginalizing refugees, and making use of them in backstage capitalism by sorting them into bureaucratic categories to fit this surplus population in local economies. Refugees are used as a pool of cheap labor that can help stabilize the local labor force and are pitched one against the other in the scarce labor market of the Global South. Refugees are managed in biopolitical sites such as camps and cities to construct their subjectivity as entrepreneurial actors *-homo economicus-* and as a walking capital- who should showcase and invest in their values as human beings.

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR LİSTESİ.....	v
GİRİŞ VE AMAÇ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL BİLGİLER

1.1. Teorik Çerçeve.....	7
1.1.1. Paradigma Değişimini Anlamak.....	7
1.1.2. Neoliberal Rasyonalite Ve Yerinden Edilme İle Kesişimi.....	11
1.1.3. Mülteci Rejiminde Entegrasyon Ve Yönetim Değişkenleri.....	16
1.2. Metodoloji.....	20

İKİNCİ BÖLÜM

MÜLTECİ REJİMİNDEKİ PARADİGMA DEĞİŞİMİ

2.1. Paradigma Değişiminin Nedenleri ve Kurucu Unsurları.....	28
---	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MÜLTECİ REJİMİNDEKİ GÜNCEL PARADİGMANIN HARİTASINI ÇİZMEK

3.1. Ülkesine Geri Gönderme Ve Geçici Koruma Döneminde Kalıcı Çözümler Söylemi.....	37
---	----

3.2.	İnsan Hareketliliğinde Yeni Modeller: Gönüllü Ve Gönülsüz (Zorunlu) Göçün Miadini	
	Doldurmuş İkiliği.....	41
3.3.	Sinirlama Politikaları Ve Uygulamaları.....	46
3.3.1.	Mülteciler, Siğınmacılar Ve İdp’ler Arasındaki Bağlanti.....	49

DÖRTÜNCÜ BÖLÜM

KAMPLARDA VE ŞEHİRLERDE MÜLTECİLERİN YÖNETİMİ

4.1.	Kamp Mültecileri Nasıl Yönetilir?.....	59
4.2.	Kent Mültecileri Nasıl Yönetilir?.....	68
	SONUÇ.....	82
	KAYNAKÇA.....	88

KISALTMALAR LİSTESİ

1951 Sözleşmesi	: Mültecilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
CGSARPA	: Afrika'daki Mülteci Sorunlarının Spesifik Yönlerini Yöneten Sözleşme
DB	: Dünya Bankası
ICCPR	: Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi
IDMC	: Ülke İçinde Yerinden Edilme İzleme Merkezi
IDP	: Ülke İçinde Yerinden Edilmiş Kişiler
İHEB	: İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
IMF	: Uluslararası Para Fonu
IRO	: Uluslararası Mülteci Örgütü
IOM	: Uluslararası Göç Örgütü
PICMME	: Hükümetler arası Avrupa Göç Hareketleri Geçici Komitesi
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
UN ECOSOC	: Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi
UN EXCOM	: Birleşmiş Milletler Yürütme Komitesi

UNCTAD	: Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Örgütü
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNDRO	: Birleşmiş Milletler Afet Yardımı Kuruluşu
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
UNHCR	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

GİRİŞ VE AMAÇ

Hareket özgürlüğü evrensel bir hak olmasına rağmen, zorunlu yerinden edilme vakaları anormal bir şekilde çoğalmakta ve ulus devlet sisteminde kalıcı bir çözüm getirilmesi gereken büyük bir sorun olarak görülmektedir. İnsanların yerinden edilmelerinin katlanarak artmakta oluşu ve kaynakların aynı hızla tükenmesi bu konuyu daha acil hale getirmektedir. Suriye krizinde, 6,9'u mülteci (UNHCR, 2021a) olmak üzere, 13,5 milyon ve Afganistan'da 3,5 milyon (UNHCR, 2021b) insan yerinden edilmiş ve her iki kriz de on yılı aşkın süredir devam etmektedir.

Bir ulus devletin vatandaşı olmanın, ekonomik, sosyal ve politik hakları güvence altına almanın tek yolu olduğu bir sistemde, mülteciler ve zorla yerinden edilmiş insanlar bu güvenlik ağından yoksundur. Bu nedenle, vatandaşlık-ulus-devlet üçlüsünün dışında yaşayan bu kişileri düzenlemek ve onlara yer bulmak için mülteci rejimi ortaya çıkmıştır (Keely, 2001; Novak, 2015; Haddad, 2003).

Bu tez, mülteci rejimini, dominant yaklaşımlar ve stratejiler aracılığıyla mültecilerin yaşamlarındaki etkisini sadece bu insanlar için değil, ayrıca, toplumların nasıl yönetildiğini ve genel olarak kontrol edildiğini anlamak için ele almaktadır. Giriş bölümünde, tezin arka planı ve bağlamı, araştırma sorunsalı, amaçları ve hedefleri, önemi ve sınırlamaları tartışılmaktadır.

Arka Plan Bağlamı

Ulusötesi rejim, bir sorunu uluslararası seviyede düzenleyen kurumların, araçların ve ilkelerin tamamına verilen isimdir (Krasner, 1982: 59-61; Keohane and Nye, 1987). Aynı şekilde mülteci rejimi, mültecileri desteklemek, korumak ve onlara yardım etmek için bir araya gelen yasal araçlar, politikalar, yerleşik uygulamalar, hükümet ve sivil toplum kuruluşları, içtihat ve fonların bütünüdür. (Keely, 2001; Joly, 1999). Mülteci rejiminin temel ilkesi, insan haklarını baz alarak, mültecilerin zulümden korunması ve kaçtıkları yerden daha güvenli bir yere yerleştirilmeleri

üzerine kuruludur. Çoğunlukla “esnek yasalar” üzerinde dursa da (Feller, 2001), geri göndermeme gibi bazı yasalar uluslararası teamül hukukudur ve hukuken tüm devletleri bağlar.

Bu rejim de her rejim gibi yeni durumlara uyum sağlar, yön değiştirir ve zaman geçtikçe daha karmaşık hale gelir. Mülteci rejimi, İkinci Dünya Savaşı'nın hemen ardından, 1950'lerde kurulmuştur. Bundan önce, yerinden edilme ve mültecilik konularını düzenlemeye ve çözmeye yönelik girişimler olmuştur. Barnett (2002) ve Ben-Nun (2015) tarafından, 1950'lerden önce mülteci rejiminin, geçici kurumlar, sözleşmeler ve uygulamalar etrafındaki gelişimi üzerinde yapılan çalışmalar örnek teşkil etmektedir.

Bununla birlikte, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (BMMYK) kurulması ve 1951 yılında Mültecilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme'nin imzalanması, modern mülteci rejiminin doğuşu olarak kabul edilmektedir. Bu başlangıç noktasının, mülteci rejiminin gayri resmi hiyerarşisinin gelişimi üzerinde etkileri olmuştur ve mültecilere karşı açık ve liberal olan ilk paradigma bu noktada inşa edilmeye başlanmıştır. Sözleşme, mülteciyi şu şekilde tanımlar: “ırkı, dini, uyruğu, belirli bir sosyal gruba olan üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle zulme uğramaktan haklı sebeplerle korktuğu için memleketine dönemeyen veya dönmek istemeyen kimse” (Madde 1, Sözleşme, 1951).

Bu tezin çıkış noktası, mülteci rejimine büyük bir değişiklik getiren Soğuk Savaş'ın sona ermesidir. Giriş bölümünde ele alınacak olan konu, insan hareketliliğinin doğasının değiştiğidir. Akademide, gönüllü ve zorunlu göçmenlik arasındaki dikotomik bölünmeye bağlı kalanlar bulunmaktadır. Bu iki kavram arasındaki fark, anavatana geri dönme olasılığıdır. Ancak, günümüzde birçok kişi, kişisel olarak hedef alınmasa veya zulüm görmese bile, eve geri dönmeyi mümkün görmemektedir.

Yerinden edilen insanların sayısı yalnızca siyasi zulüm nedeniyle değil, aynı zamanda, savaşlar, iç çatışmalar, yoksulluk, gıda güvensizliği ve insanları ülkelerini terk etmeye zorlayan diğer sebepler yüzünden çoğalmış durumdadır. BMMYK'nin kayıtlarına göre, 2020 itibariyle, yerinden edilmiş insanların sayısı 80 milyona ulaşmış ve bu rakam sadece kurumun tespit edebildiği resmi veriye karşılık gelmektedir (UNHCR, 2021c). Yani, 80 milyon insanla ilgilenilmesi gerekmekte ve dünya barışını ve düzenini korumak için bu durum büyük önem arz etmektedir.

Araştırma Amacı, Hedefleri ve Sorunsalı

Pek çok çalışma, mülteci rejimindeki paradigma değişikliği üzerinde durmakta (Mertus, 1998; Frelick, 2007; Saunders, 2014; Scalettaris, 2007) ve devletlerin mültecileri kabul etme konusunda sert bir şekilde kapanmalarına, odağın korumadan önlemeye nasıl dönüştüğüne ve BMMYK'nin değişen yetki alanına işaret etmektedir. Bu çalışmalar, mülteci rejiminin, mültecilerin dışlanmalarına ve marjinalleştirmelerine ek olarak, korunmalarını da imkânsız kıldığı sonucuna varmaktadır.

Bu tez, mülteci rejiminin başarısızlığının ardındaki nedenleri bulmayı ve mülteci sorununa yanıt vermek için bu stratejilerin neden seçildiğini açıklamayı amaçlamaktadır. Bu tezde ele alacağım boşluk, bu stratejilerin, küresel Kuzey'in belirli hedeflerine ulaşmasına hizmet ettiği argümanlarında yatmaktadır.

Ayrıca, mülteci sorunu, çoğunlukla yasal veya parça parça, vaka çalışması perspektifinden araştırılmıştır. Ek olarak, bu tez, rejimi bir bütün olarak ve onun temel fonksiyonları çerçevesinde dikkate almaktadır. Her biri derinlemesine çalışma gerektirdiğinden, her bir ögeyi ayrı ayrı araştırmaya ihtiyaç vardır. Bununla birlikte, onları iç içe geçmiş olarak görerek, yalnızca

günümüzdeki eğilimleri anlamaya değil, gelecekte ortaya çıkabilecek olanları da daha iyi incelemeye yardımcı olan, daha geniş bir rejim şeması oluşturulabilir.

Ayrıca, neoliberal rasyonalitenin mülteci rejimi üzerindeki etkisi, paradigmanın unsurlarında ve özellikle kamplarda ve şehirlerdeki mültecilere karşı gerçek davranışlarda incelenecektir. Bu tez, mültecilerin ekonomik ve politik değerleri konusuna da değinmiş oluyor.

Bu tezin ilk amacı, 1950'lerin ilk paradigmasını Soğuk Savaş'ın sonundaki değişimle karşılaştırmak ve her iki paradigmada da mülteci sorununa yanıt vermek için kullanılan stratejileri kıyaslamaktır. İkinci olarak, mevcut paradigmayı oluşturan baskın kalıplar ve stratejiler tanımlanacaktır. Son olarak, yeni paradigmanın etkisi, mültecilerin yönetim ve entegrasyonları açılarından değerlendirilecektir.

Asıl araştırma sorusu, mülteci rejimindeki yeni paradigmanın bütünleştirici olup olmadığı ve mültecilere yeni bir hayat imkânı sağlayıp sağlamadığı, buna ek olarak da sorunu sadece ulus devletler için yöneten bir şekle dönüşüp dönüşmediği düzleminde ele alınacaktır.

Araştırmanın Önemi, Sınırlamaları ve Yapısı

Bu çalışma, mülteci rejimine bütüncül bir bakış açısı getirerek ve mültecilerin korkutucu boyutlara ulaşmış olan sayılarından ziyade, rejimin bilinçli eksikliklerinde yatan sorunu ele alarak, eleştirel mülteci çalışmalarına katkıda bulunacaktır. Ek olarak, mülteci sorunundaki uluslararası yaklaşımın temel güdü ve stratejilerinin, bunların ulus devletlerin çıkarlarıyla olan karşılıklı ilişkilerinin ve mültecilerin geçim kaynaklarının daha iyi incelenmesine yardımcı olacaktır. Böylelikle, Afganistan'daki veya gelecekte gerçekleşmeleri mümkün olan krizlerdeki mülteci sorunları, bu sorunlara dahil olan aktörlerin davranışlarını anlamamızı sağlayan paradigma ışığında, daha kapsamlı bir şekilde incelenebilecektir.

Araştırma sorum, mülteci rejimindeki paradigmanın etrafındaki siyaset teorisine ve siyasal analizine dayanıyor. Bu nedenle, belirli bir vaka çalışmasının hukuki açıdan incelenmesi bu tezin kapsamı dışındadır. Bununla birlikte, bu alanda başkaları tarafından yürütülen vaka çalışmaları, özellikle mevcut stratejilerin mültecilerin yaşamları üzerindeki etkilerine ilişkin argümanlarımı desteklemek için yaygın olarak kullanılacaktır. Rejimin incelenmesi, sadece kurumlar veya araçlar aracılığıyla değil, aynı zamanda, ilkeler, kalıplar ve politikalar aracılığıyla da yapılacaktır. Diğer bir sınırlama ise tarihsel dönemdir. Başlangıcını Soğuk Savaş'ın sonu olarak kabul ettiğim yeni paradigmayı ele alan bu tez, 1950'lerden sonraki dönemi dikkate almaktadır.

Bu araştırmanın tartışma kısmı 3 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, modern mülteci rejiminin doğuşunu, tarihsel bağlamı ve 1950'lerden Soğuk Savaş'ın sonuna kadar mülteci sorununa uluslararası bağlamda gösterilen yaklaşımı oluşturan ana unsurları analiz etmektedir. Bölümün sonunda, paradigma değişimine sebep olan nedenler ve bu geçiş döneminde meydana gelen bazı değişiklikler incelenmektedir.

İkinci bölüm, insan hareketliliğinin değişen doğasını gözlemleyerek, mevcut paradigmanın baskın unsurlarına odaklanmaktadır. Amaç, mülteci önleme, sınırlama ve koruma ile ilgili olarak yeni yerinden edilme kategorilerinin oluşturulmasıyla birlikte, kalıcı çözümler, entegrasyon, yeniden yerleştirme ve geri dönüşteki değişimi anlamaktır.

Üçüncü bölümde, mültecilerin yerleştiği yerlerden ikisi- kamplar ve şehirler- yönetsellik teorisi içinde incelenecektir. Bu sonuç bölümü, bir tür koruma alan mültecilerin hayatlarındaki paradigma değişiminin somut etkisini tartışmaktadır. Kamplarda ve şehirlerde yaşam kalitelerini belirleyen sosyal ve ekonomik entegrasyon, mevcut uluslararası mülteci koruma modellerini anlamak için analiz edilecektir. Çalışma, ana hatlarıyla, paradigma değişiminin sonuçlarına

GİRİŞ VE AMAÇ: Araştırmanın Önemi, Sınırlamaları ve Yapısı

kronolojik ve dikey olarak daha derinlemesine inmeyi ve mülteci rejiminin neden bu siyasi bakış açısını tercih ettiğini yanıtlamayı amaçlamaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL BİLGİLER

1.1. Teorik Çerçeve

Teorik çerçeve, paradigma kavramı ve paradigma değişimi hakkındaki literatürü inceleyerek başlamaktadır. Buna ek olarak, mülteci rejimindeki paradigma değişimini neoliberal dönüşün bir parçası olarak konumlandırmaktadır. Bu tezin ana amacı, bir literatür boşluğu gibi görünen, neoliberal rasyonalitenin mülteci rejimi üzerindeki etkisini incelemektir.

Neoliberalizmin, mülteci rejimini etkileyen kilit unsurları, araştırma sorunsalının ele alınması ve cevaplanmasının önünü açmaktadır. Bu bölüm, son olarak tanımlanacak ve tartışılacak olan entegrasyon ve yönetim değişkenlerine odaklanmaktadır. Mültecilerin yönetimi, yönetimsellik ve biyopolitika teorisi içinde çerçevelenmiştir. Her ikisi de mülteci rejimindeki baskın strateji ve politikaların sonuçlarını değerlendirmede yol gösterici kavramlar olacaktır.

1.1.1. Paradigma değişimini anlamak

Paradigma, postmodernitede, çoğunlukla Thomas Kuhn'un bilim tarihi ve ilerlemesi hakkında kuramsallaştırdığı *Bilimsel Devrimin Yapısı* (1996) adlı eserinde ele aldığı, bir insani bilimler kavramıdır. Kuhn, paradigmayı, bir alanın veya konunun normal işleyişini oluşturan inançlar, ilkeler ve örüntüler sistemi olan “bulmaca çözme” yöntemi olarak tanımlar (s. 36-38). Bilim insanları ve uzmanlar, toplumda büyüme ve gelişmeyi (iyi yaşam) neyin getirdiğine dair inançlarına dayanarak, söz konusu alandaki kuralları ve yorumları belirler. Bu ilke ve kurallar sadece kurumlar için değildir; sosyal ve kültürel olarak da takip edilmektedir. Örneğin, mülteci rejiminde, mültecilerin statüsüne ve onlara ne verileceğine karar veren yeni sözleşmeler ve protokoller imzalayabilen makamların yanı sıra, mülteci meselesine nasıl bakılması gerektiği,

statülerinin neden özel olduğu vb. konularında ortak bir anlayış vardır. Rejim içindeki kavramların, ilkelerin, yasaların ve uygulamaların toplamı, onun paradigmasını oluşturur ve mülteci sorununa verilen tepkiyi oluşturan epistemolojik ve ontolojik düzeyi anlamamıza yardımcı olur.

Paradigmalar, toplum ve siyasetle ilgili sorunları analiz etmek ve daha iyi anlamak için bir bilim yöntemi olarak siyaset bilimciler tarafından kullanılmaktadır. Kuhn, kitabında, bilimin doğrusal olarak ilerlemediğini ve paradigma değişimleri adı verilen periyodik devrim süreçlerinden geçtiğini savunuyor: “Paradigma değişimleri, normal bilimin, altında işlediği baskın paradigma yeni fenomenlerle bağdaşmaz hale getirildiğinde ortaya çıkar ve yeni bir teori veya paradigmanın benimsenmesini kolaylaştırır” (s. 54). Kuhn'a göre, bilim insanları -bizim konumuzda bilim insanlarına ek olarak politikacılar ve karar vericiler-, işlerin değiştiğini ve farklı şekilde ele alınması gerektiğini anladıklarında değişimler meydana gelir. Bu tezin gösterdiği üzere, mülteciler üzerine yapılan yeni araştırmalar ve vaka çalışmaları, mülteci rejiminde yön, tercih ve stratejilerde değişikliklere yol açmıştır. Ancak, buna paradigma değişimi demek yeterli midir ve bu tanımın kabulü neden önem arz etmektedir?

Eleştirel politik ekonomi yaklaşımının ışığında, Hubert Buch-Hansen (2018), paradigma değişimi için şu ön koşulları tanımlıyor: “(...) mevcut kurumlar tarafından çözülemeyen derin bir kriz, çözüm öneren alternatif bir siyasi proje, projeyi destekleyen bir toplumsal güçler ittifakı ve yeni proje için geniş (hatta pasif) bir kabul” (s. 159). Mülteci rejimi, Yugoslavya'nın çöküşü ve Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle, mülteci statüsünde değişikliklere ve yeni zorla yerinden edilme kategorilerinin yaratılmasına yol açan bir “derin kriz” yaşamıştır (Barutciski, 1994; Sztucki, 1999; Pugh, 1998; Goodwin-Gill, 1999; Shacknove, 1993; Mertus, 1998). Ayrıca, öncekilerin yerini alan yeni yaklaşımlar, stratejiler ve politikalar, sadece BMMYK gibi kurumları

etkilemekle kalmamış, aynı zamanda toplumsal değişimlere de yol açmıştır. Soğuk Savaş döneminde mülteci kabul edilen komünist muhalifler kolaylıkla entegre edilmiş ve ev sahibi ülkelerdeki kamuoyu onlara sıcak bakmıştır. Fakat Soğuk Savaş sonrası dönemde mülteciler önemini yitirmiş, devletler giriş koşullarını kısıtlamaya başlamış ve göçmen karşıtı söylemler popülerlik kazanmıştır (Keely, 2001; Loescher, 2001; Cunliffe, 1995). BMMYK tarafından temsil edilen mülteci rejimi, rejimin yönünü, mültecilerin korumalarından ziyade, mültecilerin kabullerinin önlenmesine çevirecek yeni stratejiler ve politikalar benimsemiştir.

Bununla birlikte, Saunders (2014), aslında rejimin bir paradigma değişimine uğramadığını, durumun sadece “*business as usual*” (aynı tas aynı hamam) olduğunu savunuyor. Devletler, mültecileri istedikleri zaman kabul etmekte, ancak onlardan fayda görmeyince mültecilere kapılarını kapatmaktadır. Crisp (2005), devletlerin, her zaman geri göndermeme ve sığınma yasalarını atlatmaya çalıştıkları ve 1980'lerin başında bile sınırlarını kapatmaya hazırlandıkları için sığınma paradigmasında dramatik bir değişiklik olmadığını kabul ediyor (s. 4). Bununla birlikte, mülteci rejiminde gerçekten bir paradigma değişikliği olduğunu, ancak bunun bağımsız bir değişiklik olmadığını, daha çok 1980'lerdeki siyasi paradigma değişikliğini içeren neoliberal proje kapsamında gerekli bir değişiklik olduğunu savunuyorum.

Bu noktayı tartışmak için, mülteci rejimi kavramını inceleme altına almak ve uluslararası rejimler ve bu rejimlerin ulus devletlere ve diğer aktörlere değişim dayatma gücüne ilişkin literatüre başvurmak gerekir. Giriş bölümünde belirtildiği gibi, mülteci rejimi, uluslararası rejimlere ilişkin literatür ışığında (Krasner, 1982: 59-61; Keohane ve Nye, 1987), mültecilerle ilgilenen ve onları yöneten ilkeler, kurallar, kurumlar ve yasal belgeler bütününden oluşur.

Uluslararası ilişkiler çalışmalarında rejimlere ve bunların uluslararası alandaki işlevlerine ve güçlerine ilişkin üç yaklaşım vardır. Liberal yaklaşımda, rejimler, ulus devletlerin, anarşik

uluslararası düzende ortak çıkarları ilgilendiren sorunları çözmek ve iş birliği yapmak için bir araya geldikleri özerk varlıklar olarak kabul edilir (Krasner, 1983; Kohane, 1982). Realist yaklaşım, iş birliği konusunu çok önemsemez ve çatışmayı herhangi bir uluslararası rejimin merkezine koyar. İş birliğinin ulus devletlerin kendi çıkarlarından ve hesaplarından kaynaklandığını savunur (Koehane, 1982: 55, 63; Oye, 1986: 63). Liberal teori, rejimlerin, devletlerin davranışlarını değiştirebileceğini düşünürken, realistler, rejimlerin uluslararası sistemdeki gücün dağılımını yansıttığını iddia eder.

Bu tezin temellendirildiği üçüncü yaklaşım olan Marksist yaklaşım, rejimleri, devletler arasındaki iktidar dinamiklerini örtbas ettiklerini iddia ederek eleştirir (Keohane, 1982: 42-45). Susan Strange (1982), rejim teorisini geçici bir heves olarak nitelendirerek, teoriyi çoğunlukla ABD hegemonyası altında ve ABD liderliğindeki kurumlarla alakalı, dünya siyasetinin dinamizmini yeterince önemsemeyen, devleti merkeze koyan ve daha geniş yapısal kalıplar ve iktidar biçimlerini göz ardı eden bir teori olduğu bağlamında eleştiriyor. Dolayısıyla, Marksist yaklaşımda, uluslararası rejimlerin amacı, güç dinamiklerinin statükosunu korumak ve kriz anlarında onu üretmek olarak tanımlanır. Mülteci rejimi söz konusu olduğunda, düzensiz bir insan hareketliliği gerçek bir kriz yaratacaktır, bu nedenle, rejime, durumu ele almak ve küresel ekonomiyi ve düzeni doğru yönde yönlendirmek için gerçekten ihtiyaç vardır. Başka bir deyişle, mülteci rejimi, egemen devletlerin, sermaye güçlerine ve eşitsiz gelişime hizmet etmek için yerinden edilme standartlarını tasarlama girişimidir.

Ayrıca, Krasner (1982), bir rejimin ilke ve normları değişirse, tüm rejimin de değişeceğini savunur. Ancak, mülteci rejimi söz konusu olduğunda, taraf devletlerin uymakla yükümlü oldukları norm ve ilkeleri içeren 1951 Sözleşmesi'nde herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. Aksine, ulus devletler, uluslararası hukuka uyuyor gibi görünürken, onu

atlatmanın yollarını bulmuşlardır (Crips, 2005; Goodwin-Gill, 2001, 2011). Bu, rejimin, aktörlerin ve devletlerin kararlarını değiştirme gücüne sahip özerk bir varlık olmadığı argümanını kanıtlıyor. Krasner'e (1982) göre, bu durumda, "bir rejimin ilkeleri, normları, kuralları ve karar verme prosedürleri daha az tutarlı hale geldiğinde veya gerçek uygulama, ilkeler, normlar, kurallar ve prosedürlerle giderek daha tutarsız hale gelirse, rejim zayıflamıştır" (s. 189). Bu argümanın ardından bu tez, yeni paradigmanın rejimin özerkliğini zayıflatıp zayıflatmadığını araştıracaktır.

Buna göre, mülteci rejimindeki paradigma değişikliği, tek başına bir değişiklik veya yeni araştırmaların ve uluslararası toplumun farkındalığından kaynaklanan bir değişiklik olarak görülmemektedir. Daha ziyade, rejimin, daha geniş bir paradigmatic değişimde- neoliberal dönüšte- dayatılan değişiklikleri takip ettiği söylenebilir.

1.1.2. Neoliberal rasyonalite ve yerinden edilme ile kesişimi

Neoliberalizm, 1970'lerin stagflasyonuna bir tepki olarak, sosyal demokrat konsensüs ve Keynesçiliği takip eden bir paradigma değişimine işaret etmektedir (Harvey, 2007; Palley, 2004). Neoliberalizm, özetle, *laissez-faire*, özelleştirme, kuralsızlaştırma, küreselleşme, serbest ticaret, kemer sıkma ve hükümet harcamalarındaki azalma politikalarının yaygınlaşmalarını temel alan, siyasi, ideolojik ve ekonomik bir proje olarak tanımlanmaktadır (Brown, 2006, 2015; Harvey; 2005, 2007; Mavelli, 2017a, 2017b). Bu nedenle, bir güvenlik ağı olarak, refah devletine bağımlı olan insanlar üzerinde doğrudan bir etkiye sahiptir.

Wendy Brown (2015), "hayatın ekonomikleşmesinin" neoliberalizmin merkezinde olduğunu savunuyor. Brown'a göre, neoliberalizm, "varlığın tüm yönlerini ekonomik terimlerle yapılandıran kendine özgü bir akıl biçimi" ve "demokrasinin kurucu unsurlarının belirgin bir şekilde siyasi karakterini, anlamını ve işleyişini ekonomik olanlara" dönüştüren bir akıl biçimidir

(s. 17). Mülteci rejimi, sözde, yerinden edilmiş insanlara koruma ve bakım sağlama temelinde yatmakta ve bu nedenle kapitalist kâr maksimize etme dünyasının dışında durmaktadır. Bu tez, rejimin ekonomikleşmesinin neoliberal dönüşümünden etkilenip etkilenmediğini ve bunun mülteci rejiminin özünü ne ölçüde dönüştürdüğünü gözlemlemeye çalışmaktadır. Mülteci rejimi, uluslararası bir sosyal sorumluluk ve yükümlülük olarak, kâr veya piyasa kurallarıyla fazla etkileşime girmeden mültecileri korumayı amaçlamaktadır. Dolayısıyla, tam da bu nokta, yani “hayatın ekonomikleşmesi”, neoliberal paradigma ile rejimin başarmayı amaçladığı şey arasındaki bağlantıyı anlamak ve açıklamak için çok önemlidir.

Dahası, neoliberalizm, sermaye emek ilişkisini ve devletin rolünü (Burawoy, 1976; Overbeek, 1995; 2000; Pellerin ve Overbeek, 2001) mülteci rejimi yakından ilgilendirecek şekilde, baştan aşağı değiştirmiştir. Neoliberalizmde göç kontrolü ile emek hareketliliğinin yeniden örgütlenmesi ve sermaye genişlemesinin mantığı arasındaki ilişki üzerine kayda değer miktarda çalışma yayınlanmıştır (Overbeek; 1998, 2002; Pellerin and Overbeek, 2001; Harvey, 2007; Sassen, 1996; Bélanger ve Saraçoğlu, 2016). Emek ve sermaye hareketlilikleri arasındaki kesişme üzerine mevcut araştırma, gönüllü hareketliliğe, yani “ekonomik göçmenlere” odaklanırken, mültecileri geri planda bırakmaktadır. Günümüzde, literatürdeki çalışmaların çoğu, göçmenler, mülteciler ve yerinden edilmiş diğer gruplar arasındaki kusurlu ve yapay farkı sorgulamıyor gibi görünmektedir. Bu tez, insan hareketliliğinin bu ikili sınıflandırmasını inceleyecek ve hangi amaçlara hizmet ettiğini gösterecektir. Ayrıca, “hayatın ekonomikleşmesi” kapsamında, mültecilerin ve mülteci rejiminin aynı çerçevede ele alınmasını inceleyecek ve analiz edecektir.

Neoliberalizmde, sermaye, bilgi ve hizmet akışlarının kuralsızlaştırılması hayati önem taşır. Bunun aksine, insan hareketliliği bağlamında, düzenleme, denetleme ve kurallar

bütünlüğüne uymaya ihtiyaç vardır (Overbeek, 2002; Sassen, 1996, 2016). Göçmenler ve mülteciler gibi yerinden edilmiş insanlar, sermayenin genişlemesi için temel öneme sahip göç ve mülteci rejimlerine ihtiyaç duyan ekonominin çok önemli birer parçaları haline gelir. Bu, rejim teorisinin, özellikle küreselleşmeyle beraber gelişmesinin bir başka nedenidir, çünkü rejimler, sadece dünyadaki artan ortak sorunları çözmek için değil, ayrıca sermaye ve emeğin hareket-sabitlik bağlantısının da düzenleyicileri olarak hizmet ederler (Cox 1987; Gill, 1995; McMichael 1996). Pellerin ve Overbeek (2001) şunları belirtmektedir: “Kolayca hareketli hale getirilebilen bir nüfus, alan ile olan ilişkisinde esnek olan bir nüfustur ve dolayısıyla belki de kalıcı bir yerinden edilmişlik durumundadır” (s. 151). Yerinden edilmiş insanların bir özelliği olan esneklik, rekabet yarışında ve krizlerin üstesinden gelme yolunda yedek konumdaki bir ucuz iş gücü ordusuna duyulan ihtiyaç için çok önemlidir. Bununla birlikte, insan hareketliliğindeki düzenleme, göçmen kotalarının varlığını veya işçi haklarının korunmasını garanti etmeyecek, bunun yerine, göçmen akışlarının, esnek, ucuz ve “yasa dışı” kalmasına sebep olacaktır. Bu tez, mültecilerin emek esnekliklerini, nasıl yönetildiklerini ve özellikle kentlerde yaşayan mültecilerin sermaye akımlarının hizmetine nasıl sunulduklarını araştıracaktır.

Kalkınma projeleri, IMF ve DB kemer sıkma önlemleri, durgunluk, işsizlik oranları, küresel aşırı birikim, iklim değişikliği ve işçi krizi, yerinden edilmeyi vakalarının artmasına sebep olmuştur (Cohen ve Deng 1998; Loescher ve Scanlan, 1986; BMMYK, 1997; Zolberg, Suhrke, ve Aguayo 1989; Overbeek, 2002; Bacon, 2008). Sassen (2016), bunu, “büyük bir habitat kaybı” olarak adlandırıyor; insanlar, onları, topraklarını terk etmeye ve başka bir yere sığınmaya iten yoksulluk ve güvensizliğin eşiğine getirilmektedir. Birçok araştırmanın gösterdiği gibi, insan hareketliliği, kişilerin siyasi aktivizmleri nedeniyle kendilerine ve ailelerine yönelik

baskılardan ziyade, daha çok, ekonomik ve sosyal güvensizlik nedenleriyle meydana gelmektedir (Van Hear, Brubaker ve Besa, 2009; Betts, 2013; Farer, 1995).

Ayrıca, bu yer değiştirme, coğrafi eşitsizlikler söz konusu olduğunda oldukça dengesizdir. Bu tezde, Küresel Güney ve Küresel Kuzey arasındaki dikotomi, mevcut mülteci rejimini ve paradigmasını anlamak için çok önemli olarak kabul edilmektedir. Küresel Güney ve Küresel Kuzey terimlerinin, Birinci Dünya, Üçüncü Dünya veya Batı merkezli bir hiyerarşiyi ifade eden, gelişmekte olan veya gelişmiş ülkeler gibi diğer kategorik ayrımlara kıyasla, değerden bağımsız terimler olarak kullanılmasını destekliyorum (Mitlin ve Satterthwaite, 2012; Pacitto ve Fiddian-Qasmiyeh, 2013).

Ayrıca, bu kategoriler, göçün coğrafyasındaki kalıpları ve mülteci akışlarının yönünü ortaya koymaktadır (Scalettari, 2007; Vaughan-Williams, 2015). Bu terimler, IOM gibi BM kurumları tarafından da tercih edilmektedir (World Migration Report, 2019: 326-8). Güneyden kuzeye insan akışı, BM'nin insan hareketliliğinin yönünü BMMYK ve diğer kurumlar aracılığıyla kontrol etme niyetini göstermektedir. BM, yerlerinden edilmiş insanları Güney/Kuzey kategorisiyle eşleştirerek, Güney'deki yerinden edilmiş insanlar ve Kuzey'e yerleşmemesi gereken, istenmeyen kişiler olarak filtrelemeyi ve sınırlamayı amaçlamaktadır. *Fiili olarak*, Küresel Kuzey, vaat edilen toprak olabilir, ancak insan hareketliliğinin çoğu, Küresel Güney içerisinde gerçekleşmektedir (De Lombaerde, Guo ve Neto, 2014; UNCTAD, 2018; Cerrutti ve Parrado, 2015; Tobias, 2012).

Küresel Kuzey'in, Küresel Güney'in ekonomik, çevresel ve siyasi manzarasına verdiği ağır hasar, insanları kitlesel olarak yerinden eden etnik, dini ve ırksal mücadelelerle sonuçlanmaktadır (Sassen, 2016; Bacon, 2008). Bu insanların yerinden edilmelerinin temel nedenlerinden biri, işsizlik üreten ve onları fazla nüfusa dahil eden aşırı sermaye birikimidir.

Fazla nüfus, iş gücünün örgütlenmediği ve taleplerini dile getiremediği için sindirildiği bir ortamda, aşırı birikim nedeniyle sistem dışına atılan ve ücretleri düşük tutmak için yedek ordu görevi gören kişilerden oluşur (Marx, 1967, 25. bölüm). Devlet aygıtı, nüfusun kontrolü ve yönetimi, onun bürokratik kategorilere yerleştirilmesi ve kapitalizmin işleyişinin devamını mümkün kılan uygun düzenlemelerle ilgilenir.

Mavelli (2018), neoliberal devlette görünen çelişkiye işaret ediyor: “Neoliberalizm, 'devletin geri çekilmesi' ile ilgili değil, devlet tarafından aktif olarak desteklenen bir ekonomikleştirme veya piyasalaştırma sürecidir” (s. 490). Devlet, güçlü olmaya devam etmekte ve Foucault'nun (2010) belirttiği gibi, neoliberalizmin gelişmesini sağlamak ve neoliberal rasyonaliteye uygun özneler inşa etmek için bir “aktif yönetimsellik” uygulamak zorundadır (s. 120). Öte yandan, devletin sosyal yönü, yani insan haklarının garanti altına alınması ve marjinalleştirilmiş gruplarla ilgilenilmesi, özelleştirmeler ve dışsallaştırma politikaları yoluyla (Haddad, 2008; Hyndman ve Mountz, 2008; Lemberg-Pedersen, 2019) uluslararası örgütlere ve STK'lere devredilir (Tobin ve Campbell, 2016; Menz, 2011). Saskia Sassen (1996), “hükümet işlevlerinin, hükümet dışı veya yarı resmî kurumlara ve meşruiyet kriterlerine kaydırılmasının” meydana geldiğini ve “göç politikasının fiili bir şekilde uluslararası bir kimlik kazandığını” gözlemliyor (s. 24). Yerinden edilen nüfusa bakmak, insani rejimin bir görevi olmaktan çıkarılıp, devletin sorumluluğu ve yükümlülüğü olarak görülmemektedir.

Liberal bilimde insancıl söylem, evrenselcilik, hümanizm ve dayanışma ilkelerine dayanır ve şiddetli çatışmalardan etkilenen bireylerin korunmasıyla ilgilenir. Mültecilerin, insani rejim tarafından, pasif kurbanlardan sömürülebilir işçilere dönüşmeleri hakkında önemli miktarda çalışma yayınlanmıştır (Pallister-Wilkins, 2015; Fassin 2011; Rosmand ve Gregoratti 2020). Burada, Georgina Ramsay'in (2021) “insani istismarlar” (*humanitarian exploits*) kavramı

açıklayıcı olabilir. Ramsay, kavramı şu şekilde tanımlıyor: “(...) hayat kurtarmanın insani zorunluluğunun, hayatları kârlı hale getirmenin ekonomik zorunluluğuyla kesiştiği durumları anlatan bir kavram: yani, koruma ve üretkenliğin çatışan zorunlulukları tarafından şekillendirilen yönetim durumlarını karakterize eder” (s. 9).

Bu nedenle, insancılık, her şeyi piyasa ihtiyaçlarına göre dönüştürmenin neoliberal rasyonalitesine karşı çıkmaz, aksine, onu ayakta tutan şeyin aktif bir parçasıdır. İnsancılık, Küresel Güney ile Küresel Kuzey arasındaki aşırı eşitsizlik uçurumunun olduğu bir zamanda, barışı üreten mülteci rejimindeki yeni paradigmanın özelliklerinden biridir (Ticktin, 2006; Long, 2013; Moulin ve Nyers; 2007). Mülteci koruma rejiminin “insani bir pazar yerine” dönüştürülmesi (Crisp, Janz, Riera ve Samy, 2009), kamplarda ve şehirlerdeki mültecilerde üretken ve girişimci özellikler üretmek amacıyla, insani bakım ve korumadan nasıl yararlandığı bağlamında incelenecektir.

1.1.3. Mülteci rejiminde entegrasyon ve yönetim değişkenleri

Bu tezin açıklanmasına olanak sağlayan yönetim ve entegrasyon kavramlarını anlamak önemlidir. Vatandaş olmayanların entegrasyonu, hayata yeniden başlamak, güvensizlikleri geride bırakmak, istihdam edilmelerine, eğitilmelerine ve topluma katkıda bulunmalarına izin veren çevreye uyum sağlanması anlamına gelir. Mültecilere sunulan kalıcı çözümler, devlet sistemi dokusundaki yırtıkları onararak ve hiç kimsenin bir devlete üyelikten yoksun kalmamasını sağlayarak, sosyal bağları yeniden kurmayı amaçlamaktadır (Aleinikoff, 1992).

Ager ve Strang (2008), mülteci entegrasyonunun ana alanları hakkında şunu belirtmektedir:

(...) istihdam, barınma, eğitim ve sağlık sektörlerinde başarı ve bu sektörlerle erişim; vatandaşlık ve haklara ilişkin varsayımlar ve uygulamalar; topluluk içindeki

gruplar içindeki ve arasındaki sosyal bağlantı süreçleri; ve dil, kültür ve yerel çevre ile ilgili bağlantıların önündeki yapısal engeller (s. 166).

Çok sayıda araştırma, mültecilerin entegrasyona ulaşmak için karşılaştıkları engelleri ortaya çıkarmaktadır (Fábos ve Kibreab, 2007; Campbell, 2006; Kobia ve Cranfield; 2009; Grabska, 2006; Hammad, 2017). Mültecilerin ayrıştırılmaları, suçla ilişkilendirilmeleri ve dışlanmaları, şehirde yaşama hakkına sahip yurttaşları ve mültecileri (aynı dili konuşmayan, topluluktan yoksun yabancılar) birbirlerinden net olarak ayırarak, aralarındaki uçurumu derinleştirmektedir.

Entegrasyonu kolaylaştıracak iki kalıcı çözüm olan yerleştirme ve vatandaşlığa alma, uygunluk gerektiren kriterlere sahiptir. Araştırmalar, insan sermayesinin ve mültecilerin ev sahibi topluma kültürel ve sosyal yakınlığının, mültecilerin entegrasyonunda önemli bir rol oynadığını göstermektedir (de Vroome ve van Tubergen, 2010; Beiser ve Hou, 2001; Colic-Peisker ve Walker, 2003). Dili bilen veya yerel kültürle belirli bir bağlantısı olan eğitimli bir mülteci, ev sahibi topluma daha iyi ve daha hızlı bir şekilde entegre olur. Öte yandan, entegrasyon seviyesi, cinsiyete dayalı (Gowayed, 2019; Pittaway ve Bartolomei, 2001) ve ırksal kalıpları (Beiser et al., 1999; Gray ve Franck, 2019) takip etmektedir. Ayrıca, Krahn, Derwing, Mulder ve Wilkinson (2000) ve Castles, Korac, Vasta, ve Vertovec (2001) tarafından araştırıldığı gibi, mülteciler, vatandaşlardan daha fazla işsizlik ve güvencesiz yaşam koşullarından mustariptir.

İkinci değişken olan yönetim, belirlenen hedeflere ulaşmak için insan ve malzeme kaynaklarının etkin bir şekilde kullanılmasından oluşur. Bu nedenle, nihai amaç ve kontrollü bir süreç, harcanan kaynaklara kıyasla daha fazla önem arz eder. Bu tezde yönetim olarak anlaşılan

şey, liberal ekonomik kavramdan farklıdır ve daha çok yönetimsellik ve biyopolitika teorileriyle ilgilidir.

Göç çalışmalarında, Göç Yönetimi, Bimal Ghosh (2000, 2007) tarafından 1993 yılında BM Küresel Yönetim Komisyonu'nun talebiyle detaylandırılmış bir terimdir. Göç Yönetimi, daha az gelişmiş Küresel Güney'deki iş gücü arzını göçmen emeğine yönelik taleple ilişkilendirerek, göçü ekonomik olarak faydalı hale getirmeye çalışır (Ghosh, 2000; Geiger ve Pecoud 2010; Ashutosh ve Mountz, 2011; Adamson ve Tsourapas, 2020). Bimal Ghosh (2012), göç yönetiminin, insan hareketliliğini daha düzenli ve öngörülebilir, aynı zamanda daha üretken ve insancıl hale getirdiğini iddia ediyor (s. 251, 307). Geiger ve Pecoud'a (2010) göre, yönetim kelimesi, yerinden edilmiş tüm insanları tamamen ekonomik aktörler yapmak amacıyla, insan hareketliliğinin depolitizasyonunu ve kontrolünü gerektiren, apolitik ve teknokratik doğası ile tanımlanmaktadır.

Scheel ve Ratfisch (2014), neoliberalizmdeki mülteci rejiminin birçok yüzünden birini ortaya koyuyor. Scheel ve Ratfisch, mülteci rejiminin, kısıtlayıcı stratejilerle yerinden edilmiş insanları kategorize ederek, bir göç yöneticisi olarak hizmet ettiğini savunuyorlar. BMMYK, sınırdaki insanları kontrol ederek, filtreleyerek ve sınır dışı etme prosedürleriyle uğraşarak, bir tür küresel polis olarak göçmenlik yönetimiyle ilgileniyor. Neoliberal paradigmadaki tartışma, mültecileri korumaktan ziyade, onları ekonomik amaçlar için yönetmek ve kullanmayı amaçlamaktadır (Ong, 2006: 6; Mavelli, 2018: 484). Bu tez, mülteci rejiminde yerinden edilmenin ekonomikleştirilmesini gözlemlemeyi amaçlamakta ve bu nedenle, üçüncü bölümde, mültecilerin kamplarda ve şehirlerde yönetimi, yönetimsellik ve biyopolitika teorisi ışığında incelenmektedir.

Yönetimsellik, öznelerin yönetildiği tüm örgütlü uygulamaları içerir. Sadece devlet siyaseti ve kurumlarıyla sınırlı olmayıp, tüm topluma ve bireye nüfuz eder. Foucault'nun belirttiği gibi, yönetimsellik, “yönetim sanatı”, teknikleri ve teknolojileri nüfusların “biyopolitik” denetimine dahil eden “davranışların yönetimi”dir (Foucault, 2007; Lemke, 2001, 2010; Dean, 2010; Behrent, 2013). Ayrıca, biyo-iktidar, disiplin stratejilerinin nüfusların yaşamını düzenlediği ve onların üremelerini, refahlarını, dayanıklılıklarını ve üretkenliklerini güvence altına aldığı mekanizmadır (Mavelli, 2017b; Dean, 2010). Agamben (1998), bunu, insanın doğal yaşamının iktidar mekanizmasına ve hesaplamalarına dahil edilmesi olarak tanımlamıştır (s. 119).

Örneğin, mülteci kampları ve mültecilerin yerleştikleri şehirler, mültecilerin yönetildiği biyopolitik yerlerdir. Çeşitli araştırmalar, bu alanların, mültecilerin gözetim altında tutulduğu ve kendilerine toplumdaki yerlerinin ne olduğunun öğretildiği yerler olduklarını savunmaktadır (Malkki, 1992, 1995; Proudfoot, 1957; Betts, Bloom, Kaplan ve Omata, 2017; Holzer, 2012; McConnachie, 2016; Weinstein, 2017). Bu alanlar, mültecileri, “normal” toplumun geri kalanından ayrı tutan özel statüyü içselleştirmeye ve sürdürmeye yardımcı olurlar. Foucault'nun yazılarından yola çıkan Zembylas (2010), biyopolitikanın, “‘biz’ ve ‘onlar’ arasında veya ‘normal’ (örneğin, meşru vatandaşlar) ile ‘anormal’ (örneğin, yasa dışı göçmenler, vasıfsız mülteciler veya sahte sığınmacılar) arasında ikili bir kategorizasyon oluşturduğunu belirtir. Bunlardan ilki, yaşamayı hak ederken, ikincisi, feda edilebilir” (s. 35). Bu bağlamda, bu farklılığın sürdürülmesinin neden ve sonuçlarının analizi, üçüncü bölümde yer alacaktır.

Çok sayıda araştırma, mülteci kamplarını ve kentsel konaklama yerlerini biyopolitik alanlar ve kontrol teknolojileri olarak tanımlamaktadır (Sanyal, 2012; Ek, 2006; Minca, 2015). Nicolas Rose (1999), kontrol teknolojilerini, “belirli arzu edilen sonuçları meydana getirme ve

bazı istenmeyen sonuçların önüne geçme umuduyla, davranışları şekillendirmeye yönelik isteklerle dolu teknolojiler” (s. 52) olarak tanımlar. Bu teknolojiler, sadece belirli bir öznelliği dayatmakla kalmaz, aynı zamanda, mültecileri, ekonomik açıdan değerlerini en üst düzeye çıkarmak için bu öznelliğe göre nasıl davranacakları konusunda disipline eder (Mavelli, 2018; Foucault, 2010; Dardot ve Laval, 2013; Brown, 2015). Bu yeni öznellik, mültecileri normal toplumdan dışlamakta ve onları, yeniden başka alanlara ve gruplara dahil etmektedir.

Genel olarak, bu tez, mülteci rejimindeki yeni paradigmadaki stratejilerin, mültecilerin, yardıma muhtaç öznelere, onurlu, kendi kendine yeten, ekonomik ve sosyal aktörlere dönüşümünü ne ölçüde kolaylaştırdığını inceleyecektir.

1.2. Metodoloji

Bu tezin amacı, mülteci rejimindeki mevcut paradigmayı analiz etmek ve paradigmanın mültecileri entegre etmeyi mi, yoksa onları yönetmeyi mi hedeflediğini değerlendirmektir. Bu nedenle, nitel yöntemler, rejimin baskın strateji ve politikalarının sonuçlarına ilişkin iç görü kazanmanın en etkili yolunu sunar.

Temel araştırma hedeflerini ele almak için, özellikle, BMMYK'den alınan resmî belgeler ve istatistiklerle birlikte, bilimsel yayın, makale ve kitaplardaki anahtar kelimeleri arayarak mevcut literatüre başvurdum. Teorik ve yorumlayıcı nitel araştırmaların yanı sıra, mültecilerin deneyimleri aracılığıyla argümanlarımı desteklemek ve örneklemek için, mevcut vaka çalışmalarını analiz ettim. Bu ikincil veriler, kronolojik bir sıra izleyen üç tema altında kategorize edilmiştir. Tarihsel olarak, Soğuk Savaş'ın sona ermesi, ilk paradigma (1950'ler-1980'ler) ile mevcut paradigmanın kurulması arasındaki kırılma noktası olarak kabul edilir. Ek olarak, tezin ana hatları, paradigmanın, genel ve küresel bir perspektiften yorumlanmasından

oluşturulmuştur ve mültecilerin barındığı kamplar ve şehirler gibi iki mekânı inceleyerek sona ermektedir.

Araştırma sorunsalı üç alt soruya ayrılmıştır. İlk olarak, 1950'lerde mülteci rejiminin temellerini oluşturan tarihi, siyasi ve toplumsal kazanımlar nelerdir? Aynı soru, mülteci rejimi, Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve ardından gelen küresel paradigma değişimi arasındaki ilişkiyi anlamaya yönelik yeni paradigma örneğinde de ele alınmaktadır. Daha sonra, mülteci rejiminin mevcut paradigmasının bir haritası, ana unsurlarının incelenmesi yoluyla oluşturulur. Bu tez, kamp ve kent mültecilerinin yaşamlarındaki paradigmanın araştırılıp değerlendirilmesiyle sona erecektir.

Eleştirel teori perspektifi içinde çerçevelenen bu araştırma, rejimin yasal anlayışının ötesinde sorular sormaya çalışmakta ve rejimi, neoliberalizm döneminde küresel yönetim ve ekonominin daha büyük resminde konumlandırmaktadır. Mülteci rejiminin bir eleştirisi olarak bu araştırma, rejimin temel amacına ışık tutmak için, rejimdeki baskın varsayımlara meydan okuyan güç ve çatışmanın altında yatan kalıpları ve dinamikleri gözlemlemeyi ve açıklamayı amaçlamaktadır.

Bu tezin hipotezi, mülteci rejiminin, mültecilerin korunması ve entegrasyonu ile ilgilenmek yerine, onları, sermayenin genişlemesini sağlama kaygısıyla yönettiğini öne sürmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

MÜLTECİ REJİMİNDEKİ PARADİGMA DEĞİŞİMİ

Yerinden edilmenin tarihsel anlatısı, önce dini, sonra da siyasi baskı ve zulümden kaçan bireylerin ve grupların anlatısı (Tuitt, 1999; Steinbock, 1999; Keely, 1996), tarihin başlangıcından beri istikrarlı bir şekilde devam ediyor. Warner'ın (1999) belirttiği gibi: “İnsanlar artık kronik olarak hareketli, rutin olarak yerinden edilmiş durumda” (s. 256). Akademide, Huguenotlar (1685'te Fransa'dan kaçan Fransız Protestanlar) ve Fransız Devrimi tarafından yargılanan kişiler, genellikle, ilk modern mülteciler olarak anılır (Barnett, 2002: 329). Ancak, o zamandan 1950'lere kadar, doğrudan mültecilerle ilgilenen, uluslararası düzeyde kurumsallaşmış bir sistem veya rejim yoktu.

Bugün devraldığımız mülteci rejiminin ortaya çıkışı, konunun, kalıcı uluslararası kurumlar ve yasal belgeler aracılığıyla ele alınması gerekliliğini ortaya çıkaran dört tarihsel dönemin sonucudur. Bu tezin ana odağının 1980'lerdeki paradigma değişimi olduğu düşünüldüğünde, ilk iki döneme kısaca değinilecektir.

İlk olarak, Rus ve Osmanlı İmparatorluklarının çöküşü, aralarında Ruslar, Ermeniler, Türkler, Asuriler, Suriyeliler, Keldaniler ve Kürtlerin de bulunduğu, çok sayıda mültecinin ortaya çıkmasına yol açtı. 1917 Rus Devrimi'nin neden olduğu göçün hemen ardından, Milletler Cemiyeti, Uluslararası Kızılhaç Komitesi'nin girişimiyle Mülteciler Konseyi'ni kurdu (Jaeger, 2001; Holborn, 1939; Barnett, 2002; Crisp, 2005). Holborn'a (1939) göre, bu kurum, mülteci statüsünün yasal tanımına katkıda bulunmuş, serbest dolaşıma olanak sağlamış, mülteci istihdamını kolaylaştırıp organize etmiş ve yardım misyonlarının koordinesini sağlamıştır. Ancak, asıl başarı, mültecilerin kendilerini güvende hissettikleri yerlere yerleşmelerine ve aynı

zamanda çalışıp hayatlarını yeniden inşa etmelerine yardımcı olan, Nansen pasaportu olarak da bilinen, mülteci kimlik belgelerinin tahsis edilmesiydi.

Modern mülteci rejiminin evrimindeki ikinci ve belki de daha önemli an, ülkelerinden kaçan 11 milyondan fazla insanı etkileyen İkinci Dünya Savaşı'dır. 1946'da, Avrupa devletleri, ABD ile birlikte, yardım, ülkelere geri gönderme ve yeniden iskan amaçlarıyla, İkinci Dünya Savaşı mültecilerinin statüsünü düzenleyen geçici bir organ olan IRO - Uluslararası Mülteci Örgütü'nü kurdu (Uluslararası Mülteci Örgütü Anayasası, 1946: 3-4). IRO, yeniden yerleştirilmelerine yardımcı olduğu bir milyondan fazla kişiye kıyasla, yalnızca yetmiş üç bin kişinin ülkelere geri gönderilmelerini sağlayarak, geri göndermek yerine yeniden yerleştirme stratejisine atfettiği önemi vurgulamıştır (UNHCR, 2000).

Üçüncüsü ve bu tez için de başlangıç noktasını belirleyen, BMMYK'nin kurulması ve Mülteci Statüsüne İlişkin Sözleşme'nin imzalanmasıdır. 1950'lerde, IRO'nun yetkisinin sona ermesiyle birlikte, sanıldığı gibi aksine, yerinden edilme meselesi sona ermekten çok uzaktı. Daha önceleri, mülteciler, göçmenler ve yerinden edilmiş kişilerin çoğunluğunu Avrupa'dan gelenler oluşturmakla birlikte, dekolonizasyon süreciyle, Afrika, Orta Doğu, Latin Amerika ve Asya'dan gelen kitleler de yerinden edilenlerin arasına katılmıştır (Carlin, 1982; Castles, 2003; Steinbock, 1999; Zolberg, Suhrke ve Aguayo, 1989). Bu nedenle, uluslararası toplum, yerinden edilmeyi, kalıcı ve iyi inşa edilmiş kurumlar gerektiren acil bir sorun olarak görmeye başlamıştır. Yerinden edilenlerin sayısının katlanarak artmasından kaynaklanan süregelen küresel barış ve güvenlik kaygısının yanı sıra, mülteci rejiminin kurulmasını teşvik eden iki neden daha, başlangıç paradigmasının unsurları üzerinde etkili olmuştur.

Her şeyden önce, mülteci rejimi, düşmanınızın düşmanına yardım edilmesi gereken iki kutuplu bir dünya olan Soğuk Savaş'ın (Sztucki, 1999; Loescher, 2001; Chimni, 2000; Keely,

1996) bir yan üründür. Bu haliyle, mülteci rejimi ve özellikle mülteci tanımı, daha geniş anti-komünist doktrinlerle bağlantılıydı. Batılı ülkeler tarafından kurulan mülteci rejimi, bunu, karşı tarafın nüfus kaybına yol açacak psikolojik bir savaş fırsatı olarak algılamış ve “yeni gelişen komünist rejimleri zalim olarak damgalayarak ideolojik amaçlara hizmet etmiştir” (Loescher, Betts ve Milner, 2008: 15).

Ayrıca, mülteci sorununun düzenlenmesi, ekonomik bir zorunluluktan ötürü ortaya çıkmıştır. Mültecilerin ABD ve Avrupa'da güvenli bir yer bulmalarına yardımcı olacak yeni rejim, bu ülkelerin savaş sonrası ekonomilerini canlandırmak için kullanacakları nüfusu yeniden dağıtma stratejisi olarak hizmet etmiştir. Avrupa ve ABD, ulusal iş gücü eksikliklerini kapatmak amacıyla, yerinden edilmiş fazla nüfustan yararlanmıştır (Sztucki, 1999; Goodwin-Gill, 1999; Cohen, 2012).

Bu gelişmeler, Napoli ve Brüksel'de mülteci rejiminin temellerini oluşturan iki konferansın düzenlenmesine yol açmıştır. 1951'de, Napoli Göç Konferansı, ILO ve ABD arasındaki ikili müzakereler yoluyla, zorunlu hareketliliğe uluslararası yaklaşımı belirlemek için düzenlenmiştir. Karatani'ye (2005) göre, ILO, uluslararası ve kozmopolit yaklaşımı temsil ederken, ABD, göç politikalarında ulus devlet egemenliğine öncelik vermiştir. ILO, mültecilerle diğer uluslararası kuruluşlarla iş birliği içinde ilgilenecek, özerk ve güçlü bir uluslararası örgütün kurulmasını önermiştir. Bir diğer yandan, ABD, ulus devletlerin egemenlik ve otoritelerinin korunmasından ve ulusötesi iş birliğini kolaylaştıracak ve geliştirecek uluslararası bir örgütün kurulmasından yanaydı. Yeni proje yüksek bir kurulum bütçesine ihtiyaç duyduğu için, ABD'nin bu konudaki yaklaşımı baskın gelmiştir (Long, 2013; Holborn, 1975; Goodwin-Gill, 2008).

Dolayısıyla, mülteci rejimi, uluslararası iş birliğinin ne kapsamlı haklara ne de yetkilere sahip uluslararası bir örgütte tezahür edebileceği bir ortamda, devlet egemenliğine dayalı olarak

inşa edilmiştir. Tıpkı diğer küresel, ulusötesi rejimler gibi, mülteci rejimi de, küresel iş birliği, güvenlik ve barış adına mülteci sorununu daimî ve yerleşik bir şekilde düzenlemek için, kuralları, ilkeleri, normları ve kurumları olan bir yumuşak bir yönetim biçimidir. Uluslararası rejimler, uluslararası düzen ile aynı yasal hiyerarşi eksikliğini takip ederler. Aralarında resmen eşit olan devletler, bu tür ulusötesi rejimleri imzalayabilme, oluşturabilme ve kurabilme yetkilerine sahip olan yegâne aktörlerdir. Ulus devletler, faydacı stratejiden kaynaklanan rasyonel bir seçim biçimi olarak, ulusötesi araçlara ve kuruluşlara, hak ve sorumluluklar devrederler (Krasner, 1982; Keohane, 1982). Mülteci rejiminin kurucu unsuru, özerk ve güçlü bir kurumdan ziyade, koordine edici ve teşvik edici bir kurumun oluşturulması ve bu şekilde, devletlere, uygun gördükleri şekilde davranmaları için alan bırakılması amacıyla oluşturulmuştur.

Sonuçta, bu iki konferansın sonunda iki yeni kurum ortaya çıkmıştır: esas olarak yeniden yerleştirmelerle ve geri gönderilenlerin ulaşımıyla ilgilenen geçici bir organizasyon olan Hükümetlerarası Avrupa Göç Hareketleri Geçici Komitesi (PICMME) ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK/UNHCR).

PICMME, 1951'de, Brüksel Konferansı'nda, 28 hükümetin ve ILO, BM, BMMYK gibi ulusötesi kurumlar ve çeşitli STK'ların katılımıyla kurulmuştur. Kurumun amacı, İkinci Dünya Savaşı sonrası mültecilerin Avrupa'daki sorunlarını çözmekle sınırlıydı. PICMME'nin hükümetlerarası doğası herhangi bir egemen göç politikasını tehdit etmemiş ve görev süresi kısa sürmüştür. 1 Ocak 1951'de, Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK), Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'na bağlı olarak çalışan, ancak bağımsız ve sahada faaliyet göstermeyen bir kurum olarak kurulmuştur. Beş yıllık görev süresi olan kalıcı bir kurum olarak kurulan BMMYK, hükümetlere ve STK'lere mültecileri koruma konusunda yardımcı olmaya başlamıştır.

Birkaç ay sonra, Temmuz 1951'de, mülteciler ve egemen devletler arasındaki hak ve yükümlülüklerle ilişkin Mültecilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme imzalanmıştır. Cenevre Sözleşmesi olarak da bilenen 1951 Sözleşmesi, öncelikle zulmü vurgulayarak bir mülteci tanımını yapar, mülteci korumasının kapsamını ifade eder, mültecilerin haklarını, kendilerine nasıl muamele edileceğinin standartlarını belirtir ve geri gönderilmeme (*non-refoulement*) hakkını garanti eder. 1951 Sözleşmesi kesinlikle kapsamlı değildi, ancak devletlerin mültecilere karşı yükümlülüklerini ortaya koyan yasal bir statü oluşturdu. Ayrıca, sadece Avrupalılar mülteci olarak kabul edildiği için coğrafi sınırları vardı ve cinsiyet ve ırk ayırt etmeyen parametrelere sahipti (Valji, 2001; Loescher, 2001; Sztucki, 1999). Bu sınırlamalar, daha sonra, 1967'de imzalanan Mültecilerin Durumuna İlişkin Sözleşme'nin New York Protokolü ve diğer bölgesel anlaşmalarla kaldırılmıştır.

BMMYK Statüsü, 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü'nün yanı sıra, BMMYK'nin rolü ve yetkisi, BM Genel Kurulu ve ECOSOC tarafından düzenlenmektedir. 1951 Sözleşmesi'ne göre, BMMYK, danışmanlık rolüne sahiptir ve uluslararası mülteci korumasına ilişkin standart belirleme etkisi olan yıllık raporlar yayınlar, ancak devletlerin performanslarını gözden geçirme veya denetleme yetkisine sahip değildir (Barnett, 2002; Goodwin-Gill, 2008).

BMMYK, evrensel mülteci tanımının tanınmasını ve geri göndermeme ilkesinin kabul edilmesini teşvik eder ve ayrıca anlaşmaların uygulanmasına ilişkin denetleme işlevlerini yerine getirir ve anlaşmalar için değişiklikler önerir (Cenevre Sözleşmesinin 35. Maddesi; 1967 Protokolünün 2. Maddesi; Türk, 1999; Goodwin-Gill, 1999). Holborn'a (1975) göre, BMMYK'nin devletler düzeyindeki rolü, hükümetlere yardım etmek olarak tasarlanmıştır. Aynı zamanda, bireysel düzeyde, BMMYK, mülteci statüsünün tanınması için bireyler adına müdahalelerde bulunmuştur.

Uluslararası toplum, gelişmiş devletlerin keskin ve net gayri resmi hiyerarşisinde, hiçbir devletin tebaası olmayan mültecilere yönelik ortak uluslararası korumayı temsil etmek için BMMYK'yı yaratmış, ancak yine de bu kuruma, mülteci yasasını yürürlüğe koymak veya devletlere yaptırım uygulamak için yeterince özerklik, güç veya hak vermemiştir. Dolayısıyla, BMMYK, ulusal egemenliğe saygı ve uluslararası sorumluluk ihtiyacına ilişkin geleneksel kavramlar arasında sıkışıp kalmaktadır. Bu sıkışmanın sonucunda, BMMYK'nin eli, devletler karşısında zayıf kalmakta ve BMMYK'nin bu özel doğası, görüldüğü gibi, ulus devlet egemenliğinin bir zaferi olan ilk paradigmanın bir parçası haline gelmektedir. BMMYK, sürekli olarak bağış yapan devletlerin politika tercihlerini takip etmekle suçlanmıştır. 1951 Sözleşmesi, devletlerin mültecilere karşı yükümlülüklerini ve sorumluluklarını tanımlayan ana yasal araç olmasına rağmen, hâkim siyasi gündemi belirleyen faktör, devlet çıkarları çerçevesinde nitelenen ulusal hukuktur (Keely, 1996; Nicholson ve Twomey, 1999; Goodwin-Gill, 1999).

Soğuk Savaş döneminde, 1951 Sözleşmesi'nde resmileştirilen üç kalıcı çözümden -yerel entegrasyon, yeniden yerleştirme ve geri gönderme- ilk ikisi, en önemlileri olarak kabul görmüştür. Geri gönderme yerine yeniden yerleşime yapılan vurgu, jeopolitik ve ekonomik nedenlerden kaynaklanmıştır. Avrupa devletleri ve ABD, bu stratejiyi, komünist bloğun ekonomisiyle rekabet etmek için, nüfus dağılımını planlamak amacıyla kullanmıştır. Daha önce de belirtildiği gibi, bu dönemde, ek iş gücü ekonomik olarak önem arz etmiş ve aynı zamanda, mülteci sorunu, komünist ülkeleri zayıflatmak için kullanışlı bir strateji olarak görülmüştür.

1951 ve 1980 yılları arasında mülteci rejimi mültecilere açıktı. Koruma, haklı nedenlere dayanan zulüm korkusunun tanımına dayanılarak sağlanmış ve yerinden edilmiş kişilere karşı şüpheli ve taraflı bir yaklaşım sergilenmemiştir. Sözleşme, ırk, din, milliyet, bir sosyal gruba üyelik ve siyasi görüş başlıkları altında beş tür temel hak ihlalinin kapsamıdır. Carlier'a (1999)

göre, Sözleşme’de, risk, zulüm ve kanıt düzeyine dayalı üç adet ölçek kullanmıştır (Carlier, 1999). Bu ölçekler, mültecilerin ne tür bir korumaya hak kazanacaklarını belirleyen unsurlar olmuş ve bu koruma, çoğu zaman, mültecilere, seyahat kimlikleri, yerel kimlik belgeleri ve sosyal haklardan yararlanabilecekleri bir ülkeye yeniden yerleşme imkânları sağlamak yoluyla meydana gelmiştir (Joly, 1999; Barnett, 2002; Long, 2013; Karatani, 2005; Rogers, 1992).

2.1. Paradigma Değişiminin Nedenleri ve Kurucu Unsurları

Soğuk Savaş'ın sona ermesi, artan yerinden edilme vakaları, ekonomik durgunluk ve güvenlikleştirme söyleminin yaygınlaşması sebebiyle, mülteci rejiminde paradigmatik bir değişime yol açan (Betts, 2010; Barnett, 2002; Keely, 2001; Castles, 2003; Mertus, 1998) başlangıç noktası olarak kabul edilmiş ve bu durum, mülteci rejiminin, “bir kimlik krizine yaşamasına” (Mertus, 1998) neden olmuştur. Kısmen yukarıda belirtilen nedenlerle, yerinden edilenlerin sayısı artmış ve yerinden edilme süreçlerini tetikleyen sebepler daha karmaşık hale gelmiştir. Yerinden edilme için kapsayıcı bir terim olan göç, daha erişilebilir hale gelmiş ve dini, etnik veya eko-politik açıdan, yerinden edilmeye sebep olan ayrımcılık veya zulüm artmıştır. Bu karmaşık göç akışları, mülteciler ve göçmenler veya daha doğrusu zorunlu ve gönüllü hareketlilik arasındaki ayrımı bulanıklaştırmıştır. Sığınmacılar ve ülke içinde yerinden edilmiş kişiler (IDP'ler) gibi, Sözleşme tarafından tanımlanan mülteci statüsüne uymayan, yeni yerinden edilme kategorileri ortaya çıkmıştır.

1990'lardaki Yugoslavya krizi, BM Genel Sekreteri'ni harekete geçmeye ve insani eylemleri koordine etmek için BMMYK'ye daha fazla para ve güç tahsis etmeye yöneltmiştir. 1993 yılına gelindiğinde, BMMYK, 2000 kişilik bir kadroya ve bir milyar dolarlık bütçeye sahipti (Barnett, 2002). BMMYK, küresel olarak artan yerinden edilme krizlerine çözüm

bulmakla yükümlü hale gelirken, Küresel Kuzey, kurumu, krizleri Küresel Güney'de sınırlamak amacıyla finanse edecekti.

Bu, C. B. Keely'nin (2001) Soğuk Savaş sırasındaki mülteci rejimine ilişkin analizi ile aynı doğrultudadır ve bu, mülteci rejimindeki yeni paradigmayı anlamada çok faydalıdır. Keely, kuzeydeki Avrupa merkezli ve komünist ülkelerden kaçan muhalifleri mülteci olarak gören iki paralel mülteci rejimi olduğunu öne sürmektedir. Yazara göre, Güney rejimi, Küresel Güney'deki sömürge mücadelelerinden gelen, yerinden edilmiş insanlarla ilgilenmekteydi. Anti-Komünist, Avrupa merkezli mülteci rejimi, Kuzey'in elinde, Komünist bloğa başka bir cephede meydan okumak için jeopolitik ve ideolojik bir araçtı. Komünist bloğun çökmesiyle, Kuzey rejiminin artık gerekli olmadığı sonucuna varılabilir. Zira, Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle Küresel Kuzey'in gelişmiş devletleri sınırlarını kapatmış, kalıcı çözüm yöntemlerini değiştirmiş ve “Dünyanın Geri Kalanı”nı BMMYK'ye bırakmıştır (Keely, 2001; Loescher ve Scanlan, 1986). Bu analiz, biraz cüretkâr da olsa, mülteci rejiminde Soğuk Savaş'ın bitişine denk gelen bir kırılmayı ifade etmektedir.

Belirtildiği gibi, BMMYK'nin aldığı fon miktarı gerçekten de artmış ve kurum, Yugoslavya kriziyle doğrudan ilgilenmiştir. Bu arada, pek çok Bosnalı ve Kosovalı için sığınak olabilecek küresel Kuzey ülkeleri, sınır kontrol mekanizmalarını sıkılaştırmışlardır. Daha önce mülteci olarak kabul edilebilmeleri mümkün olan kişiler, başvuru prosedürlerinden geçmek zorunda kalmış ve çoğunlukla, menşe ülkelerdeki veya bu ülkelerin yakınlarındaki kamplarda tutulmuşlardır. Soğuk Savaş sırasında mültecilerin ekonomik ve sembolik önemi kaybolmuş ve dolayısıyla, mülteciler, Küresel Kuzey'in, ne psikolojik ne de ekonomik olarak komünist ülkeleri yenmek için kullanabilecekleri bir araç olmaktan çıkmışlardır. Bu nedenle, ev sahibi ülkeler, ulusal hukukun eskisinden daha baskın hale geldiği, savunmacı bir yaklaşım

benimsemişlerdir. Bu dönemde, güvenlikle ilgili ve ekonomik kaygılar daha çok dile getirilmeye başlanmış ve yerinden edilmiş insanlara yerinde yardım edilmesi gerektiği önerilmiştir (Barnett, 2001; Goodwin-Gill, 1989; Mooney, 1999; Scheel ve Ratfisch, 2014).

Son olarak, 11 Eylül sonrası dönemde, güvenlikleştirme söylemi popülerlik kazanmaya başlamıştır. Ev sahibi ülkeler, yerinden edilmiş insanların haklarını korumak yerine, ulusal kültür ve yaşam standartlarını koruma endişelerine ağırlık vermişlerdir. Bu dönemde, yerinden edilmiş insanlar ve mülteciler, yabancı davetsiz misafirler ve kılık değiştirmiş göçmenler olarak adlandırılmıştır (Mertus, 1998). Devletler, yerinde yardım stratejisinin uygulanmasını benimserken, mültecileri menşe ülkelerinin yakınında tutmaya başlamıştır. Bu iki unsur, yani yerinden edilme ve yerinde yardımın sınıflandırılması, mültecileri dışarıda tutan yeni paradigmanın temellerini oluşturmuştur. Ancak, güvenlikleştirme söylemi, meşru sebepler yerine, mültecilerin dışlanmasına yol açan daha gizli faktörleri gizlemek için bir bahane olarak kullanılmıştır.

Yeni paradigma, ilk olarak, BMMYK'nin yetkisinin değişmesi ve genişlemesi ve odağın mülteci korumasından mülteci akışının önlenmesine kayması doğrultusunda incelenebilir. 1990'da BM Güvenlik Konseyi, her yerde meydana gelen iç karışıklıklar nedeniyle, mülteci sorununu, BM Antlaşması'nın 7. bölümü uyarınca, uluslararası barış ve güvenliğe yönelik bir tehdit olarak algılamış; BMMYK'den, Irak (1991), Bosna (1993), Somali (1992-1993) ve Ruanda (1994) vb.'de mülteci sorunlarına kalıcı bir çözüm bulmasını istemiştir. İnsan hareketliliği tam olarak ortadan kaldırılamaz, ancak yine de önlenabilir ve kontrol altına alınabilir. BM tam olarak bunu amaçlamıştır. BMMYK, böylece, ilk kez operasyonel görevlerle, acil yardımı kolaylaştırmak amacıyla kırılgan bölgelerde görevlendirilmiş - mültecilerin menşe ülkelerinden çok uzağa kaçmaları için alan bırakılmamıştır.

1992'de, BMMYK'ye, UNICEF, UNDRO ve UNDP arasındaki insani yardım misyonlarını koordine etmek, çalışma alanını merkezden uzaklaştırmak ve önceki diğer rolleri devretmek amacıyla lider kuruluş (*lead agency*) statüsü verilmiştir. Yeni rolle, BMMYK'nin mültecilere yardımda bağımsız olarak hareket etmesi, çeşitli kurumlar (UNPROFOR, ECHO), askeri ve siyasi temsilcilerle olan ilişkileri de koordine etmesi gerekiyordu (Cunliffe ve Pugh, 1999; Pugh, 1998; Loescher, 2001). Bu koordinasyonun çerçevesi net bir şekilde açıklanmamış ve BMMYK'nin özel koruma işlevi karışık bir hale getirilmiştir (Mooney, 1999; Chimni, 1993). BMMYK, mülteci akışlarıyla mücadele etmek, mülteciler için yeni güvenli yerler bulmak, mültecileri kontrol altına almak ve hükümetlere, STK'lere ve diğer kurumlara yardımcı olmak gibi birçok konuyla aynı anda uğraşmak durumunda kalmıştır (Hathaway, 1995).

Öte yandan, Soğuk Savaş sonrası yeni mülteci akış kalıpları bağlamında değişiklik ihtiyacı konusunda karşıt sesler olmasına rağmen, 1951 Sözleşmesi, çok fazla değişikliğe uğramamıştır (Goodwin-Gill, 2008). Sözleşme hiçbir zaman tam kapsamlı olmamış ve BM Genel Kurulu'nun müdahale etmesine ve Sözleşme'ye kararnameler eklemesine fırsat vermek için kasıtlı olarak bu şekilde bırakılmıştır. Ek olarak, Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi (Afrika'daki Mülteci Sorunlarının Spesifik Yönlerini Yöneten Sözleşme CGSARPA, 1968) ve Amerikan Devletleri Örgütü'nün Cartagena Bildirgesi (1984) gibi yeni bölgesel politikalar ortaya çıkmıştır. Bu bölgesel anlaşmalar, mülteci rejiminin, “Avrupa-merkezilikten arındırılmasında” önemli bir rol oynamış, zulüm tanımını, savaş, şiddet ve toplumsal düzensizlikle genişletmiş ve ayrıca, tanıma, ırk ve cinsiyet unsurları eklemiştir (Barnett, 2002; Betts, 2010; Rogers, 1992).

Zorunlu insan hareketliliğinin artan karmaşıklığı, BMMYK'nin ilgilendiği insan gruplarını odağını genişletme ihtiyacını beraberinde getirmiştir. Yetki kapsamı, Soğuk Savaş sonrası dünyada yaşanan farklı krizler sırasında eklenen beş kategoriyle genişletilmiştir.

BMMYK tarafından ilgilenilecek kişiler olarak da adlandırılan bu kategoriler arasında mülteciler, sığınmacılar, vatansız kişiler, geri dönenler, ülke içinde yerinden edilmiş kişiler (IDP'ler) ve yerinden edilme tehdidi altındaki kişiler yer alır (UNHCR, 1997: 11; Mooney, 1999).

Sığınmacılar, BM Genel Kurulu tarafından 1981'de BMMYK'ye verilen genel bir kararla bu kategoriler arasına eklenmiştir (UN EXCOM Kararı No. 22, 1981; Türk, 1999). Sığınmacı, “mülteci statüsüne henüz hak kazanmamış, ancak yine de ön koruma statüsüne sahip olan kişi” olarak tanımlanmaktadır.¹ Ayrıca, “geri dönenler, risk ortadan kalktığında kendiliğinden veya organize bir şekilde menşe ülkelerine dönen eski mültecilerdir” (Türk, 1999: 157). 1980'lerden sonra, geri dönüş süreçlerinin BMMYK tarafından organize edilip yürütülmeleri sonucunda (UNHCR, 1996), geri dönenlerin sayısı artmış ve böylece, Sözleşme mültecilerine yardım etmek amacıyla daha fazla kaynak ve enerji ortaya çıkmıştır. Bir diğer yandan, IDP kavramı, yaşadıkları yerlerden, yine kendi ülkelerinin sınırları içindeki yerlere kaçanları tanımlamak için ortaya çıkmıştır. Bu kişiler uluslararası sınırları geçmedikleri için Sözleşme mültecisi olarak kabul edilmezler. IDP'lerin bir kategori olarak ortaya çıktığı ilk vaka, 1972'deki Sudan krizidir (Türk, 1999).

Bu kategoriler resmileştirilmeden önce, kişinin, yaşamı tehdit eden bir tehlike algısı nedeniyle ülkesini terk etme isteği, mülteci statüsü almak için yeterliydi. Günümüzde, Mülteci Statüsü Belirleme, yeni kategoriler ve ilgili tüm prosedürler, her bireye mülteci statüsünü garanti etmemektedir. Tüm bu kategoriler, insanları filtreleyerek ve birkaç bölgede sınırlayarak mülteci

¹ Büyük Ölçekli Mülteci Akışları Durumlarında Sığınmacıların Korunmasına İlişkin EXCOM Kararı No. 22 (XXXII) 36/125; Genel Kurul Kararı ile onaylanmıştır. <https://www.unhcr.org/excom/exconc/3ae68c6e10/protection-asylum-seekers-situations-large-scale-influx.html>

statüsüne engel teşkil etmektedir. Barnett (2002), günümüzde, mültecilerin sayısında bir artış yaşanmadığını, ancak sorunları çözümsüz bırakılan veya sorunlarına çözüm bekleyen mültecilerin sayısının bir hayli fazla olduğunu öne sürüyor. Bu şekilde, yeni paradigma, zorla yerinden edilen insanları kategorize ederek ve BMMYK'nin ilgi alanına giren kişilerin sayısını arttırarak mülteci sayısını sınırlamaya çalışmaktadır.

Mülteci sorununun artan karmaşıklığına yanıt vermesi beklenen BMMYK'nin yeni rolleri, yalnızca mültecilere hizmet etmekle kalmamakta, aynı zamanda insan hareketliliğini büyük ölçüde yönetmeye yardımcı olmaktadır. BMMYK, aslında, mülteci rejimini bir arada tutan örgüttür ve uluslararası ve bölgesel iş birliğini kolaylaştırma sorumluluğuna sahip, resmi olarak tanınan, uluslararası bir kuruluştur. Ancak, bu durum, iki yönlüdür: BMMYK, mültecilerle koordineli ve uluslararası bir şekilde ilgilendiğini iddia ederken, mülteci akışlarını yönetmeye ve onları büyük bağışçı ülkelerin tercihlerine göre düzenlemeye hizmet etmektedir (Pugh, 1998; Mooney, 1999; Cunliffe ve Pugh, 1999; Hathaway, 1995).

Chimni'ye (1993) göre, “destekleme”, “kolaylaştırma”, “teşvik”, “önleyici koruma” ve “güvenli bölge” (*safe heaven*) sözcükleri ihtiyaç sahiplerine yardım etmez, bunun yerine ölçülemeyen bir koruma söylemi kurarlar ve dolayısıyla, gerçekte bir anlam ifade etmezler. Herhangi bir fiili uygulama hakkı olmaksızın, yeni roller ve sorumluluklar, BMMYK'nin omuzlarına ağırlık eklemekten başka bir işe yaramamaktadır. James Hathaway (1991), şunu belirtiyor: “BMMYK'nin mültecileri korumak için kendine ait bir sığınağı bulunmamakta, bunun yerine sığınma işlemini gerçekleştirmek için devletlere yönelmesi gerekiyor” (s. 291). Bu da devletler iş birliği yapmayı reddederlerse, BMMYK'nin, devletlerin egemenliğiyle büyük ölçüde sınırlandırıldığı için yapabileceği pek bir şey olmadığını gösteriyor (Keely, 1996; Nicholson ve Twomey, 1999; Goodwin-Gill, 1999). BMMYK, karmaşık ve çok net olmayan bir sorumluluk

ağına sahipken, haklardan ve devletlerle adil bir sorumluluk paylaşımından yoksundur (Türk, 1999; Gilbert, 1998).

Öte yandan, BMMYK, esas olarak insani ve sosyal bir kurum olarak hareket ederek, her zaman siyasileşmekten kaçınmaya çalışmıştır. Bununla birlikte, egemenlik ve uluslararası sorumluluk arasındaki gerilimin ortasında olmaktan kaçınmamaktadır. (Keely, 1995; Goodwin-Gill, 1999). Örneğin, devletin mültecilere kötü muamelesi durumunda, BMMYK, devleti inceleyemez, kınayamaz veya yaptırım uygulayamaz, çünkü BMMYK'nin yasal olarak bağlayıcı bir yetkisi yoktur. Bu nedenle, rejim, mülteci sorunundan çok, ulusal egemenliği korumakla ilgilenmektedir. Bu açmaz, rejimin ortaya çıkmasından beri var olmuştur, ancak paradigma değişikliği ile daha sorunlu hale gelmiştir. Zira, Soğuk Savaş sonrasında, devletler, mültecilere karşı Soğuk Savaş esnasındaki hoşgörülü yaklaşımlarından vazgeçmiş ve mülteci akışlarına karşı kısıtlayıcı bir rol üstlenmişlerdir.

Mültecilerin korunmak için Küresel Kuzey'e yerleşmelerinin gerekmediği inancı, yeni paradigmayı domine etmektedir. BMMYK, artık, daha iyi koruma sağlamak için mültecileri kendi ülkelerine hapseden ülke içi koruma stratejisi aracılığıyla, kırılğan ülkelere müdahale etmektedir. Yugoslavya kriziyle birlikte insani yardım eylemleri çoğalmıştır, ancak, birçok kaynak, korumanın nasıl insani yardımdan daha fazlasına ihtiyaç duyduğundan (Goodwin-Gill, 1999; Mertus, 1998; Frelick, 1993) ve mültecilerin kendi kendine yeterliliğe ulaşmaları için sürdürülebilir çözümler sunmaya yönelik daha fazla çalışmaya gereksinim olduğundan bahsetmektedir. Önceki paradigma, yerinden edilen her bireyi mülteci olarak sınıflandırırken, günümüzde, bu kişilere menşe bölgelerinde yardım edilmekte ve bu kişiler üçüncü bir ülkeye gitmek istediklerinde, prosedürlerden geçmek zorunda kalmaktadırlar. Mooney (1999), bu yeni stratejinin ülkeler için mülteci akışlarını durdurmanın bir yolu olduğunu savunuyor.

BMMYK ve tüm mülteci rejimi, mülteciler için uzun vadeli yerleşim hedefini gerçekleştiremeyen bir insani yardım kuruluşu haline gelmiş ve odak, acil yardım, sınırlama ve önleyici insani faaliyetlere çevrilmiştir. Bu politikanın, mülteci akışlarıyla alakadar olurken, maliyetli olan yeniden yerleştirme uygulamaları yerine, mültecilerle yerel olarak ilgilenerek, soruna çözüm bulmaya çalıştığı varsayılmaktadır. BMMYK, yetki alanının dışında kaldığı için, bu stratejiyi uygularken başarısız olmakla kalmamış, aynı zamanda, zulme uğrayan her bireyin sığınma, barınma ve güven içinde geri dönme haklarını baltalayan bir hareketlilik engeli olarak da kullanılmıştır. Bu strateji, devletlerin, 1951 Sözleşmesi, 1967 Protokolü ve İHEB- İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi yoluyla belirlenmiş olan, sığınma amacıyla kapılarına dayanan her bireyi barındırmaya yönelik uluslararası yükümlülüklerini yerine getirmemelerine olanak tanımaktadır.

Ayrıca, bu strateji, kalıcı çözümlerde yeni bir hiyerarşiye işaret etmektedir. Soğuk Savaş sırasında mülteciler memnuniyetle karşılanmış ve istedikleri ülkelere yerleşmelerine izin verilmiştir. Yeniden yerleşim ve entegrasyon, bu nedenle, esas olarak tercih edilen çözümler olarak kullanılmıştır. Soğuk Savaş'ın sonunda, geri dönüş, Küresel Kuzey'in çıkarlarına uygun bir seçim haline gelmiştir. BMMYK, gönüllü geri dönüşü destekleme, kolaylaştırma ve teşvik etme rollerini üstlenirken (UNHCR, 1996), devletler, mülteci akışlarını yukarıda bahsedilen bürokratik kategoriler aracılığıyla kontrol etmektedir. Kalıcı çözümler, sınırlama, yerinde yardım ve insani söylem gibi unsurlar, mevcut paradigma ve bu paradigmada mültecilerin yönetimi veya entegrasyonu hakkında detaylı bilgi veren ikinci bölümde daha ayrıntılı olarak incelenecektir.

Bu bölümü sonlandırırken, mülteci rejiminde bir paradigma değişikliğine yol açan nedenlerden bazıları, Soğuk Savaş'ın sona ermesi, insan hareketliliğinin artan karmaşıklığı, insan ve sermaye hareketlilikleri arasındaki bağ, dünya haritasının yeniden yapılandırılması, insani

söylemin egemenliği, küresel kriz ve devletlerin mültecilerin yeniden yerleşimi ve entegrasyonu için fon bağışlama iradelerinin olmaması olarak özetlenebilir.

İlk paradigma, tepkisel, yerinden edilme odaklı ve mülteciye özgü bir şekilde, yani, bireyleri ulusal sınırları çoktan geçmiş insanlar olarak, vaka bazında ele almış ve çoğunlukla bir ülkeye yeniden yerleştirme şeklinde kalıcı koruma sunmuştur. Yeni paradigma ise proaktiftir, anavatan odaklıdır ve “Sözleşme Mültecileri”nden daha fazlasını içermektedir. Yeni paradigmada, BMMYK, mülteci akışını önlemek, etkilerini azaltmak ve küresel Kuzey'e mülteci akışını sınırlamak için, mülteci akışına yol açabilecek herhangi bir duruma müdahale etmektedir. Paradigma, seçici, ancak bütünleştirici bir erişim ve tam haklar ve uzun vadeli çözümle eşleştirilmiş, tam statü tanıma politikası uygulayan bir rejimden, dışlanmayı en üst düzeye çıkaran, statü ve hakları baltalayan ve mülteciler için kısa süreli kalma seçeneğine ağırlık veren bir rejime dönüşmüştür.

BMMYK'nin görev kapsamı, mültecileri korumak yerine, işlerin koordinasyonuna ve desteklenmesine odaklanacak daha fazla sorumluluk alarak, büyük değişikliklere uğramıştır. Yeni sorumluluk grupları ve birçok diğer sorumlulukla, BMMYK'nin genişletilmiş yetki alanı, mülteci akışlarını azaltma ve insan hareketliliğini filtreleme konusunda, ev sahibi devletlerin çıkarlarıyla olan ilişkisi nedeniyle eleştirilmiştir. Geri dönüş ve yerinde yardıma yapılan vurgu, tek uygulanabilir çözüm olarak, mülteci rejimine nüfuz eden sınırlama stratejisini oluşturmuştur. Geçici koruma, mültecileri, sürdürülebilir olmayan, daha güvensiz bir duruma sokmaktadır. Yerinden edilmiş olanlar, asgari düzeyde iyi durumda tutulmakta, ancak, geri gönderilme her zaman bir ihtimal olarak önlerinde bulunduğu için, entegrasyon ve yerleşim konuları, kendileri için sorun teşkil etmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MÜLTECİ REJİMİNDEKİ GÜNCEL PARADİGMANIN HARİTASINI ÇİZMEK

3.1. Ülkesine geri gönderme ve geçici koruma döneminde kalıcı çözümler söylemi

BMMYK, kendisine verilen yetkiye dayanarak, mülteciler için üç kalıcı çözümü destekler: ülkesine geri gönderme, entegrasyon ve yeniden yerleştirme (UNHCR, 1996, 2011). Bu kalıcı çözümler son derece devlet merkezlidir. Çünkü, bu anlayış kabul ettiği üzere, yalnızca bir devlete üye olmak, bireyi toplumun işlevsel bir parçası haline getirebilir.

Soğuk Savaş esnasında, liberal mülteci rejimi, sembolik, ekonomik ve jeopolitik önemlerinden dolayı, mültecilere, yerel entegrasyon ve yerleştirme imkânları sunmuştur. Mülteciler, iş gücü eksikliğini dolduracak ve diğer taraftan da komünist ülkelerde nüfus kaybına neden olacaktı (Gilbert, 1998; Keely, 2001). Soğuk Savaş'tan sonra, zorunlu insan hareketliliğinde kısıtlamalar başlamış ve mülteci koruması, geçici halden kalıcı hale gelmiştir. Uzun süreli yerleşim ve insan haklarıyla eşleşen tam kabul statüsü, liberal politikaları dışlamayı yoğunlaştıran, hakları zayıflatan ve mülteciler için kısa süreli kalmayı vurgulayan kısıtlayıcı politikalara dönüşmüştür (Joly, 1999; Mooney, 1999; Goodwin-Gill, 1999; Warner, Vedsted-Hansen, 1999; Shacknove, 1993; Chimni, 1993; Rogers 1992). Kalıcı çözümlerin aşınması, geçici koruma politikalarının doğrudan bir sonucudur.

Yeniden yerleştirme, aile birlikteliği, sağlık sorunları ve istihdam nedenlerinden dolayı, üçüncü bir ülkeye yerleşmek için yapılan mülteci başvurularıdır. 2020 yılı için yeniden yerleştirme talepleri, son yirmi yılın en düşük seviyesindedir. BMMYK, bu düşüşün sebebinin küresel pandemiyle birlikte, önlem söylemiyle devreye sokulan hareketlilik kısıtlamaları olduğunu savunmaktadır. 2020 yılında, yalnızca 34.400 kişi, çoğunlukla ABD (9.600), Kanada (9.200) ve AB'de (11.600) yeniden yerleştirilmiştir (UNHCR, 2021c).

Üçüncü kalıcı çözüm, ülkesine geri gönderme, mültecilerin kendi ülkelerine fiziksel olarak geri gönderilmelerini ifade eder. BMMYK, mülteciler kendi kendilerine ülkelerine dönmeye karar verdiklerinde bu durumu doğal dönüş olarak sınıflandırırken, geri dönüş yardımcı olduğu durumları ise düzenli geri dönüş olarak adlandırmaktadır. Ülkesine geri dönüş sayıları, BMMYK'nin bu çözüme verdiği öncelikten dolayı, diğer iki kalıcı çözümden her daim daha fazla olmuştur. Buna rağmen, 2020'de, ülkesine dönüş sayıları son on yılın en düşük seviyesinde seyretmiş ve oran %50 oranında düşmüştür (UNHCR, 2019). Bu düşüşün sebebi ise, mülteciliği yaratan krizlerin sürekli olmaları ve mültecilerin terk ettikleri menşe ülkelerinin artık yaşamak için uygun yerler teşkil etmemeleridir. 2020'de ülkesine dönen mültecilerin sayısı 251.000'dir, yani bir önceki yıla göre %21 daha azdır (UNHCR, 2021c). Bu sayılar, mültecilerin ve yerinden edilmiş diğer kişilerin küçük bir kısmına karşılık gelmektedir. Bu kişilerin yararlandığı “yeniden yerleştirme”, “koruma” ve “entegrasyon” imkânlarının kalitesi, 1980'lerden önceki döneme göre daha düşüktür. Çoğu mülteci, özgür bir şekilde hareket etme, çalışma, eğitim alma ve yaşamlarına yeniden başlama imkânlarına sahip olmadıkları kamplara veya kentlerin belirli alanlarına yerleştirilmiştir. Diğer taraftan, *entegrasyon*, Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin vatandaşlığa alınması durumunda olduğu gibi, yalnızca yeterli becerileri olanlara ve sermaye sahiplerine sunulmaktadır (Akçapar ve Şimşek, 2018; Şimşek, 2020). Vatandaşlığın metalaştırılması, bu nedenle, mülteci rejiminin bir parçası olmuş durumdadır. Bedenlerini emek değerine dönüştürmede zorluk yaşayan, düşük becerili mülteciler dışlanırken, yatırım yapmaya gücü olan, yüksek becerili mülteciler tercih edilmektedirler (Mavelli, 2018). Bu sebeple, kabul ve entegrasyon, büyük ölçüde, mültecilerin “yararlılığı” ilkesine bağlıdır.

Birleşmiş Milletler Yürütme Komitesi, geri dönüşün mülteciler ve düzensiz göç için ne gibi sonuçlar doğuracağını bilimsel çalışmalar ve veri analizleri yoluyla etraflıca hesap etmeden,

gönüllü geri dönüş yöntemini arzulanan kalıcı çözüm yöntemi olarak sunmuştur (Long, 2013; Koch, 2014; Harrell-Bond, 1989). En iyi kalıcı çözüm yöntemi olarak sunulan bu yöntem, mültecilerin refahını sağlamaya yönelik bir endişe yerine, “ulusal düzenin” (*the national order of things*) (Malkki, 1995) korunması bağlamında, ulus devletlerin politik çıkarlarını koruduğu için, BMMYK tarafından her zaman desteklenmiştir. Dolayısıyla, mültecilerin güvensizliğine son verdiği söylenmesine rağmen, bu çözümler, mültecilerle *ilgili* sorunlardan ziyade, mülteci sorununu çözmeye çalışır.

1996 yılında, BMMYK, zorunlu geri dönüş doktrinini yayınlamıştır (Chimni, 1993; Crisp ve Long, 2016; Harrell-Bond, 1989), Çünkü, ülkelerine geri dönüşteki “gönüllülük” koşulu, mültecileri korumak ve mülteci sorununu çözmek arasındaki dengeyi kurmaya engel oluşturacak hale gelmiştir (BMMYK Gönüllü Geri Dönüş için El Kitabı, 1993). Böylelikle, temelli bir zulüm endişesinin varlığı durumunda, ev sahibi bir ülkeden herhangi bir insanın sürülmemesini içeren geri göndermeme ilkesi ile çatışma içerisinde bulunarak, mültecilerin ülkelerine geri gönderilmeleri, kendilerinin gönüllülük esasına bakılmaksızın gerçekleşmeye başlamıştır. Fakat, bu çıkmazın üstesinden gelmek için bir yasal yol bulunmuştur. Ülkesine geri gönderme uygulamaları, mülteci, ev sahibi ülke ve menşe ülke arasında, BMMYK tarafından başlatılmış olan üçlü anlaşmalar vasıtasıyla yapıldığından dolayı, uluslararası hukuk, devletler arasındaki anlaşmalara itiraz edemez (Zieck, 1997: 107). Menşe ülke, ülkelerine geri dönüş anlaşmalarında, vatandaşlarına, güvenli geri dönüşü, yeniden yerleştirmeyi ve insan haklarının korunmasını garanti eder. Bu anlaşmalar imzalandıktan sonra, mültecilere verilen uluslararası destek, en düşük seviyeye düşürülür. Mülteciler, ülkelerine dönmenin ve ülkelerine dönüş evraklarını imzalamanın güvenli olduğu hakkında bilgilendirilirler.

Menşe ülkeye dönüş kararı, oradaki koşulların iyileştirilmesi veya rejimin değişmesi durumunda gerçekleşecektir. Buna rağmen, devletler, genellikle, menşe ülke söz konusu koşulları yerine getirmeden, mültecileri aceleyle ülkelerine göndermektedirler (Mertus 1998; Crisp ve Long, 2016; Harrell-Bond, 1989; Zieck, 1997; Gilbert, 1998; Chimni, 1993). BMMYK tarafından yakın dönemde uygulanan kitlesel olarak ülkesine geri gönderme operasyonları – Afganistan, Güney Sudan, Liberya, Sierra Leone ve Burundi'deki gibiler- “mültecilerin, istikrarsız kurumları, zayıf sivil toplum yapıları ve sosyo-ekonomik kapasitelerden yoksunluğuyla kırılgan hale gelmiş, çatışma sonrası ülkelere dönmelerini içeren operasyonlara dönüşmüştür” (Long, 2010: 6). Ayrıca, geçiş ülkelerindeki sınırlama ve geçici koruma, mültecilerin dönüşünü zor hale getirmektedir. Örneğin, BMMYK, Suriye'ye dönmeyi salık vermemesine rağmen, Suriyeliler, Afganlardan sonra ülkelere geri dönen en büyük ikinci gruptur (UNHCR, 2021a). Geri dönenler, herhangi bir bağlayıcı uluslararası anlaşma güvencesi altında olmadıkları için, ülkelerinde de, büyük olasılıkla, yerlerinden edileceklerdir ve bu durum, en az güvenceye sahip zorunlu göç gruplarından biri olan IDP'lerin sayılarının artmasına neden olacaktır. Geri dönenlerin mali ve sosyal desteğe ihtiyaçları olacakları için, ülkesine dönüş ne kalıcı ne de sürdürülebilir bir çözümdür. Dönenlerin çoğu, kararlılıkla ve geçim kaynağı arayışı içinde, göç etmek için bir sonraki şanslarını beklerler (Black ve Gent, 2006; Stepputat, 2004). Bu durumun baskısıyla birlikte, kaçakçılık gibi tehlikeli yolları bile tercih edebilirler.

Özetle, şu anda, mülteciler için, kısıtlayıcı politikalar ve ülkesine dönüş dışında, kalıcı çözümler yoktur. Ülkesine geri gönderme, önleyici koruma taktiğidir, yani mültecileri filtreleyerek ve onların akışını engelleyerek, Küresel Kuzey için mültecilerin oluşturduğu tehdidi önleme teşebbüsüdür. Bu, uluslararası toplumun, mültecilere, ülkelerinde sahip olduklarından daha iyi bir şey sunma konusundaki başarısızlığına işaret etmektedir, oysa, uluslararası toplum,

hala, kalıcı bir çözüm sunuyor gibi gözükmemektedir. Halbuki, ülkeye geri dönüş, menşe ülkedeki koşulların iyileştiği ve mültecilerin yaşamlarına devam edebilecekleri bir dönemde gerçekleşirse, uygulanabilir bir çözüm olacaktır ki bu, menşe ülkelerdeki iç savaşlar sıcaklıklarını hala korur haldeyken, yerinden edilmiş çoğu insan için gerçekçi değildir.

3.2. İnsan hareketliliğinde yeni modeller: Gönüllü ve gönülsüz (zorunlu) göçün miadını doldurmuş ikiliği

Göç çalışmalarında, uluslararası insan hareketliliği, tarihsel olarak iki kategoriye ayrılmıştır: gönüllü ve gönülsüz göçler (Piguet, 2018; Castles, 2003). Bu iki kategoriye ayırt etmeyi belirleyen iki temel unsur, bireyin failliği (Stjernström, 2004; Bakewell, 2010; Van Hear, Bakewell ve Long, 2018) ve menşe ülkeye dönme ihtimalidir (UNHCR, 2016). Günümüzde, insan hareketliliğine yönelik bu ikili yaklaşım güncelliğini yitirmiştir ve birçok sebepten dolayı karmaşık bir gerçekliği temsil etmemektedir.

Bunun bir sebebi şudur ki, bireysel faillik, şu an, 70 yıl önce olduğundan farklı bir durumdadır. Küresel açıdan konuşursak, günümüzde, bireyler, daha fazla özgürlüğe, bilgi erişimine ve teknolojik imkânlarla sahiptir. Onlar, yaşamları için gerekli gördüklerinde daha özerk düşünebilir, planlar yapabilir ve hareket edebilirler. Uluslararası sınırları geçmek, mülteciler için birincil öneme sahip olmasına rağmen, onlar, güvenli ve daha iyi bir yaşam garanti eden bir yer seçmek için ellerindeki kaynakların tümünü kullanacaklardır. Günümüzde, mültecilerin kolektif imajları, menşe ülkesini sadece üzerindeki kıyafetleriyle terk eden insan imajı örneğinde görüldüğü gibi, oldukça dışlayıcıdır.

Ayrıca, mülteciliğin, 1951 Sözleşmesi'ne göre tanımı, belirli bir dönem ve coğrafi bağlamda yapılmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra mülteci akışları günümüzde var olmayan iki durum nedeniyle meydana gelmiştir (Keely, 1996; Zolberg, 1989). İlk durumda, mülteciler,

siyasi bağlantıları ve etkinlikleri sebebiyle Komünist Blok ülkeleri tarafından zulüm görmektelerdi. İkincisinde ise, eski sömürgelerde yeni ulus devletlerin kuruluşu, yerel nüfusun homojenleşmesini gerektiriyordu. Bu, Emma Larking'in (2010) dediği gibi, bahsi geçen ülkelerdeki etnik azınlıkların, "aidiyetleri veya aktivizmlerinden ziyade, kim oldukları için zulme uğramalarına" yol açmıştır (s. 15).

Pek çok bilim insanı iddia etmiştir ki, yeni ulus devletler istikrara kavuştuklarında mülteci akışlarının varlığı son bulacaktır (Kunz, 1973; Black, 1991; Piguet, 2018). Ancak, yerinden edilen insanların sayısındaki sürekli artış, bu iddianın aksini kanıtlar niteliktedir. Mülteci üreten ilk beş ülkede iç çatışma mevcuttur, ancak, çoğu kişinin ülkelerinden kaçmalarının sebepleri, onlara yönelik kişisel ayrımcılıkla ilgili değildir. Ülkelerinde kendilerini hedef alan zulümden mustarip olan insanların oranı, yaşam koşullarındaki bozulma ve genel olarak insan haklarından mahrum bırakılmaları sebebiyle ülkelerinden ayrılanlara kıyasla önemsizdir (Van Hear, Brubaker ve Besa, 2009; Betts, 2010; 2013; Farer, 1995; Sassen, 2016; Bacon, 2008).

Belirtildiği gibi, gönüllü ve zorunlu hareketlilik arasındaki ikinci ayırt edici ilke, bireyin menşe ülkesine dönüş özgürlüğü ve olasılığıdır (UNHCR, 2016). Gidenlerin, ülkelerine geri dönme imkânları varsa ve döndüklerinde menşe devletlerinin korumasından yararlanabilmeleri durumunda, hareketlilikleri gönüllü olarak kabul edilir ve bu durum, ekonomik göç olarak sınıflandırılır. Öte taraftan, mülteciler, menşe ülkeleri tarafından baskı görecekları veya yaşamlarını tehdit eden durumlarla karşılaşacakları için geri dönmezler. Mültecilere uygulanan zulüm ve zarar bu yüzden hiyerarşıktır: ekonomik ve sosyal haklar mülteci statüsü verilmesi için motivasyon oluşturmaz ve genellikle göz ardı edilirken, yaşam, özgürlük ve bütünlük haklarının ihlali gibi, fiziksel ve psikolojik zararlar önceliklidir (Carlier, 1999).

Ancak, bu ikilik, günümüzde, yerinden edilmiş insanların çoğunun gerçeğini temsil etmez ve insan hareketliliğinin değişen pratiğini anlamak için yetersizdir. Göçmenlerin ülkelerine geri dönmeleri durumunda, büyük olasılıkla, çevrede devriye gezen kolluk kuvvetleri olacak, buna ilaveten, kemer sıkma önlemleri ve özelleştirme politikalarından dolayı, sosyal yardıma veya geçim kaynaklarına erişimleri olmayacaktır. Bauman'ın (1998) deyişiyle: “Açların, yiyeceğin bol olduğu yere gitme arzusu rasyonel insanlardan doğal olarak beklenecek bir şeydir” (s. 76). Tüm bunlar, bizi, günümüzde, insanların neden ülkelerinden kaçmaya karar verdiği sorusuna getiriyor. Çoğu insan, devletleri güvenli ve iyi yaşam garanti etmek konusunda başarısız olduğunda ya da koşulların yetersizliği durumunda göç etmeye karar veriyor (Keely, 1996; Hirschman, 1970). Ekonomik olduğu kadar siyasi olan bu yetersizlik, neoliberal politikalarla oldukça yakından ilişkilidir.

Sassen (2016), bu durumu, “büyük bir habitat kaybı” olarak adlandırıyor; Küresel Güney'deki toplumlar, 1970'lerden sonra uygulanan kalkınma projeleri nedeniyle, topraklarını, sularını ve diğer doğal kaynaklarını büyük oranda kaybettiler. Bunun en iyi örneği, 2020'de yaşanan ve ikinci en büyük yerinden edilme krizi olarak değerlendirilen, Venezuela'daki 4.9 milyon insanın, gıda güvensizliği, devlet iflası, yolsuzluk ve genel bir sosyal yardım yoksunluğundan dolayı yaşanan geçim sıkıntısı sonucunda evlerini terk etmeleridir (UNHCR, 2021c).

Zorunlu göçe karşı gönüllü göç yaklaşımından vazgeçme çağrısı, iki yeni kavram olan “karma göç” (*mixed migration*) (Van Hear, Brubaker ve Besa, 2009) ve “hayatta kalma göçü” (*survival migration*) ile temsil edilmektedir (Betts, 2013). Van Hear, Brubaker ve Besa (2009) şöyle demektedir:

Göç birkaç anlamda ‘karışık’ olabilir: mecburiyet ve tercihin iç içe geçmesinden dolayı, ülkeyi terk etme kararının ardında karışık saikler bulunabilir; insanlar göç hareketliliği esnasında ülkelerini farklı gruplarla beraber terk edebilir; motivasyonları *yol boyunca* değişebilir ve insanlar, yolculukları esnasında veya varış noktalarında kendilerini karmaşık topluluklarda bulabilirler (s. 1).

"Hayatta kalma göçü" terimi ise, varoluşsal bir tehdit karşısında iç hukuk yolu ve yerel çözüm imkânlarının yokluğu nedeniyle, ülkelerinden ayrılmak zorunda kalan bireyleri tanımlar. Betts (2013), Afrika'daki saha çalışmasında, uluslararası göç rejiminde olan bu çelişkiyi gözlemlemektedir:

Zimbabvelilerin çoğu çok ciddi insan hakları yoksunluklarından kaçıyorlardı fakat yalnızca az sayıdakiler İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra devletler tarafından gerçekleştirilen mülteci tanımının düzeyini gösteren hedefli zulümle karşı karşıya kaldılar (s. 7).

Sözü edilen eşik, devletin yaşamı tehdit eden düşmanlığıdır ve hedefli zulüm nedeniyle geri dönüşün imkânsızlığıdır. Mülteci statüsü inkâr edilmiş bu mülteci olmayanlar *ne mülteci ne de* ekonomik göçmen statüsünde görülmektedirler. Bu nedenle, bu kişiler, kendilerini hedef alan bir baskı görmeseler de hayatta kalma amacıyla ve bu durumu kendi ülkelerinde olanaklı görmediklerinden dolayı, ülkelerini gönüllü bir şekilde terk etmeye karar vermişlerdir. Gönüllü ve zorunlu insan hareketliliği arasındaki belirgin ayrım, günümüzde, insan hareketliliğini oluşturan nedenlerin büyük bir parçasını ne açıklar ne de içerir niteliktedir. 1951 Sözleşmesi ve diğer tamamlayıcı yasalar, değişen insan hareketliliği modelleri göz önüne alınarak, güncel hale getirilmelidir.

1951 Sözleşmesi'yle birlikte, mülteci tanımı, tarihsel olarak belirli sosyal grupları kapsar hale getirilmiştir ve bu durum, yeni paradigmada daha da artmıştır. Örneğin, Farer (1995), ABD'nin, komünist ülkelerden ayrılan kişileri memnuniyetle karşıladığını, ancak, Haitililerin, Salvadorluların ve Guatemalalıların ülkeye girişlerinin, ABD'li makamlarca reddedildiğini belirtmiştir (s. 81). Bahsi geçen Sözleşme'nin yürürlükten kaldırılması, insan hareketliliğinin evriminden dolayı mümkün gözükmese de Sözleşme'nin, en azından, derinlemesine reforme edilmesi gerekmektedir. Ancak, BM, bu durumu bir zorunluluk olarak görmemektedir. Aslında, Sözleşme'nin olduğu şekliyle muhafaza edilmesi, yeni mülteci rejimine daha iyi hizmet eder. Sözleşme'nin birinci rolü, yapay eşikten mümkün olduğu kadar çok mülteciyi atlatmaktır.

Uluslararası topluluktan kolektif bir tepki gelmediği için, mülteci rejimi, reform, devletler arasındaki anlaşmalar ve ulusal göç hukuklarındaki değişiklikler vasıtasıyla oluşturulmuştur. Sözde 1951 Sözleşmesi'ni ve uluslararası hukuku tamamlayıcı nitelikte olan, bu ikincil koruma araçları, aslında, mülteci gruplarının ötesine geçerek, genel olarak, insan hareketliliğini yönetmede belirleyici hale gelmiştir (Zetter 2007; Harrell-Bond, 1989; Feller, 2001). Dolayısıyla, insan hareketliliğiyle ilgili bu eski iki yaklaşım, mümkün olduğu kadar çok insanı uluslararası korumadan çıkarmaya ve göçü zarar verici bir şekilde düzenlemeye hizmet eder: insanları yerinden etmek için meşru nedenler seçerek, onları, daha iyi bir yaşam arayışındaki özneler ve yardıma muhtaç özneler şeklinde ayırır. Hala yürürlükte olan bu ikili yaklaşımla birlikte, yerinden edilmiş insanlar, Sözleşme mültecisi olarak kabul edilmeyen, fakat, zorunlu bir şekilde yerinden edilmiş olanların belirli ihtiyaçlarına, sözde daha iyi cevap vermek için oluşturulmuş olan yeni kategorilerinde filtrelenirler. Ancak, görüleceği gibi, bu kategoriler, çoğunluğu marjinalleştirirken, uluslararası koruma alan insanların sayısını azaltan, zıt bir etkiye sahiptir (Vedsted-Hansen, 1999; Shacknove, 1993).

3.3. Sınırlama politikaları ve uygulamaları

Günümüzde, sınırlama, mülteci sorununun tanzim edilmesi ve yönetilmesi bakımından baskın stratejilerden biridir. Mülteci rejimi, sınırlama politikalarının baskın olduğu bu dönemde, mülteciler için çözümler araması gerekirken, kendi ülkelerindeki veya menşe bölgelerdeki mültecilerin kontrolünü elinde tutmak ve mülteci akışına engel olmak konularına odaklanmış vaziyettedir. Amaç, büyük bir insan hareketliliğini yönetmek, sınırlamak ve kontrol etmektir. Ayrıca, bu, her insanın sahip olduğu sınır dışı edilmeme hakkı ve hareket etme özgürlüğü ile doğrudan çatışır.

Dünyadaki göçlerin çoğu gelişmekte olan ülkeler arasında cereyan etse de uluslararası politikanın çoğu, Küresel Güney'den Küresel Kuzey'e olan göçü yönetmeye ve kontrol etmeye odaklanır (Scalettari, 2007; Vaughan-Williams, 2015). Günümüzde, BM, mülteci sorununu çözüme yetkisini BMMYK'ye vermiştir. Bu durum, mülteci akışını durdurmak ve engellemek, özellikle de mültecilerin Kuzey ülkelerine erişimini durdurmak ve engellemek anlamına gelmektedir (Mertus 1998; Loescher ve Milner, 2005a; Barutciski, 1996; Chimni, 1993; Zolberg, Suhrke, ve Aguayo, 1989).

Sınırlama stratejisinin yaygınlaşmasının en önemli nedenlerinden biri de 11 Eylül ve onu takip eden güvenlikleştirme politikalarıdır (Milner, 2011; Betts, 2010; Frelick, 2007; Lee, 2010). Mültecilerin oluşturduğu güvenlik tehdidi, bu durumun arkasındaki nedenlere odaklanılmasına zemin hazırlamasından ziyade, sınırlama ve kısıtlama politikalarını meşrulaştırmaya yardım etmiştir. Ek olarak, Güneyli mülteciler, Kuzey “kültürüne” uyum sağlama konusunda yetersiz olarak tasvir edilmektedirler. Bu nedenle, BMMYK, özellikle Afrika ve Orta Doğu'da, ülkesine geri göndermeyi ve sınırlamayı teşvik etmek konusunda aktif rol almış durumdadır (Harrell-

Bond, 1989; Shacknove, 1993; Long, 2013), çünkü Afrika ve Orta Doğu kökenli mültecilerin, kültürel farklılıklardan dolayı, yerleşme ve entegrasyon sorunları yaşayacakları düşünülmektedir.

Teorik çerçevede belirtildiği üzere, Küresel Güney ve Küresel Kuzey arasındaki dinamik, yerinden edilmenin ve insan hareketliliği yönetiminin daha iyi anlaşılmasına olanak sağlar. Keely'nin (2001) iki paralel mülteci rejimi teorisinde belirttiği üzere: “Güneydeki rejim, iç savaşların ve devlet başarısızlıklarının siyasi etkilerini kontrol eden ve kapsayan bir mekanizmaydı” (s. 313).² Nitekim, bu rejim, yerinden edilmiş kişiler için çözümler sunan bir rejimden olmaktan çok, barış ve güvenliği sağlamaya yönelik bir jeopolitik araç olarak kullanılmıştır. Soğuk Savaş'tan sonra Kuzey rejimine ihtiyaç kalmamıştır ve bu sebeple de liberal politikalar ortadan kalkmıştır. Öte yandan, Güney-Kuzey hareketliliğinin artması, Güney rejiminin önemine katkı sunmuştur. Böylelikle, yaygın mülteci rejimi, gerçekte Güneyli olanın süreklilik ve kalıcılık arz edenidir ve bu rejim, uluslararası mülteci hukukunu geliştirmekte yetersiz olan, ulus devletlere bağlı durumda bulunan bir organizasyon olan, BMMYK'nin ellerine bırakılmaktadır. Daha karmaşık yapısına rağmen, rejim, önleyici koruma ve sınırlama kalıpları bağlamında, aynı dışlayıcı ve kısıtlayıcı öğeleri taşımaktadır.

O halde, mülteci rejiminin, mültecilere daha iyi bir şey sunmak konusunda başarısız olduğunu söylemek mümkün müdür? Mültecilerin sorunlarına sürdürülebilir çözümler sunma konusunda başarısız olsa da sorun, Küresel Kuzey ülkeleri perspektifinden incelendiğinde,

² Keely tarafından ortaya koyulan (2001) iki paralel rejim teorisi, birinci bölümünde ayrıntılı olarak açıklanmıştır (s. 29). Bu argümana göre, Soğuk Savaş sırasında iki paralel mülteci rejimi yer almıştır: bunlardan ilki, Komünist Blok'tan gelen mültecilerin Doğu-Batı arasındaki hareketleriyle ilgilenen, liberal Kuzey rejimidir. Bu mülteciler, gelişmiş dünyada memnuniyetle karşılanmış ve kendilerine yeniden yerleştirme ve yerel entegrasyon garantisi edilmiştir. Paralel rejim ise, Güneyli göç akışlarıyla ilgilenmiş ve BMMYK tarafından yönetilmiştir.

“başarısızlık” kelimesi yetersiz kalır. Nitekim, Kuzey ülkeleri, bu sistemi, artmakta olan düzensiz göçten elde edilen kârı maksimize edecek şekilde tasarlamış durumdadır.

Küresel Güney’de düzensiz göçün kontrol altına alınması, sermayenin dinamik güçleriyle ve onun meşrulaştırıcı söylemleriyle iç içe geçmiş durumdadır. Scheel ve Ratfish (2014), “iyi mülteci” ve “kötü göçmen” sınıflandırmasını şu şekilde tanımlar: İyi bir mülteci, cömert bir ülkeden yardım bekleyen, “iş aramayan, piyasa yasalarına uyan ve ev sahibi ülkenin kalkınmasına katkıda bulunmak adına hevesli”, pasif bir öznedir (Geiger and Pecoud, 2010: 7; Scheel and Ratfish, 2014:937). Kötü bir göçmen ise, bir ülkenin vatandaşlarıyla benzer şekilde insan hakları ve refah sistemine sahip olduğunu düşünürken bile, bulunduğu yerde işlere el koymaya hazır olan göçmendir. Her iki kategori mültecilerinin de sınırlarda, kamplarda ve şehirlerde yönetimsellik yoluyla disiplin altına alındıkları için, takip etmeleri gereken, kendi davranış çizgileri olmalıdır.

Neoliberal rasyonaliteye göre övülmesi gereken göçmenlerin girişimci doğası, böylece marjinalleştirilir ve kârı maksimize etmek için gayri meşrulaştırılır. Bununla birlikte, düzensiz ve yasa dışı göçmenler, ekonomiyi rekabetçi kılarken (Bacon, 2008), düşük maliyetli yabancı iş gücü, yerel ekonomi adına, özellikle de gelişmekte olan ülkeler için, oldukça yararlı olur. Bu nedenle, Küresel Güney, Küresel Kuzey’in kısıtlama politikalarına razı olmaya ve mülteci akışlarını sınırlamaya oldukça isteklidir.

Bu düşünce doğrultusunda, sınırlama politikaları, mülteci rejimine hizmet etmekten öteye geçmektedir. Mülteci rejiminin kendisi, artık uluslararası göç yönetiminin³ çok önemli bir

³ Teorik çerçevede belirtildiği gibi (s. 18), Göç Yönetimi, insan hareketliliği fenomenini ele alan düzenleyici bir rejimdir. Göç Yönetimi’nin, sınır ötesi hareketi daha düzenli ve öngörülebilir hale getirmek adına, menşe ülkeler, hedef ülkeler ve göçmenler için faydalı olduğu ifade edilmektedir.

parçasıdır, çünkü, bu vasıtaıyla, düzensiz göç hem kontrol altına alınmakta hem de yasa dışı hale getirilmektedir. Artan sınır güvenliği ve vize gereklilikleri, gerçek mülteciler ile sistemin düzenbazları arasında ayırım yapmanın yanı sıra, insanları emek değerlerine göre sınıflandırmak için filtre görevi görürler. Bu yüzden, uluslararası mülteci koruma statüsüne kimin ihtiyacı olduğunu tespit etmek için tüm düzensiz göçmenlerin sınıflandırılması, göç yönetimi ve göçün kontrolü adına işlev görmektedir (Scheel and Ratfish, 2014: 930).

3.3.1. Mülteciler, sığınmacılar ve IDP'ler arasındaki bağlantı

Günümüzde, Dünya nüfusunun %1'i zorla yerinden edilmiştir ve bunların %88'i, mülteci (20,7 milyon), sığınmacı (4,1 milyon) ve IDP (48 milyon) kategorisindedir (UNHCR, 2021c). Mülteciler, yerinde yardım stratejisi aracılığıyla, IDP'ler olarak menşe ülkelerinde tutulmaktadır; dışsallaştırma politikaları yoluyla kendi bölgelerinde, gittikleri ülkelerde ise, gözaltı merkezleri, mülteci kampları ve şehirler gibi, biyopolitikanın uygulandığı alanlarda ayırma uğramaktadır.

Bu bölümde, daha önce sözü edilen iki ana kategori, sığınmacılar ve IDP'ler analiz edilecektir. Bu teze göre, IDP'ler, sadece yerinden edilmiş insan hareketliliğini dizginlemek için değil, aynı zamanda, bu insanları, kendilerine tanınan korumadan mahrum bırakmak ve Küresel Kuzey ile neoliberal pazarın taleplerine uygun olarak, insan hareketliliğinin düzenlenmesini kolaylaştırmak adına, mülteci akışlarını sınırlama ve filtrelemenin ürünüdürler.

3.3.1.1. Sınırların dışsallaştırılması ve sığınma prosedürü

1951 Sözleşmesi, menşe ülkelerinde, silahlı çatışmalar, şiddet, işkence ve diğer ağır insan hakları ihlallerine maruz kalan ve yabancı bir ülkeye gitmek mecburiyetindeki herkese mülteci statüsü vermiştir. Önceleri, söz konusu bu insanlar, hareketliliğe geçer geçmez mülteci olarak kabul edilmekteyken, paradigma değişimi ile birlikte, mülteci statüsü, kazanılacak bir statü haline gelmiştir (Zetter, 2007; Sztucki, 1999; Tuitt, 1999).

Artık, bireyler, mülteci statüsü veya herhangi bir ikinci derece uluslararası korumayı elde etmek için, sığınmacı prosedüründen geçmek durumundadır. Sığınmacı kavramı, birçok mültecinin ekonomik göçmen kisvesi altında oldukları iddialarıyla ve uluslararası hareketlilikteki artıştan dolayı, 1981 yılında, yasal bir terim olarak yeniden kullanılmaya başlanmıştır (EXCOM, Karar No. 22). Bu sığınmacı prosedürünün, *gerçek* olan mültecileri, *sahte* olanlardan ayırt edeceği ileri sürülmüştür.

Bir sığınmacı, başka bir yere sığınmak için ülkesinden ayrılan, ancak henüz yasal açıdan mülteci olarak tanınmayan ve sığınma talebiyle ilgili kendi hakkında karar verilmesini bekleyen kişidir. Sığınma hakkı, İHEB'in 14. maddesinde ve ICCPR'nin 13. maddesinde yer alır. Bu yüzden, her insanın sığınma talep etme hakkı vardır, ancak, bu, herhangi bir korumayı garanti etmez. Kişi, sığınma başvurusunda bulunduktan sonra, yerel makamlar, koruma sağlayıp sağlanmayacağına karar vermektedir.

Dışsallaştırma politikaları ve sığınmacı prosedürleri, yerinden edilmiş insanları *bölgelerinde* tutmak ve daha fazla hareketliliği engellemek amacıyla, yaygın olarak kullanılmaktadır. Dışsallaştırma politikaları aracılığıyla, sınır yönetimi, geçiş ülkelerine devredilmekte ve göç yönetimi, hedef devletlerin sınırlarının dışında bırakılmaktadır (Üstübici, 2019; Haddad, 2008; Hyndman ve Mountz, 2008; Lemberg-Pedersen, 2019). Bu tez, AB ülkelerini Güneyli göçmenlerden izole ederek, sözde *Fortress Europe*'u meydana getiren çeşitli sınırlama politikaları ve uygulamaları gibi, AB tarafından yürürlüğe konulan düzenlemeler üzerine odaklanmaktadır.

AB'nin temel endişesi, mülteci akışlarının AB'ye ulaşmasını engellemektir ve bunu, AB'nin güney ve güneydoğu sınırlarında tampon bölgeler oluşturarak yapmaktadır (Marchetti, 2010; CEAR-Euskadi, 2013; Uluslararası Af Örgütü, 2014). Tampon bölgelerdeki ülkeler, AB

topraklarına erişmeden geri dönen düzensiz göç akışlarının çoğuyla uğraşmaktadır (Phuong, 2003). Örneğin, Bulgaristan, Yunanistan, İtalya ve İspanya sınırlarının istihkâmı, çoğu mülteci ve sığınmacıyı Libya, Fas, Moritanya ve Türkiye'de tutmaktadır.

AB, yolculuk esnasında yakalanan potansiyel sığınmacıların ülkelerine geri dönüşlerini kolaylaştırmak için, menşe ülkeler ve göç güzergahları üzerindeki ülkelerle yapılan iki taraflı *off-shore* anlaşmalarına ciddi ölçüde yatırım yapmıştır (Mountz et al., 2012; Inder, 2010; Betts, 2010). Bu “ulaşamama” (*non-arrival*) veya “giriş yapamama” (*non-entry*) politikaları, göçmenlerin birliğin sınırları içine girmelerini engellediği için, AB üyelerinin, göçmenleri geri göndermeme ilkesine bağlı kalma zorunlulukları ortadan kalkmaktadır. “Giriş yapamama” (*non-entry*) politikaları, ülkesine geri gönderme ve sığınma prosedürlerini gereksiz kılar ve bu, AB'nin büyük ölçüde kendi faydasına kullandığı yasal bir boşluktur. Yeni sığınma sisteminin yaygın hale gelmesi, AB içindeki ekonomik uyumun devamına ve birlik içindeki ortak pazarın konsolidasyonuna hizmet etmiştir (Guild, 1999; Joly, 1999). Marchetti'ye (2010) göre, AB ülkeleri, göçü kabul edip etmeyeceklerine, bunun ülkeleri üzerindeki olası ekonomik etkileri bağlamında karar vermekte ve insan haklarının korunmasını ikinci plana atmaktadır.

Göç üzerindeki kontrol ve kısıtlamaların genişletilmesi, gerçek mültecilere uluslararası korumayı garanti etmek ve onları “kılık değiştirmiş göçmenlerden” ayırt etmek için, stratejik açıdan meşrulaştırılmıştır. Koruyucu bir araç olarak tasarlanan sığınma sistemi, çoğunlukla, bürokratik yönetimi kolaylaştırmak ve sığınma taleplerini reddetmek için kullanılmaktadır. Sığınmacılar, AB'nin refah sistemini suiistimal eden ve ülke güvenliklerine yönelik tehdit oluşturan kişiler olarak algılanmaktadır (Morgades Gil, 2010; Scheel ve Ratfish, 2014).

Ayrıca, çoğu ülke, sığınmayı bir göçmenlik sorunu olarak görmekte ve mümkün olduğunca az başvuru almanın yanı sıra, bu başvuruları da en ince ayrıntılarına kadar süzgeçten

geçirmeyi amaçlamaktadır. Göç kontrol politikalarında, hedef ve geçiş ülkeleri arasındaki iş birliği önemli ölçüde artmış durumdadır. Bu nedenle, tüm sistem, sığınma hakkını, sığınmacıları ihtiyaçları doğrultusunda korumak için var olan yasal bir kategori olarak görmekten ziyade, sığınmacıların Küresel Kuzey'e erişimlerini engellemeye odaklanmıştır. Geçiş ülkeleri, zorunlu göçmenleri kontrol altına almak ve onları gözetim altında tutmak için oluşturdukları merkezleri yönetmek adına fon almaktadır. Bu ülkeler, birçok mülteci için yeniden göç etme şansı bulana kadar barınılacak ülkeler haline gelmektedir. Vaughan-Williams'ın çalışması (2015), kısıtlayıcı göç politikalarının zarar verici etkisini ortaya koymaktadır; bahsi geçen çalışmaya göre, bu politikalar, düzensiz göçü düzenlemek ve azaltmak yerine, düzensiz göçün artmasına neden olarak ve durumu yasa dışı hale getirerek, göçmenleri, ülkelerini terk etme kararı alırken “ya şimdi ya hiç” durumunda bırakmaktadır. Buna rağmen, düzensiz göç, uluslararası korumanın maliyetlerini düşürmekte ve yerel iş piyasalarını istikrarlı kılmak için kullanılabilecek bir ucuz iş gücü havuzu yaratmaktadır.

Phuong'a (2003) göre, aday ülkeler için AB'ye üye olmanın koşullarından biri, sığınma sisteminin Birlik içinde yaygınlaştırılması ve AB'ye giriş imkânlarının daha kısıtlı hale getirilmesidir. Avrupa Birliği sığınma sistemi üç tür koruma içermektedir (Adelman, 1999; Joly, 1999; Hyndman ve Mountz, 2008). Birincisi, Sözleşme mültecisi statüsü elde etmenin sağladığı korumadır. İkincisi, ek koruma (*subsidiary protection*) olarak adlandırılmakta ve sivillerin karşılaştığı, ölüm, ciddi yaralanmalar, sıklıkla gerçekleşen bombalamalar, silahlı saldırılar veya işkenceye yol açabilen yüksek şiddet riskinin vaki olduğu durumlarda sağlanmaktadır. Üçüncüsü, insani koruma (*humanitarian protection*) olarak nitelenmekte ve bu koruma, menşe ülkelerde tedavisi mümkün olmayan ciddi hastalıkları bulunan kişilere verilmektedir. Bu korumaların her biri, bir devletten diğerine değişiklik göstermektedir.

Örneğin, Almanya'da, Sözleşme mültecisi statüsüne 3 yıllık oturma izni ve sadece bir yıllık *ek koruma statüsü* verilmektedir (BMMYK Almanya, 2021). Bu korumaların süreleri dolduğunda, menşe ülkesindeki durum düzelmişse, sığınmacı geri dönmek zorunda kalmaktadır. Böylece, mültecilere sunulan uluslararası koruma, geçici hale gelmektedir. Bu tür kısıtlamalar, 1951 Sözleşmesi'ni ve uluslararası geri göndermeme (*non-refoulment*) yasasını göz ardı etmekte ve bununla beraber, AB ve onun üye devletleri, bu durumu, devlet egemenliğinin dokunulmazlığı ilkesi çerçevesinde meşrulaştırmaktadır.

Küresel olarak, 2020'de, sığınmacıların toplam korunma oranı (herhangi bir uluslararası koruma sağlama yüzdesi) %48 idi. Almanya'da, 2020 yılının ilk çeyreğine ait sığınmacı verilerine göre, 35.490 başvuru mevcuttur. Bunlara verilen karşılıklardan sadece 16.680'i (%47) olumlu sonuçlanmış ve olumlu başvurular arasında 10.341 kişi (%62) mülteci statüsü almaya hak kazanırken, bu kişilerin sadece %29'una ek koruma sağlanmıştır (Asylum quarterly report, 2020). Sığınma hakkı süreci son derece seçici ve dışlayıcıdır. Bu, aynı zamanda, mülteciler için kısa süreli ikamet gerekliliğine işaret etmektedir. Söz konusu durum, sözde uluslararası hukuka uyan devletlerin, sınırlarındaki yabancıları birer günah keçisi ilan ederek, sığınma prosedürlerini ne şekilde kullandığını ortaya çıkarır niteliktedir.

Çoğu zaman, zor koşullarda ülkelerini terk eden insanlar, sığınma prosedürlerinden geçemezler. Bu nedenle, sığınma taleplerinin adedi, düzensiz göçmenler veya ülkesinin içerisinde yerinden edilmiş insanların sayılarına kıyasla, daha azdır. Ayrıca, BMMYK'nin son Küresel Eğilim Raporu'na (2020) göre, sığınmacı sayıları beklenenin altında kalmıştır. Bu durum, uluslararası sınırları geçmesi beklenen ve herhangi bir yere kayıtlı olmayan insanlar hakkında yeterli düzeyde verinin bulunmadığını gösteriyor.

Son olarak, bu sınırlama politikaları, mültecileri, mülteci rejiminin dışına iterek, onları düzensiz göçmenler haline getirirken (Sassen, 2016), kendilerini, tehlikeli yolculuklar ve insan kaçakçılığı dahil olmak üzere, mümkün olan her seçeneğe başvurmaya hazır bir durumda bırakmaktadır. Bu politikalar, Avrupa'nın deniz sınırlarının dünyanın en ölümcül sınırları haline gelmesine yol açmakta (Uluslararası Af Örgütü, 2014) ve yerinden edilme sorununu beslemektedir. Mülteci ve sığınmacı statüleri, bu statülere hak kazanabilmek isteyenler açısından oynanmak istenmeyen bir Rus Ruleti oyununa dönüşmüş durumda olduğu için, mülteci ve sığınmacıların çoğunluğu, bir Kuzey ülkesinin sınırlarından geçerek, orada kalmak için yasa dışı yolları kullanmayı tercih etmektedir. Alternatif olarak, uluslararası koruma talebinde bulunma cesareti tamamen kırılmış olan insanlar, kendi ülkeleri içerisinde yer değiştirmekte ve ülkelerinin içinde yerinden edilmiş kişileri oluşturmaktadır.

3.3.1.2. *Sınırlanan mülteciler bağlamında IDP kategorisi ve yerinde yardım*

1990'lı yıllarda, BMMYK, mülteci hareketlerini kontrol altına almak amacıyla, Irak, Bosna ve Somali krizleri sırasında meydana gelen insan hakları ihlalleriyle ilgilenmeye başlamıştır (BMMYK 1992: 573; Chimni, 2000; Lee, 2010). Fakat, kuvvetli bir zulüm endişesi altında yaşayan bireylerin, uluslararası sınırları geçmelerine ve uluslararası koruma talep etmelerine izin verilmemiş ve bu insanlar, menşe ülkelerinde uğradıkları zulüm ve hak kayıplarından kaynaklanan sorunları, yine aynı ülkeler içerisinde çözümlenebilecek olan kişiler olarak görülmeye başlanmıştır.

Yasal bir kavram olarak ilk defa 1970'lerde ortaya çıkan ve 1972'deki Sudan krizinde ülke içindeki yerinden edilmiş insanları tanımlamak için kullanılan IDP statüsü, bir hak olarak verilebilen, reddedilebilen ve zamanla ortadan kalkabilen bir statü değildir. IDP'ler, uluslararası koruma veya yardım garantisine sahip değildir, ancak, onların günümüzdeki sayıları,

mültecilerin sayısını ikiye katlamaktadır (UNHCR, 2021c; Larking, 2010). 2020'de, BMMYK, 34 ülkede, 48 milyon IDP kaydetmiştir ve bunların %58'i çatışma ve şiddet nedenlidir. IDP'lerle ilgilenen başka bir kurum olan IDMC'nin (2021) Küresel Raporuna göre, 2020 yılında, çatışmalar ve şiddet nedeniyle, IDP'lerin sayısında 9,8 milyonluk bir artış gözlemlenmiştir.

IDP'lerin statüleri özeldir, çünkü kendi durumları, kendi bireysel kararları neticesinde şekillenmemiştir. Çoğu durumda, IDP'lerin varlığı, uluslararası sınırları geçmenin imkânsızlığına işaret eder. IDP'lerin herhangi bir ülkeye girmeye çalışmaları durumunda ya girişleri engellenmekte ya da kendileri, insani yardım görevlileri tarafından menşe ülkelerdeki kamplarda tutulmaktadır. IDP'ler, kendilerine, refahlarını garanti etme konusunda yetersiz olan kendi ülkelerinde bir yer bulmak zorunda kalmaktadır. BMMYK'nin (2009) belirttiği gibi: “IDP'ler, yerinden edilmelerinin nedeni kendi devletleri olsa bile, kendi devletlerinin koruması altında kalırlar. Onlar, insani yardım almak için, sıklıkla, elverişsiz bölgelere gitmekte ve sonuç olarak, bu insanlar, dünyanın en savunmasız insanları arasında yer almaktadır”. Bu kategorideki sınıflandırma, insanları, sığınma ya da geri göndermeme hakkından mahrum bırakmakta ve kendilerinin ihtiyaç duyabilecekleri herhangi bir acil koruma almalarını engellemektedir.

IDP kategorisi, kişilerin, yerinden edilme kategorisine göre daha ayrıcalıklı bir statü olan ve uluslararası koruma hakkına sahip, mülteci kategorisine erişme imkânlarını kısıtlamak amacıyla düzenlenmiştir. Bu nedenle, mülteci statüsü perspektifinden bakıldığında, IDP'ler, reddedilmiş ve sınırlanmış mültecilerdir. IDP kategorisi, sorunu yerelleştirmek ve mültecileri kontrol altına almak, istenmeyen insan hareketliliğini kısıtlamak ve onları, ülkelerinde ya da bölgelerinde tutmak için kullanılan bir araçtır. Böylelikle, gelecekte mülteci statüsü alma ihtimali olan kişiler, onları kontrol eden detaylı bürokratik mekanizmaya *dahil* edilmekte ve mülteci

rejiminin *dışında* tutulmaktadır (Lee, 2010; Mertus, 1989). Ayrıca, bu kategori, çok çatışmalı ve kırılğan ülkelerde özüksenerek, büyük çaplı yerinden edilmeleri maskelemeyi başarmıştır.

Genel olarak, kategorilere duyulan gereksinim, korumadan sınırlamaya geçişı sağlamış (Shacknove, 1993; Aleinikoff, 1992; Keely, 2001, Chimni, 2000) ve zorla yerinden edilmiş insanlara yönelik uluslararası sorumluluğı belirsiz hale getirmiştir. Ayrıca, bu kategoriler, insan hareketliliğini, sığınmacı, mülteci, ekonomik göçmen vb. gibi bürokratik kategorilere ayırmayı kolaylaştırarak (Erdal ve Oeppen, 2018; Zetter, 2007), yerel ekonomilerde, bu fazla nüfus için yeterli yerin açılmasına yardımcı olmaktadır. “Bürokratik kategoriler” terimi, yabancı uyrukluların yönetimselliğine ve ulus devlet sistemi içinde, onlar için yeterli bir “alan” bulunması sürecine atıfta bulunur. Bu, daha sonra, kamp ve kent mültecileri örneklerinde açıklanacaktır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KAMPLARDA VE ŞEHİRLERDE MÜLTECİLERİN YÖNETİMİ

Mülteci statüsüne sahip olma şansına erişmiş az sayıda mülteci, kamplarda, kentsel ve kırsal alanlarda dağınık bir şekilde yaşamaktadır. 2020 itibarıyla, BMMYK, mültecilerin yalnızca %22'sinin kamplarda yaşadığını, çoğunluğunun ise, şehirlerdeki kırsal ve kentsel alanlara yerleştiklerini belirtmiştir. Ancak, bu durum, her zaman böyle olmamıştır. Mülteci rejiminin tercih ettiği ilk strateji, mültecileri, ülkelerine geri dönüşlerini kolaylaştırmak amacıyla, menşe ülkelerine yakın kamplarda tutmaya yönelik olmuştur. 1990'larda, mülteci rejimi ve ev sahibi ülkeler, mültecilerin yerel ekonomiler üzerindeki etkilerini ve neoliberal piyasanın ucuz iş gücü taleplerini göz önünde bulundurarak, mültecileri, kentlerde idare etme fikrini desteklemeye başlamıştır.

Ulusal sınırların dışındaki her bireyin birer yabancı, içindekilerin ise vatandaş olarak görüldüğü ulus devlet sisteminde, mülteciler, ulus devletler için zorlayıcı düzeyde bir yasa dışılık teşkil ederler. Mülteciler, herhangi bir siyasi topluluğa üye olmayan ve hiçbir devlet otoritesine tabi olmayan bir nüfusu temsil ederler. Bu nedenle, sadece yönetilmeleri değil, aynı zamanda, ulus devlet sistemi içindeki farklı kategorilere dahil edilmeleri gerekir. Bu şekilde, mülteciler, bireysel özneler üretmek, onlarla ilgilenmek ve kendilerine hükmetmek için kullanılan uygulamalar ve tekniklerden oluşan bir yönetimselliğin hedefleri haline gelirler.

Mülteci yönetimi, genellikle, toplumun genel yönetiminden bağımsız olarak görülür, ancak, aslında, onun bir parçasıdır ve mültecileri, normal toplumdan ayırma ve o toplumun dışına atma pahasına, sosyal ve ekonomik aktörler olarak topluma yerleştirmeyi amaçlar (Bhagat ve Soederberg, 2019; Scheel ve Ratfisch, 2014; Malkki, 1995; Turner, 2016; Sanyal, 2012).

Sayılarının çokluğu, imkânlarının yetersizliği, tehlike arz etmeleri ve mülteci yönetiminin artan maliyetleri sebebiyle, mülteciler, belirli bir nüfus kontrol stratejisi ile onları faydalı kılan, filtreleyen ve yöneten bir anlayışa ihtiyaç duymaktadır. Bu, Foucault'nun, direnç gösteren baş eğdirilmiş bilginin önemli bir oylumunu karakterize eden, egemen bir sınıfın eşitsizlikleri yönetebilme taktiğinin tanımlayan, "gayrimeşruluğun farklı yönetimi" (*differential management of illegality*) dediği şeyin bir parçası olabilir (Feldmen, 2020). Mülteciler, belirlenen konaklama yerlerine göre, kimlerin kampta kalacağına ve kimlerin şehre gitmesine izin verileceğine göre ayrıştırılırlar. Ekonomik temelli bir bakış açısından incelendiğinde, mülteciler, bir bütün olarak, resmi emek-sermaye ilişkisinin bir hayli dışında kalan bir sosyal grup olan, fazla nüfusun bir parçasını oluştururlar. Fazla nüfus, "toplumun dışlanmışları" dır (Bauman 1998: 68) ve israf edilen insanlar, asli vatandaşlık haklarına sahip olan tam vatandaşlar olmak yerine, yönetilme ihtiyacı duyan nüfuslara indirgenmiştir. Mültecilerin, kamplar ve kentsel bölgelerdeki yaşadıkları yerler, farklı yönetimlerin uygulandığı alanlardır.

Ayrıca, mülteciler, diğer gruplarla birlikte, iş gücü piyasası dinamiklerinin düzenleyicileri olarak, fazla nüfusun bir parçasını oluştururlar. Onlar, "iş sahibi olan kişilerin müzakere güçlerini zayıf düşürmek ve onların taleplerine ket vurmak için kullanılan yedek iş gücü ordusu " şeklinde görülüp, sağa sola savrulan, istikrarsız bir nüfus olarak kullanırlar (Rehmann, 2015: 206). Örneğin, üretim daraldığında, sermayenin kâr etmek için emek gücüne ihtiyaç duyulmayan işçilerden kurtulması gerekmekte ve bu durumda, mülteciler, iş gücü piyasasından uzak tutulmakta ve tecrit edilmektedir. Ancak üretim yeniden genişlediğinde, sermayenin taze iş gücü arzını çekeceği bir havuza olan ihtiyacı ortaya çıkmakta ve bu durumda, mülteciler, şehirlere çekilmektedir.

Ayrıca hem kamplarda hem de kentlerde, mültecilerin yönetiminin bir diğer unsuru da, insan haklarının yerini alan insani söylemdir. Yeni paradigmada, mülteci koruması, yasal bir sorumluluk olmaktan çıkıp, ahlaki bir sorumluluk haline gelmiştir. Ticktin'in vurguladığı gibi:

“O (insani ilkeler), apolitik görünüm arz ederken bile, sermaye ve emeğe bağlı ulusötesi bir yönetim sistemi olarak işlev gören, bir siyaset biçimine dönüştürülmüş durumdadır (s. 35).

Mülteci koruma rejimi, şimdilerde giderek artan bir şekilde, değerli gördüğü girişimci özneleri destekleyerek, piyasa temelli vizyonla beraber, insani yardım ve koruma meseleleri ile meşgul olan “insani piyasa” (*humanitarian marketplace*) (Crisp, Janz, Riera ve Samy, 2009) olarak işlev görmektedir (Ramsay, 2020; Ilcan ve Rygiel, 2015).

Gelecek bölümde, mültecilerin kentsel yerleşimleri lehine olan paradigma değişimi ve mültecilerin kamplar ve kentlerdeki yerleşimlerinin, mülteci sorunu ve mülteci rejiminin durumu bağlamında neyi temsil ettiği gözlemlenecektir. Ayrıca, analiz, şu soruların cevaplarını içerecektir: Bu iki alanda mülteciler nasıl yönetilmektedir ve mültecilerin entegrasyonu için yönetim ve kontrol seçenekleri dışında bir ihtimal var mıdır? Mültecileri yerel ekonomilere dahil etme çabaları, onların yerinden edilmelerinden kaynaklanan güvenlik sorunlarını çözmekte mi, yoksa, onları, yalnızca iş gücü piyasasının kullanışlı bir parçası olmaya mı hazırlamaktadır?

4.1. Kamp Mültecileri Nasıl Yönetilir?

Genellikle, mülteci kampları, acil durum yardımı gerektiren mülteci akışlarının gerçekleştiği durumlarda, hızlı bir yanıt verme yöntemi olarak kullanılmaktadır (UNHCR, t.y.; Crisp ve Jacobsen, 1998). Kamplar, mültecilerin kendi ülkelerine geri dönüşünü kolaylaştırmak için, onları, ülkelerine olabildiğince yakın bir bölgede tutmayı amaçlayan, kontrol ve yardım merkezleridir. Aynı zamanda, kampların amaçları, mülteci akışlarının Küresel Kuzey’e ulaşmalarını engelleyerek, mültecileri, Küresel Güney’de kontrol altına almaktır. Mülteci

Kamp Mültecileri Nasıl Yönetilir?

kampları, insani yardım yapmayı amaçlayan ve geçici mahiyette olacak tesisler şeklinde tasarlanmıştır. Ancak, fiili olarak, kampların, milyonlarca insanın hayat kalitesini düşüren, ciddi eksiklikleri mevcuttur.

Mültecilere barınma, gıda, su ve sağlık hizmetleri sağlamak yoluyla, mültecilerin hayatta kalmalarına yardımcı olmak için, insani bir proje olarak oluşturulan kamplar, yeni mülteci akışları ve kısıtlı finansman olanaklarından dolayı, çok yakında yetersiz kalacaktır. Mültecilere temin edilen evler, genellikle bir hastalık kaynağına dönüşen, aşırı kalabalık ve az havalandırılan, rutubetli, derme çatma, gecekondular ve çadır şeklinde yapılardır (Habib, Basma, ve Yeretdzian, 2006). İlâveten, belirli sınırları olan ve mültecilerin bu sınırlar içinde kalmalarının zorunlu olduğu kamplarda, mültecilerin kamp içerisinde veya etrafında çok fazla hareket etmelerine müsaade edilmemektedir. Kampların coğrafi olarak kapladığı alanlar geniş olmasına rağmen, her mülteci, 8-10 metrekaarelik bir alanda yaşamak zorunda kalmaktadır (Day, Forster ve Schweitzer, 2020: 11). Yiyecek miktarları, genellikle BMMYK tarafından belirlenen kalori miktarını karşılamadığı gibi (Prinzo ve Benoist, 2002), dünyadaki mülteci kamplarının yarısından fazlasının, tavsiye edilen kişi başı günlük minimum su miktarı olan 20 litreyi de tedarik edemedikleri tahmin edilmektedir (UNHCR WASH, 2010).

Yakın gelecekte de bu koşulların, özellikle her yıl yeni gelen mültecilerin de eklenmeleriyle, BMMYK'nin “uzun süreli mülteci durumları” (*protracted refugee situations*) olarak adlandırdığı sebeplerden dolayı, herhangi bir değişiklik göstermesi mümkün değildir. Uzun süreli mülteci durumları, aynı ülkeden 25.000'den fazla kişinin, peş peşe beş yılı aşkın bir sürede mülteci sıfatıyla yaşaması olarak tanımlanır (UNHCR, 2009; Gerekçe). 2019'un sonunda,

uzun süreli mülteci durumunda⁴ olanların sayısı 15,7 milyona ulaşmış ve bu sayı, dünya üzerindeki tüm mültecilerin %77'sine karşılık gelmekteydi (Day, Forster ve Schweitzer, 2020). Bu durumdaki mülteciler, genellikle, kendilerini kapana kısılmış durumda bulurlar; evlerine dönmeleri güvenli değildir ve onlara herhangi bir ülkede yeniden yerleşim hakkı da verilmez. Bu nedenle, kamplar, mültecilerin imgesinde, Dünya'nın tümüne karşılık gelebilmekte ve aynı zamanda, bir neslin tamamının bu kamplarda büyümesi de yaygın bir durum olarak gözlenebilmektedir. Abdi (2008), Dadaab kamplarındaki Somalili mültecilerin durumunu incelerken şunları belirtmektedir:

Kamplarda binlerce erkek, kadın ve çocuk arafta yaşamakta, bu da insan kapasitesinin boşa harcanmasına ve insanlık onurunun yoksun bırakılmasına neden olmaktadır.

Dadaab'da yapılan bir araştırmada, mültecilerin, zaten yetersiz olan yardıma bağımlılıklarından dolayı dehşete düştüklerini ve durumlarını iyileştirememeleri veya kamp yaşamının zorlu koşullarından kaçamamaları nedeniyle, öz-değer duygularının kaybedildiğine dikkat çekilmiştir (s. 18).

Sözde mültecileri destekleyen insani yardım söyleminin bir parçası olan yardım desteği, onların kalıcı çözümler bulmalarını engellemekte ve bu yüzden, mültecilik durumunu devam ettirmektedir. Beş yıldan daha fazla bir süredir binlerce insanı sınırlandıran uzun süreli mülteci durumları, kalıcı bir çözümün var olmadığı ve mülteci rejiminin bir strateji inşa edemediği gerçeğini somutlaştırır (Betts, Bloom, Kaplan ve Omata, 2017; Weinstein, 2017; Loescher ve Miller, 2005a, b).

⁴ 2018'de, en büyük 10 uzun süreli mülteci durumunlarını tamamı, Afgan, Suriye, Güney Sudan, Rohingya, Somali, Sudan, Kongo (DRC), Orta Afrika ve Erit kökenli mültecilerin bulunduğu Afrika ve Orta Doğu bölgelerinde meydana gelmiştir.

Öyleyse, mülteci rejimi, her iki ayırt edici boyutu olan geçicilik ve destek bağlamlarında önemli eksikliklere sahip olmasına rağmen, neden bu uygulamaya devam etmektedir? Malkki'nin (1995) tasvir ettiği gibi, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana, kamp, faillikten arındırılmış mültecilerin yönetiminde baskın bir model olarak ortaya çıkmıştır. Toplu halde yerinden edilmiş, yeniden bütünleşme fırsatı sunabilecek bir yer bulmaları önlenmiş, geçimlerini sağlayabilecekleri bir hayata tekrardan başlamaları engellenen mülteciler, kamplarda bakım altında tutulmaktadır. Aynı zamanda, bu kamplarda, mültecilerin sayımı yapılarak, hareketleri izlenip, sınırlandırılmaktadır (Hyndman, 1997: 17).

Mültecilerin saklanmadığı, kontrol altında tutulmadığı ve özgür bir şekilde dolaşabilecekleri bir durum hayal edin. Onlar, bu sayede, daha geniş bir alanda yerleşme fırsatı bulacak ve daha görünür olacaklardı. Fakat, bu durumda, mülteciler, ulus devletler açısından daha büyük bir sorun haline dönüşeceklerdi. Mülteci kampları, günümüzdeki haliyle, uluslararası toplumun 2020'den itibaren, mülteci nüfusunun %22'sini (UNHCR, 2021c) yönetmek ve onları, “düzenli” ve “normal” toplumdan uzak tutmak için, kendi çıkarları doğrultusunda yaygın bir şekilde kullandığı çözümsüzlük alanını temsil etmektedir. Söz konusu durum, mülteci rejiminin, mülteci koruyucusundan, mülteci yöneticisine dönüşümüne işaret etmektedir. Bu çerçevede, mülteci kamplarının, ulus devlet sisteminin dışına atılan insanları sınırlamak ve kontrol altına almak için inşa edilmiş politik alanlar olduklarını savunuyorum.

Mülteci kamplarının coğrafi durumuna bakıldığında, kampların çoğunun ve hatta en büyüğünün Küresel Güneyde bulunduğu anlaşılmaktadır (UNHCR, 2021c).⁵ Bu arada,

⁵ Dünyanın en büyük mülteci kamplarından bazıları şunlardır: Bangladeş'teki Kutupalong-Balukhaliin, Uganda'daki Bidi Bidi, Kenya'daki Dadaab ve Kakuma, Ürdün'deki Azrak ve Zaatari, Tanzanya'daki Nyarugusu, Nduta, Mtendeli ve Kebribeyah; Etiyopya'daki Aw-barre ve Sheder.

Avrupa’da, çoğunlukla Yunanistan, Bulgaristan, Slovenya ve Malta gibi çevre ülkelerde, AB tarafından finanse edilen birkaç kamp bulunmaktadır (Fallon, 2021). Bu doğrultuda, Küresel Kuzey’in rolü, mülteci bedenlerinin asıl kontrolünü Küresel Güney’e devrederken, politika ve stratejiler üreterek finansman sağlamaktır (Lee, 2010; Tobias, 2012).

Kamplar, Küresel Kuzey’in, yükümlülüklerini sınırlamak amacıyla oluşturduğu, bir başka girişimidir. Üstelik, mültecileri kamplarda tutmak yoluyla, Küresel Kuzey, aynı zamanda, uluslararası hukuk kapsamındaki yükümlülüklerini de yerine getiriyor gibi görünmektedir. Küresel Kuzey’deki uluslararası toplum, mültecileri kamplarda tuttuğu için, uluslararası hukuktaki mülteci statüsünden kaynaklanan özel hakları garanti altına almaktan kendisini kurtarmıştır. Acil yardım güvencesi vermek amacıyla bir acil durum aracı olarak tasarlanan kamplar, mültecileri yasal bir belirsizliğe ve gri bir alana yerleştirmektedir (Tobias, 2012; Turner, 2015).

Mülteci kampları, biyopolitik alanlar örneğinde görüldüğü gibi, insan hakları alanını işgal eden ve onların yerini alan, Batılı insani söylem içinde inşa edilmiştir. İnsan hakları ve özellikle mülteci hakları, devletlerin uymak zorunda olduğu yasalardır; İnsan hakları alanında, bu hakları korumanın ahlaki bir zorunluluğu yoktur, aksine, bu alanda, devletlere düşen yükümlülükler, sorumluluklar ve hesap verebilirlik vardır. Bir diğer yandan, insani rejim, daha çok, kurtarılmaya ihtiyacı olanlara yardım sağlamak için etik ve ahlaki zorunlulukla ilgilidir. Chimni’ye (2000) göre: “Bugün, kampların merkezinde yatan insani yardım söylemi, güç kullanımını ve bir dizi şüpheli uygulamayı meşrulaştırarak, uluslararası sermayenin egemenliğini genişletmek için insan haklarının dilini manipüle etmektedir” (s. 244). Mülteciler, uluslararası toplum ve ev sahibi devletler tarafından korunma ve özel muamele hakkına sahiplerken, insani rejim, yükümlülüğü ve sorumluluğu denklemin dışında tutarak, söz konusu durumun, uluslararası toplum ve cömert

devletler tarafından fedakâr ve iyi bir eylem olarak görünmesini sağlamaktadır. Mülteci, bu yüzden, temel haklara sahip tüzel bir kişi değildir, daha ziyade, cömert devletler aracılığıyla yardım edilmesi gereken bir öznedir. Dolayısıyla, böyle bir yaklaşım, mültecilere sağlanabilecek çözüm olanaklarının azalmasına neden olmaktadır.

Bu nedenle, kamp mültecileri, Bauman'ın (2004) düzen kurmanın yan etkileri olarak adlandırdığı şeyin bir parçası olurlar. Mülteciler, küreselleşmenin tek kullanımlık israflarıdır, içerisi ve dışarısı arasındaki oyuğu güçlendirmek için onlar; (...) yersizler, (...) uyumsuzlar, (...) ideal olanlardan uzaklaştırılması gerekenler ve istenmeyenlerdir (...).

Bu “fedakârca” iyilik, rejimin yapması gerekenleri ve mülteci haklarını uygulama normunu baltalamakta ve ortadan kaldırmaktadır. BMMYK'nin devletlerle iş birliği içindeki görevi, mülteciliği geçici stratejilerle تنها ve kısıtlı bir alana hapsetmemeli, mülteciliğe çözümler sunmalıdır. Benzer bir şekilde, Long (2013), şunları yazıyor: “Mültecileri zarardan koruyan insani söylem, onların sadece insani yardım almalarına değil, kendilerine ekonomik bir geçim kaynağı güvencesinin verilmesine de bağlı olan, kalıcı çözümler bulunmasını engelliyor” (s. 4). Acil ve geçici bir kurum olarak inşa edilmiş olan kamplar, fonksiyonel vatandaşlara kıyasla, mültecilerin, heba olmuş hayatlarının aynı şekilde devam etmelerini sağlayan kural ve normlarıyla, normalleştirilmiştir. Aslında, mülteci rejiminde ve mülteci çalışmalarında normal olarak kabul edilen pek çok şeyin yakından incelenmesi gerekir. Çünkü, mülteci rejiminde normal olarak kabul edilen pek çok şey, mültecileri yaratan ideoloji olan ulus devlet sistemi tarafından inşa edilmiştir. İnsanlar, zamanın başlangıcından beri göç etmiş ve sığınak aramışlardır. Fakat, konuya mülteciler açısından bakıldığında, bahsi geçen kavram, düzen kavramının tam tersi niteliğinde olan, “kriz” tanımlamasıdır. Ramsay (2020), bunu açıkça ifade etmektedir: “Etiket, gerekli ve rutin olarak, olağanüstü yönetim ve kontrol biçimlerini

meşrulaştırır, genişletir ve sağlamlaştırır. Böylece, mültecileri, acil yönetim ihtiyacında olan istisnai bir nüfus şeklinde tasvir eder” (s. 4). Mülteciliğe ilişkin bir tür istisna hali, durumu normalleştirme ve “ulusal düzenin düzenini” (Malkki, 1995) geri getirme çabasıyla, mültecilerin “ontolojik statüsünü askıya alır” (Agamben, 1998). Normalleştirme, sorunu çözmekten ziyade, sorunun çözümsüz kalmasına hizmet etmektedir. Kamplar, günümüzde, bilim adamlarının “kalıcı geçicilik” olarak tanımladıkları bir şekle bürünmüşlerdir (Picker ve Pasquetti, 2015; Kobia ve Cranfield, 2009: 5).

Literatürün önemli bir kısmı, mülteci kamplarını, nüfusun uzun vadeli biyopolitik yönetiminin bir parçası olarak (McConnachie, 2016; Agier, 2016), mekânın dışındaki insanlar için mekân ve hareket yönetimini içeren bir güç yönetimi ve aynı zamanda, “bakım ve kontrol mekanizmaları” olarak tanımlamıştır (Malkki, 1992: 34; Turner, 2015; Hyndman 2000:87; Minca, 2015). Ayrıca, bu mekânlar, mültecilerin dışlandığı, özgürlüklerinin kısıtlandığı ve hatta özgürlükten tamamen yoksun bırakıldıkları, istisnai alanlar olarak resmedilmiştir (Weinstein, 2017). İlaveten, kamplar, biyopolitik gücün “kamp yapmaya layık mültecileri” dışlaması ve ayırması yoluyla ortaya çıkan, sosyo-mekânsal oluşumlar olarak tarif edilmişlerdir (Picker ve Pasquetti, 2015).

Redfield (2005) ise, mülteci kamplarını şu şekilde değerlendirir: “Kamplar, mülteciyi bir vatandaştan ziyade, bir insan, politik bir varlıktan ziyade, bir beden olarak inşa ederler” (s. 341). Bu nedenle, kamplar, fiziksel özelliklere dayanan ayrımcılık ve ırksallaştırma kalıpları üzerine inşa edilmişlerdir. İlk olarak, şehre kimin gideceği ve kimin kampta kalacağı hususunda bir ırk ayrımı vardır (Picker ve Pasquetti, 2015). Kaba bir örnek vermek gerekirse, açık tenli Orta Doğulular çoğunlukla şehirlere dağılırken, Afrikalılar kamplarda tutulmakta ve mümkün olan en kısa sürede ülkelerine geri gönderilmektedir (Tuner, 2015, 2005; Betts, Bloom, Kaplan ve

Omata, 2017; Tobias, 2012). Bu noktada, insanları değer durumlarına göre kategorize etmek, Batı'nın, milliyet, etnik köken ve dine dayalı geleneksel ırkçılık anlayışıyla ilgilidir. İkinci olarak, kamp nüfusunun çoğunluğu, çocuklardan, yaşlılardan, kadınlardan, bir başka deyişle, sağlıklı erkekler dışındaki bireylerden oluşmaktadır. Erkekler, geçim yolunu bulabilecek kapasitede görülürken, kamptaki mültecilere aciz nesneler olarak bakılmaktadır. Rozakou (2012), Yunan misafirperverliği üzerine yaptığı çalışmasında, kimin “değerli misafir” olarak nitelendireceğini araştırmış ve *Monoghoneikes ikoyenies* (tek ebeveynli aileler), *polimelis ikoyenies me anilika tekna* (reşit olmayan çocukları olan büyük aileler), *asinodheftes yinekes* (refakatsiz kadınlar), *ilikiomeni* (yaşlılar) ve üyeleri barınma hakkına sahip olan, *evalotes katighories* (kırılgan kategoriler) şeklinde bir ayırıma gitmiştir (s. 569). Bu insanlara, kendilerinin iş gücü yeteneklerine dayalı olarak şehirlerde daha az ihtiyaç duyulduğu için, onlar, kamplarda, toplumun geri kalanından ayrı bir şekilde yaşarlar. Aynı vaka incelemesinde, Rozakou (2012), konukseverliğin, bir “sözleşme”, “kurallar”, kontrol, denetim ve konunun eğitimi ile nasıl bağlantılı olduğunu inceleyerek, kamp mültecileri ile mültecilik kurumları arasındaki himaye dinamiklerini gözler önüne sermektedir. Örneğin, Rozakou, “mültecilerin su ve elektrik israfından kaçınmalarının salık verildiğini, kampta en fazla altı ay kalmalarına izin verildiğini ve kampa girip çıkmakta serbest olduklarını, ancak kampın iki kamera tarafından korunduğunu ve izlendiğini” belirtmektedir (s. 567-568).

Mültecilerin, eşit insan haklarına sahip bireyler oldukları ve kendilerini en güvende hissettikleri yerlere taşınma hakkına sahip oldukları gerçeği unutulmakta, ya da unutturulmaktadır. Foucault'nun da belirttiği üzere, bu yönetsellik kuralları, onlara istekli bir şekilde itaat eden öznelere kendileri için anlamlıdır. Mültecilerin, aksi takdirde, başlarının belaya gireceklerine ve kampta kalma ayrıcalıklarını kaybedeceklerine inandıkları için, normlara

uymak ve boyun eğmek mecburiyetinde kaldıkları gözlenmektedir. (Ayrıcalıklar, kalite ve niteliklerinden yukarıda söz ettiğim, yiyecek, su ve barınmayı içerir.)

Kamp mültecileri fazla nüfusun özel bir türüdür; onlar, ulus devlet toplumunun bir parçası olarak yeniden yapılandırılmayan, işsiz kimselerdir. Mülteciler, ulus devletin antitezidir ve özgür bırakılırlarsa ulus, devletin sınırını temsil ederler. Bu yüzden, mülteci kamplarının yönetimi, mültecileri tamamen dışlayarak, kapitalist sistemde onları yeniden yapılandırmaya hizmet etmektedir. Diğer mültecilere kıyasla, dezavantajlarının yanı sıra, spesifik demografik özellikleri nedeniyle, kamp mültecileri, iş gücü becerilerini değerlendirmeyi daha zor bulmakta ve aynı zamanda, kendilerine, kasıtlı olarak iş gücü piyasasına girme şansları da verilmemektedir. Neoliberal piyasa onlara ihtiyaç duyana veya onları arzu edilir ve değerli bulana kadar, kamp mültecileri, dışlanırlar ve halkın gözünden ayrı tutulurlar. Ayrıca, yardım alanlar ve edilgen özneler olarak, kapsayıcılığın meydan okuyan normu olan sağlamlık-güçlülük standardını yerine getiremedikleri için, politik varlıklarından yoksundurlar.

McConnachie'nin (2016) yazdığı gibi: “Yabancılaşma ve ayırım, sınırlamanın yan ürünleri değil, birincil işlevleridir” (s. 408). Bu yüzden, mültecilerin dışlanmaları, biyopolitikanın ve disiplin düzeninin bir parçası olarak, insani söyleme hizmet eder (Ticktin, 2016; Long, 2013; Zembylas, 2010). Böylece, insani ilkeler, vatandaş olmayan bu tebaaları, onları sadece vatandaşlara uygun bir terim olan tüzel kişilikten, "acı çeken bedenlere" dönüştüren bir iktidara bağlar. Batı'nın biyopolitik paradigmasını merkeze koyan teorisyenlerden biri olan Agamben (1998), bu durumu, şöyle anlatır: “Kamp, sakinlerinin her türlü siyasi statüden arındırıldığı ve tamamen çıplak yaşama indirildiği ölçüde ve ayrıca, iktidarın, herhangi bir müdahale olmaksızın, saf yaşamdan başka hiçbir şeyle karşı karşıya kalmadığı, şimdiye dek gerçekleştirilmiş olan en mutlak biyopolitik alandır” (s. 171).

Miriam Ticktin (2006), Arendt'in 1951'de yazdıklarını takip ederek, şöyle bir iddiada bulunur: “Ulusal bir topluluktan atılmış olan bireyin durumu, insanlıktan da tamamen atıldığı anlamına gelir ve devletsiz olmak, insanlığın özlerinden birini, yani, o bireyin siyasi karakterini de kaybetmesi anlamına gelir” (s. 44). Mülteciler, başka bir yaşam biçimi olan (ulus devlet) toplum yaşamına yönelik bir tehdidi temsil ederler (Ek, 2006) ve bu nedenle, dışlanmaları gerekir. Mülteci statüsü, başlı başına, bir insanı devlete karşı boyun eğmeye zorlar ve bu durumda biyo-iktidarın kullanılması için alan yaratır (Weinstein, 2017).

Özetlemek gerekirse, kamplar, mülteci statüsünü sona erdirmekten ziyade, bu statüyü devam ettirmek ve mültecilerin ev sahibi toplumlar ile bütünleşmesini engellemek için kurulur (Saunders, 2014; Turner, 2015; Malkki, 1992). Kamp mültecileri, insanlıktan dışlanmakta ve kendilerinin, “ulusal düzenin düzenini” bozmayacak şekilde yaşamalarına izin verilmektedir (Malkki, 1992). İnsani söylem ifadesi, mültecileri haklarından tamamen mahrum bırakmakta ve Agamben'in ifade ettiği üzere, “onlara karşı işlenen hiçbir eylemin artık bir suç olarak görülemeyeceği” inancını somutlaştırmaktadır (s. 171). İnsani yardım, bu nedenle, mültecilere, insanlık dışı bir şekilde ulaştırılmaktadır. Çünkü, mülteciler, değerli özneler olarak kabul görmelerini sağlayacak yasal yollardan mahrumdurlar.

4.2. Kent Mültecileri Nasıl Yönetilir?

90'lı yıllardan beri, mülteciler, kamplardan uzaklaşmakta ve kentsel ve kırsal alanlara yerleşen mültecilerin sayıları katlanarak artmaktadır (Buscher, 2013; Crisp, 2017). Kent mültecilerinin oranı, 2020'de, toplam küresel mültecilerin %58'ine karşılık gelmekteydi. 2050'de, bu oranın, hemen hemen %70'lere ulaşacağı tahmin ediliyor (UNHCR, 2021c). Mülteci çalışmalarında, kamp dışı mülteci yerleşimlerindeki bu artış, sınırlama taktikleri ve uzun süreli

mülteci durumlarının bir sonucu olarak okunmuştur. Crisp (2017), mültecilerin, şehirlerde yeni bir hayat aramak için kamplardan nasıl ayrılmaya başladığını şu şekilde tasvir etmektedir:

Dur durak bilmeden, yıllardır, kamplara hapsedilme riskiyle, toprağa, geçim kaynaklarına ya da iş gücü piyasasına erişimleri olmaksızın, gittikçe azalan insani yardım seviyeleri ile karşı karşıya kalan mülteciler, gayri resmi sektörlerde yaşamlarını idame ettirebilecekleri ülke ve şehirlere giderek, hareket özgürlüklerine getirilen kısıtlamaları göz ardı edip, “bulundukları yerleri terk etme eylemiyle” tepkilerini ortaya koyuyorlardı (s. 92).

Kent mültecilerinin varlığı, çoğunlukla, uzun süreli mülteci durumlarından kaynaklansa da bu küresel eğilim, tümüyle, mültecilerin kendileri tarafından yaratılmamıştır. Mültecilerin kentlerde yerleşimi daha fazla tercih etmeye başlamalarının, BMMYK tarafından desteklenen ve teşvik edilen paradigmatik bir değişimin sonucu olduğunu ve bu durumun köklerinin, ev sahibi ülkelerin ekonomik çıkarlarında yattığını savunuyorum.

Başlangıçtaki kent mülteci politikası, (Kentsel alanlardaki mülteciler için BMMYK Politikası, 1997), mültecilerin ilk kentsel yerleşimlerini çok sorunlu olarak değerlendirmiştir. BMMYK, kampların, bir çözüm üretmemelerine rağmen, mülteci krizlerine acil bir müdahale araçları olduklarını, fakat, kentlerde barınma seçeneğinin de uygulanabilir veya sürdürülebilir olmadığını kabul etmiştir (UNHCR, 1997). Özellikle kent mültecileri yerleşimiyle ilişkili maliyetleri vurgulayan politika, bu küçük mülteci yüzdesinin (%6,5) (UNHCR, 1998), insani ve finansal kaynakları orantısız bir şekilde tüketeceğini belirtmektedir (UNHCR, 1997). İlaveten, bu politika, yardımın doğası üzerine fazla bir açıklama yapmasa da birçok şehirli mültecinin, izole edilmiş alanlara yerleşmiş olduklarından dolayı, yardıma erişemeyecekleri endişesini paylaşmıştır (Obi ve Crisp, 2001).

Ayrıca, bu politika, güvenlik sorunları ve kendilerinin "düzensiz hareketlerinden" yola çıkarak, kent mültecileri hakkında olumsuz demografik genellemeler yapmıştır. BMMYK, kent mültecilerinin, “şehirde hayatta kalmak için gereken fiziksel ve zihinsel niteliklere sahip, kendi kendini seçen bir grup olduklarını ve çoğunlukla, genç, bekâr ve kuvvetli erkeklerden oluştuklarını,” aynı zamanda, “sürekli düzensiz hareket etme eğiliminde” olan ve “itme ve çekme faktörleri tarafından motive edilen” bir kitle olduklarını belirtmiştir (Crisp, 2017: 89; UNHCR, 1997). Dolayısıyla, kent mültecileri, halen yardıma ihtiyaç duyan ve şehirlerde sunulan özgürlüklere sahip olan bir mülteci grubu olarak görülmekten ziyade, kontrolü kolay olmayan, can sıkıcı bir kitle olarak görülmüşlerdir.

Bu nedenle BMMYK, mülteci sorununa yardımcı olacak olan, olumlu ve yapıcı bir strateji olarak, kent yerleşimini teşvik etmemiştir, çünkü BMMYK, mültecilerin nasıl bağımsızlık kazanabileceklerini veya şehirlerin onlardan nasıl yararlanacağını görmekte başarısız olmuştur. Mülteciler, etkin bir şekilde, bir yandan yerel ekonomiye katkıda bulunurken, bir yandan da aktif olarak geçimlerini sürdürmeye ve kendi kendilerine yetme çabasında bulunmaktadır (Grabska, 2006). Daha sonraları, bu politikanın karşılaştığı tepkiler ve yerel ekonomi üzerinde kent mültecilerinin etkilerine ilişkin yapılan yeni çalışmalar ışığında, 2009 ve 2014 yıllarında, kent mültecilerinin yönetimine yönelik yeni politikalar ortaya konulmuştur (Bakewell, 2000; Crisp ve Long, 2016; Horst, 2006).

2009 Kent Mülteci Politikası, mültecilerin hareket özgürlüğünü kullanma haklarını kabul ederek ve konu hakkındaki farkındalıkları artırarak, kent mültecilerinin artan sayısına bir yanıt verme ihtiyacı çerçevesinde ortaya çıkmıştır. Ayrıca, bu politika, mültecilerin kamplardan kaçarak şehirlere yerleşme nedenlerinden biri olan, uzun süreli kamp yerleşimlerinin, mülteciler üzerindeki olumsuz etkilerinin farkına varılması için gereken ilk adımı oluşturmuştur. Bu

politika sayesinde, BMMYK, kent mültecileri meselesindeki pozisyonunu yeniden gözden geçirmiş ve bu konuya yönelik daha proaktif bir yaklaşım benimsemiştir.

Hukuki açıdan, 2009 politikası, kamp dışı mültecilerin yönetimindeki paradigma değişimini temsil eder. Bir zamanlar sorunlu ve maliyetli bir grup olarak görülen kent mültecileri, pozitif ve üretken bir azınlık olarak algılanmaya başlanmıştır. 2009 politikasında, BMMYK, şehirlerde koruma görevini meşrulaştırmış ve normalleştirmiş ve mültecilerin sosyal hizmetlere ve iş gücü piyasasına erişimlerini kolaylaştırmayı onaylamıştır (Buscher, 2013; Jacobson, 2006; Edwards, 2010). Örneğin, BMMYK, “mültecilerin ikamet hakları yetkililer tarafından onaylanmadığında, onlar için ulaşılabilir olan koruma alanının kapsamını muhafaza etmek ve genişletmek hususunda” mültecilere yardım etmeye başlamıştır (UNHCR, 2009: 4). Fakat, birçok mülteci için, yeni ikametgâhta statülerini resmileştirmek ve yardım almak, “idari ofislere olan uzaklık, ilgili seyahat masrafları, belge ücretleri, prosedürler konusunda farkındalık eksikliği ve/veya tutuklanma korkusu nedeniyle, neredeyse imkânsız hale gelmektedir” (UNHCR, 2012: 4).

Diğerleri, özellikle yerel mülteci mevzuatının mültecilerin kent yerleşimleri için pek uygun olmadığı ülkelerde olanlar, mülteci statüsünden vazgeçmeye, karmaşık prosedürlerle uğraşmamaya, yasa dışı şekilde şehirlere yerleşmeye ve gayri resmi piyasada çalışmaya karar vermektedir (Lindstrom, 2003; Sanyal, 2012). Bu şekilde, BMMYK'nin her zaman tercih ettiği çözüm olan ülkelere geri gönderilmekten de kaçınmaktadırlar. Muggah ve Abdenur (2018), BMMYK'nin 2009 politikasının bazı iyileştirmeler sunduğunu, fakat hiçbir zaman tam olarak kabul edilmediğini ve eşit olmayan uygulamalara maruz kaldığını öne sürmektedir. Bu tez, BMMYK'den, tam olarak, kent mülteciliğinin normalleştirilmesini, uluslararası korumayı yerel mevzuatın elinde bırakarak, kuralsızlaştırılmasının istendiğini savunuyor. Yeni “iyileştirilmiş”

politika, bir mülteci koruma meselesi olmaktan ziyade, BMMYK'nin çalışmalarına paralel olarak, kurulduğu günden beri eleştirilen, bağışçı ülkeler lehine normlar üretmek ve yön değiştirmekle ilgili olmuştur (Pugh, 1998; Mooney, 1999; Cunliffe ve Pugh, 1999; Hathaway, 1995).

2009 politikası, kamp dışı mültecilerin korunması ve yardım almalarına ilişkin bazı temel kurallar ortaya koymaktadır. Fakat, iş veya eğitim hakları söz konusu olduğunda, bu durum oldukça belirsizleşir. 2009 politikasının tümüyle sunduğu şey, kabul merkezleri, yerel yetkililerle müzakereler, topluluklara erişim, mesleki eğitim ve nakit yardım yoluyla ara sıra yapılan yardımlardır (UNHCR, 2009). Ayrıca, BMMYK'nin 2017-2021 Stratejik Yönergeler Raporu'nda, kent mültecilerinden, yalnızca bir defa, örgütün vaka yükünün çoğunluğunu temsil ettiklerini belirtmek amacıyla, şehirler veya kentsel yetkililer için somut tavsiyeler sunulmadan, bahsedilmiştir.

Özetle, kent mültecilerinin yönetiminde bağlayıcılığı olan yasalar bir yana, devlet egemenliğine meydan okuyan ve kent mültecilerinin sorunlarına muntazam bir şekilde yanıt oluşturan, hiçbir uluslararası strateji yoktur. Yerel mevzuat, mültecilerin kamplarda tutulup tutulmayacağına veya şehirlerde yaşamalarına izin verilip verilmeyeceğine, tıbbi yardım alıp almayacağına veya yerel halkla ne kadar etkileşim kurabileceklerine karar verir. Yani, bir zamanlar uluslararası bir sorumluluk olan şey, günümüzde kuralsızlaştırılmış ve yalnızca iç mevzuata bırakılmıştır. Bu arada, bu bağlamda, küresel mültecilerin çoğunluğundan bahsettiğimizi unutmamak gerekir.

İlginç bir şekilde, farklı ülkelerdeki BMMYK verileri karşılaştırıldığında, kent ve kamp mültecilerini yüzdesel olarak incelemenin, farklı vakaların ortaya çıkmasına sebep olduğu anlaşılmaktadır. Bir örnek vermek gerekirse, Türkiye'deki mültecilerin %98'i kentsel ve kırsal

alanlarda (UNHCR, 2021e) yaşamaktayken, Uganda'daki mültecilerin %94'ü kamplarda yaşamaktadır (UNHCR, 2021d). Neden bazı ülkeler kent mültecilerini tercih ederken, diğer ülkeler bu duruma izin vermemekte ve mülteci kamplarını tek seçenek haline getirmektedir?

Çoğu çalışma, bu ulusal tercihi, ulusal güvenlik muhakemesi ile ilişkilendirmektedir. Örneğin, Uganda gibi ülkeler, güvenlik açısından daha kırılgan oldukları için, mültecileri kontrollü kamplarda tutmak, düzen ve barışın korunması açısından önem ihtiva eder (Jacobsen, 1996; Kibreab, 2007; Loescher ve Milner, 2005a, b).

Ancak, Turner (2015), meseleyi, politik bir ekonomi perspektifinden analiz ederek, sorunu ekonomiye bağlıyor. Turner, Lübnan ve Ürdün'deki mülteci yerleştirme politikaları durumunu, ev sahibi ülkelerin ekonomik çıkarlarına, özellikle de iş gücü piyasası hedeflerine dayalı olarak incelemiştir. Lübnan, kampların inşasına izin vermeyi reddedip, mültecilerin resmi ve gayri resmi piyasada çalışmaları için yasal alan yaratırken, kampların tek alternatif olduğu Ürdün'de, mültecilerin hareketleri oldukça kısıtlıdır.

Turner'a göre, bir ülke iş gücü arzını artırma ihtiyacı duyduğunda, mültecilerin kamplarda konuşlanmamasını teşvik eder, böylece, işçi güvencesizliğini artırır ve ücretleri düşürür. Öte yandan, ev sahibi ülkenin iş gücü arzındaki artıştan olumsuz etkilenebilecek kişileri desteklemesi gereken durumlarda, kamp, iş gücü piyasası rekabetinin azaltılmasını sağlayan bir politikanın aracı olur (Turner, 2015). Böylece, mülteciler, ulusal ihtiyaçlara göre iş gücü arzını artırmak veya azaltmak için bir araç olarak kullanılırlar. Kent mültecileri, ücretler üzerinde deflasyonist bir baskı yaratan ve hem vatandaşların hem de vatandaş olmayanların ekonomik güvencesizliğini artıran, daha ucuz ve ulusal olmayan bir iş gücünü oluşturur (Standing, 2011; LeBaron, 2015; Heizmann, 2015). Diğer bazı araştırmalar ise, kendi kendine yeterli olabilen mültecilerin, ev sahibi ülkelerin ekonomilerine bir yük olmadıklarını göstermektedir (Kobia ve

Cranfield, 2009; Muggah ve Abdenur, 2018). Başlangıçta işsizliğin artmasına sebep olabilse de uzun vadede, göçmen emeği örneğinde olduğu gibi, mülteci emeği de yerel ekonominin gelişmesine yardımcı olacaktır (Taylor et al., 2016; Brees, 2010; Altındağ et al., 2020; Lyon, Sepulveda ve Syrett, 2007; Esen ve Binatlı 2017). Ayrıca, mülteciler, kayıt dışı ekonomiye katkıda bulunurlarsa, ekonomik verimlilik artar. Bu nedenle, yetkililer, mültecilerin kayıt dışı çalışmasına şimdilik göz yummakta ve ekonomiye katkılarını kabul etmektedirler (Buscher, 2011; Lindstrom, 2003).

Grabska (2006) tarafından, Kahire'deki Sudanlı kent mültecilerinin yaşamları üzerine yapılan bir araştırmada, mülteciler, “sosyal, ekonomik, kültürel ve politik olarak marjinalleşmiş olmalarına rağmen, gelişmekte olan dünyanın başka yerlerinde olduğu gibi, Kahire'deki kentsel alanların dönüşümüne katkıda bulunmuşlardır” (s. 1). Birçok mülteciye ev sahipliği yapan gelişmekte olan dünya, yabancı yatırımcılara hitap etmek ve daha az maliyetle daha fazla zenginlik üretmek için, ucuz iş gücüne ihtiyaç duymaktadır.

Ayrıca, kent alanlarına göç eden mültecilerin belirli bir kalıp yargıya sahip oldukları tespit edilmiştir. Çalışmalar, şehirlere taşınmaya karar veren mültecilerin daha eğitilmiş, daha becerikli ve daha girişimci olduklarını göstermektedir (Buscher, 2011; Macchiavello, 2004; Sommers, 1999). Bu teze göre, bu genelleme, doğuştan gelen bir özellik, beceriklilik ve girişimcilikten ziyade, mültecileri yöneten hükümet rasyonalitesinden kaynaklanır.

Birçok kişi, kent mültecilerinin de sahip oldukları bir özellik olarak algılanan, göçmenlerin girişimci doğası üzerine çalışmıştır (Crisp, 2017; Esen ve Binatlı, 2017). Gerçekten de kent mültecileri içindeki küçük bir azınlık yüksek eğitilidir, diasporayla iyi bağlantıları vardır ve bir miktar sermayeye sahiptir. Kent mültecilerinin ezici çoğunluğunu oluşturan geri kalanlar, çok fazla kabul görmezler ya da görülmezler, fakat ekonomiye daha fazla fayda

sağlarlar. Onlar, gecekonduarda yaşamakta, buldukları her işte çalışmakta, yasa dışı olarak hayatta kalabilmekte ve sosyal ve ekonomik alanı diğer göçmenler ve marjinal gruplarla paylaşmaktadır. Bayat (2000), onları, ekonomik küreselleşme sürecinin bir sonucu olarak sayıları bir hayli artmış olan göçmenler, mülteciler, işsizler, eksik istihdam edilenler, gecekonducular, sokak satıcıları, sokak çocukları ve diğer marjinalize edilmiş gruplar gibi, “yüzen sosyal kümeler” (*floating social clusters*) şeklinde tanımlar.

Böylece, kent mültecileri, neoliberal kapitalist üretimi ayakta tutarak ve iş gücüne tehdit oluşturarak, rekabeti sürekli hale getirirler ve iş gücünün bir yedek emek ordusunu oluştururlar. Kamp mültecilerinden farklı olarak, kent mültecileri, kolektif dayanışmadan yoksundur ve kıt iş gücü piyasasında birbirlerine karşı savaşırlar. Ayrıca, vatandaşlık ve diğer güvencelerden yoksun olmaları nedeniyle, kent mültecileri zor zamanlarda daha savunmasızdırlar.

Foucault (2008), kent mültecilerinin bu şekilde atomize grupların bir parçası haline gelmelerini şu şekilde tanımlar:

Yani, ekonomik katman içerisinde, bazı aksilikler sebebiyle seviyenin altına düştüğünde yardım sağlanan, ama buna karşılık ekonomik durum gerektirdiğinde ya da buna imkân sağladığında kullanılan ve kullanılabilir olan daima hareket halinde bir nüfus olacak. Nüfus, eşiğin altında ve üstünde gidip gelen, tam istihdam hedefinden vazgeçmiş bir ekonomide gerektiği zaman kullanılabilen, gerektiği zamansa yeniden yardıma muhtaç konumuna geri gönderilebilir daimî bir ucuz iş gücü stokudur (p. 206).

Kent mültecilerinin (alabildikleri) geçici ve düzensiz yardımlar, mesleki eğitim, dil öğrenimi ve sosyal hizmetlerle desteklenmelerinden dolayı, bir çeşit insan sermayesi⁶ kredisine dönüşmektedir. Örneğin, aralarında Hindistan'ın da bulunduğu bazı ev sahibi ülkelerde, BMMYK, günümüzde, bu hizmetleri çoğu Hintli ile aynı seviyede alan mültecilere, sağlık hizmetlerine erişim ve ilk ve orta eğitim masraflarına destek olmak amacıyla, ödenek sağlamıştır (JIPS, UNHCR ve Feinstein Center, 2013). Diğer durumlarda, BMMYK, mültecilerin iş piyasasına uyum sağlamalarına yardımcı olmak için, mesleki eğitim ve yabancı dil eğitimi sağlamaktadır.

Nitekim, neoliberal rasyonalitenin ve yönetimselliğin amaçları olarak, kent mültecilerine, *homo economicus* olarak öznelliklerini yaratmaları öğretilir. *Homo economicus* bir işçi değildir, o, daha ziyade, bir insan sermayesidir (Brown, 2015; Dardot ve Laval, 2013; Lazzarato, 2009; Read, 2009) ve bu durum ise, kent mültecisi imgesine uygundur. Kent mültecileri, vatandaş olan emekçilerden farklı olarak, vatandaşlıkla gelen güvenlik ağlarından yoksundur ve bedenlerini emek değerine dönüştürme yeteneklerinden başka hiçbir şeye sahip değildir. Mültecilere, insani sermayelerini genişlettikçe daha fazla özgürlüğe sahip olacakları vaat edilmektedir.

Neoliberalizm döneminde emekçilerin ölümü ve *homo economicus*'un ortaya çıkması, Özkiziltan'ın (2020) kent mültecileri üzerine yönelik tespitlerinden de okunabilir:

(...) sosyal koruma ve dayanışma arayışında olan emekçiler, serbest piyasanın gelişen gerçeklerine yönelik, karşı hareketin momentum topladığı koruyucu bir sosyoekonomik çevre sayesinde, kendilerini *homo economicus* olarak yeniden

⁶ İnsan sermayesi, daha yüksek bir sosyal statü elde etmek için çoğunlukla eğitim ve sağlıkla ilgili beceri ve yeteneklerden oluşur. Son yıllarda yapılan çalışmalarda, söz konusu husus, kültürel sermaye, sosyal sermaye ve entelektüel sermaye ile ilişkilendirilmiştir.

şekillendirmeyi reddettiler. Neoliberal çağda, piyasa değerlerinin gündelik hayata dahil edilmesi, dijital otomasyon ve işin yeniden düzenlenmesi, emekçilerin dayanışma ve sosyal koruma aramaksızın işlev görebilen *homo economicus*'a dönüşmesini kolaylaştırmıştır (s. 1).

Kentlerdeki mülteciler, yerinden edilmiş insanlar olarak, sosyal ve ekonomik güvenlikler açısından bariz bir dezavantaja sahip olsalar bile, yerel halka haksızlık olacağı için, koruma ve yardım gerektirmeyecek şekilde yönetilmektedirler. Mülteciler, kendi çabalarıyla bir geçim kaynağı oluşturabileceklerine inanmaktadır.

Yeni paradigmada, mülteciler, sürekli yardıma ve uluslararası korumaya ihtiyaç duyan bir öznenen, esas olarak kendilerini korumak için kurulmuş olan sosyal ve uluslararası kurumlar gibi dış güçlerin yardımı olmadan, yaşamlarını tek başlarına idame ettirebilecek özneler dönüşürler. Bu yüzden, mültecilerin, vatandaşlara veya diğer düzensiz göçmenlere kıyasla sahip oldukları dezavantajlar, “güvencesizliğin güçsüzleştirici etkileri olarak değil, mültecilerin, hayatta kalmak ve gelişmek zorunda oldukları koşullar olarak görülmektedir” (Özkiziltan, 2020: 12). Öte yandan, günlük yaşamlarında karşılaştıkları yabancı düşmanlığı ve ırkçı söylemler, mültecileri, destek ve yardımı, mağdur zihniyetinin bir parçası olarak görmeye itmektedir.

Homo economicus'un bir diğer özelliği kent mültecileriyle uyum içinde olunması gerçeğinin kabul edilmesidir (Foucault 2008: 269). Ülkelerinde bıraktıkları şiddet olayları ve hatta kamplardaki belirsizlikler göz önüne alındığında, mülteciler, “özgür” olmaktan ve iş aramak için bir şehre/mekâna gidebilmekten memnundur. Ayrıca, mültecilerin kamplardan ayrılmak istemelerinin nedenlerinden biri de aktif bir özne olma arzularıdır. Kamp mültecileri, belli yardımlara istinaden, yiyecek, battaniye gibi şeylerle yetinirken, kent mültecileri ise kendilerine bakmak için sürekli bir hareketlilik halindedirler. Miller ve Rose (1990), *homo*

economicus'u, “başarı ve kazanım açısından getirileri en üst düzeye çıkarma gayesiyle aktif olarak, hayatı şekillendirme ve yönetmeye çalışmak” şeklinde tanımlamaktadır (s. 26).

Yalnız bırakılan, çoğu zaman kendilerine sorun çıkarabilecek herhangi bir otoriteden kaçan kent mültecileri, “oluşlarını yalnızca dış kurumların ellerine bırakmak yerine” (Foucault, 2008: 229), kendi yaşamları üzerindeki tüm sorumlulukları üstlenirler. Kendilerine, sanki savaştan kaçmamışlar ve yabancı bir dilin konuşulduğu bir yerde yaşamıyorlarmış gibi, işlerin düzeninden ve hayatlarının gidişatından sadece kendilerinin sorumlu oldukları öğretilir.

Kent mültecileri, fiziki varoluşları haricinde hiçbir şeye sahip değillerdir. Bu yüzden, onlar için, iş, tüm enerjilerini verebilecekleri bir kaçış bileti anlamına gelir. Bu durum, Foucault'nun *homo economicus* olarak “kendisinin girişimcisi” olarak adlandırdığı şeyle uyumludur: “kendisi için sermaye olmak, kendisi için üretici olmak, kendisi için [kendi] kazançlarının kaynağı olmak” (Foucault, 2010: 226).

Dolayısıyla, *homo economicus* zihniyeti, belli bir bölgeye yeni gelen mülteciler, orada yıllarca yerleşik olanlar ve diğer marjinal gruplar arasındaki toplumsal ve sosyal sınıf farklılıklarını ortadan kaldırmaya hizmet eder. Ayrıca *homo economicus*, mültecilerin sahip olduğu özel haklara ve korumaya ilişkin her türlü sorumluluğu ortadan kaldırır. Bu durum, mültecilerin, kendi hayatlarını idame ettirmeleri için özgür bırakılmalarına müteşekkir olmalarına yol açar. Böyle bir uygulamada, mültecilerin rejime maliyetleri azalmakta ve mülteciler, sürekli yardıma ihtiyaç duyan insanlar olmaktan çıkarak, sistem içinde düzgün davranmayı ve kendi kendilerini düzenlemeyi öğrenmektedir.

O halde, bu yönetim paradigmasında entegrasyona yer var mıdır? Ev sahibi toplumlarda daha fazla kabul gören yüksek eğitilmiş insanlar gibi, sermaye sahibi olanlar için de benzer bir

durum söz konusu olabilir. Öte yandan, gecekondularda yaşayan düşük vasıflı mülteciler, sosyal düzen için bir tehdit olarak algılanarak kriminalize edilmekte ve uzun vardiyalarda çalışırken dil öğrenmekte daha fazla zorlanabilmektedir. Bu nedenle, mülteciler, çoğu zaman, halkın gözünden gizlenerek şehirlerin çevre bölgelerinde tutulurlar. Güvencesiz çalışma koşulları ve belli bir gelir dengesine sahip olmamalarından dolayı, kent mültecileri, her zaman ya hareket halindedirler ya da hareket haline geçmeyi düşünürler. Pek çok bağlamda, mülteciler ve ev sahibi topluluklar, mültecilerin kaldıkları sürenin geçici olduğunu ve yeniden bir yere yerleşme ihtimallerinin olabileceğini algılamaktadır (UNHCR, 2012).

Güçlendirme olarak kabul edilen şehir göçmenlerinin yönetimi, onları, herhangi bir toplumda, en fakir, en tehlikeye açık ve en kırılgan grubun parçası haline getirmektedir. Kent mültecileri, zorlu ve denetimi olmayan endüstrilerde çalışmaktadır. Çoğu, sokak satıcıları, inşaat işçileri, temizlikçiler ve ev işçileri gibi genel olarak düşük vasıflı işlerde, kayıt dışı olarak istihdam edilmektedir (Baban, Ilcan ve Rygiel, 2017; Janmyr, 2016). Örneğin, Yeni Delhi'de, mültecilerin kayıt dışı sektörlerde istihdamına müsamaha gösterilmesine rağmen, resmi olarak çalışmalarına izin verilmemektedir (Buscher, 2013; Muggah ve Abdenur, 2018). Yoğun emek ve iş gücüne ihtiyaç duyan bu tür şehir ve ülkelerde, mültecilerin sömürülebilecekleri alanlar daha fazladır. Ayrıca, insan hakları uygulamalarının zayıf olduğu veya hak örgütlerinin mültecilerin korunmasına öncelik tanımadığı ülkelerde, mülteci emeğinin sömürüsü, mülteciler için ciddi sorun teşkil edebilir.

Öte yandan, Güney Afrika örneğinde olduğu gibi, mültecilerin çalışmalarına izin verilse bile, politikalar uygulamadan yoksundur. Jacobsen'in (2006) gösterdiği gibi: "Mültecilerin, Güney Afrika'da toplumsal rahatsızlıklar için günah keçisi yapıldığı ve siyasi partiler, medya ve genel olarak toplum tarafından taciz ve suiistimallere maruz bırakıldığı, 'yeni ayrımcılık

biçimleri' ortaya çıkmıştır" (s. 281). Ayrıca, Grabska (2006), Mısır'da uzun süredir bulunan Kuzey Sudanlı topluluğun, yeni gelenlere şüpheyle bakarak, mevcut konumlarının, daha yoksul ve kültürel olarak farklı kişilerin ülkeye gelmeleri sonucunda baltalanacağını düşündükleri bu duruma dikkat çekiyor. Bu nedenle, kent mültecileri, sadece devlet görevlileri tarafından değil, aynı zamanda, yerel nüfus, göçmenler veya daha önce şehre yerleşmiş mülteciler tarafından da marjinalize edilmektedir.

Tüm kent mültecilerinin eşit olmadığını da bildirmek gerekir. Çünkü, mültecilerin sosyo-ekonomik geçmişleri, ırksal kökenleri gibi birtakım ayrıştırıcı özellikler vardır. Fakat, onların hepsi, yerleştikleri yerlerde ekonomik amaçların hizmetkarları olurlar. Örneğin, Afrikalı mülteciler, ülkelerine geri gönderilerek iade edilirler ya da kamplarda tutsak edilirler. Oysa, Suriyeliler ve diğerleri, kararlarını rasyonelleştirmeye ve hayatlarını orman kanunlarının yürürlükte olduğu bir ortamda idame ettirmeye zorlanırlar. Turner'a (2020) göre, bu, aşağıdakilerin bir parçasıdır:

İnsani yardım kuruluşları, açık ırk karşılaştırmaları olmadan, Suriyeli mültecilerin beyazlara daha yakın olarak algılanmalarını sağlamak ve böylece, beyaz olarak hayal edilen Batılı hedef kitle ve bağışçılar için daha kabul edilebilir kılmak amacıyla, onları, aynı zamanda çevrimiçi olarak "girişimciler" olarak pazarlamaktadır (s. 137).

Güney Afrika'daki farklı bir saha çalışmasında, Buscher (2013), kent mültecilerinin sosyal tabakalaşmasını incelerken, şu ifadelerle başvurmaktadır:

Hindu Sih Afganlar en iyi durumda olanlardır; daha iyi mahallelerde yaşar, sürekli istihdama erişir ve karşılıklı yardımlaşma derneklerinden hizmet alırlar", "Burmalı genç erkeklerin güvenli olmayan ve sömürüye maruz olan emek pratiğine karşı savunmasız

olma olasılıkları daha yüksektir”, “Somaliler ise deri rengine dayalı olarak en yüksek düzeyde ayrımcılığa uğrarlar (s. 21).

Sonuç olarak, kent mültecilerinin yönetimindeki yeni paradigma, belirli aralıklarla yardım sağlamayı ve insan sermayesi oluşturmaya yardımcı olmayı önermektedir. Bunun da ötesinde, kent mültecisi, “çıkar gözetmek için yalnız bırakılmalıdır” (Foucault 2008: 280). Yönetimselliğin hedefinde olan kent mültecileri, bu gerçeği kabul etmekte, sorumluluk almakta ve çok tehlikeli koşullarda çalışmayı ve yaşamayı kabul etmektedir.

Bu yönetim rasyonalitesi, ulusal iş gücünü disipline etmek ve onu düzenlemek için, ev sahipliğini bir araç olarak kullanmaktadır. Mülteciler, emek rekabetini zorlamak ve ücretleri düşük tutmak için, o ulusun işçi sınıfını sindirmeye hizmet eden, güvencesiz bir sosyal grubun bir parçası haline gelmektedir.

SONUÇ

Soğuk Savaş'ın sona ermesi, Yugoslavya ve Sovyetler Birliği'nin çöküşü ve Orta Doğu ve Afrika'daki eski sömürgelerin bağımsızlığı ile insan hareketliliği artmış ve özellik değiştirmiştir. Zorunlu ve gönüllü hareketlilik arasındaki ayrım, akademi ve politika dünyasında hala yaygın olsa da gerçek durumu temsil etmemektedir. Bu tez, zorunlu ve gönüllü göç arasındaki geleneksel ikiliğin dışında, yeni bir insan hareketliliği anlayışına katkıda bulunmaktadır. Günümüzde, insanlar, çoğunlukla, bireysel siyasi zulümden ziyade, güvensizlik ve geçim kaynaklarına erişim eksikliği sebepleriyle, hayatta kalmak için göç etmektedir.

Bu nedenle, uluslararası korumanın ve göçün yönetiminin doğası değişmek zorunda kalmıştır. İnsan hareketliliği, kısmen farklı ve daha kontrollü bir düzenleme gerekliliğini ortaya çıkaran neoliberal reformlar nedeniyle karmaşıklaşmıştır. Bu tezin bulgularından biri de mülteci rejiminin özerk veya uluslararası alandaki güç dinamiklerinden kopuk olmadığıdır; rejim, yer değiştirme sorununu, uluslararası düzene göre düzenlemek için oluşturulmuştur. Mülteci rejimi ve mülteci meselesi, mültecilerle ilgili çalışmaların çoğunun aksine, küresel ekonomik düzenin bir parçası olarak araştırılmalıdır.

Rejimin asıl amacının, yerinden edilenleri korumaktan çok, sorunu, egemen devletlerin çıkarları doğrultusunda çözmek olduğu sonucuna vardım. Bu rejim, insani nitelikte olmaktan ziyade, göç ve mali rejim gibi diğer rejimlerle birlikte, statükoyu sürdürmek ve insan hareketliliğini, sermaye ve emek ilişkisini sağlamlaştırmayı amaçlayan neoliberal ihtiyaçlar doğrultusunda kontrol etmek için, bir araç olarak kullanılmaktadır.

Soğuk Savaş'ın sona ermesi, paradigma değişimine yol açan ve mevcut mülteci rejimini şekillendiren kırılma noktası olarak kabul edilmektedir. Mülteci rejimindeki ilk paradigma,

Soğuk Savaş ve Avrupamerkezciliğin bir yan ürünüdür. Rejim, Küresel Kuzey tarafından komünist bloğun nüfusunu azaltmak için psikolojik bir savaş aracı ve 1980'lere kadar çok ihtiyaç duyulan ekstra bir ucuz iş gücü arzı olarak kullanılmıştır. Mülteciler, ev sahibi devletlerce kabul edilmiş ve kendilerine, yeniden yerleşim ve entegrasyon seçenekleri sunulmuştur.

Mülteci rejimi, Soğuk Savaş karakterini kaybettikten sonra ve Wendy Brown'un “yaşamın ekonomikleştirilmesi” olarak adlandırdığı neoliberal dönüşümle birlikte, her anlamda ekonomi odaklı bir yaklaşım sergilemeye başlamıştır. Mülteciler, sembolik ve ekonomik önemlerini yitirirken, ulus devletler, mülteci korumasını kısıtlamaya ve mülteci akışlarını sınırlama, önleme ve yönetme amacıyla yeni stratejiler oluşturmaya başlamışlardır.

Mevcut rejimin, vaka bazında korumayı garanti eden ve yeniden yerleştirme, entegrasyon ve geri dönüş imkânları sunan bir rejimden, mültecileri farklı kategorilere ayırmakla ilgilenen bir rejime dönüştüğünü iddia ediyorum. Yeni rejimle beraber, uluslararası korumaya hak kazanan kişi sayısı azalmış ve bu kişiler, kendi ülkelerinde veya menşe bölgelerinde tutulmaya başlamışlardır. İlk paradigma, mültecileri, bir ülkeye “haklı bir zulüm korkusuyla” gitmek ihtiyacında olan insanlar olarak kabul etmiştir. İkinci paradigmada, BMMYK, mültecilerin sınırı geçmelerini beklemekten ziyade, Küresel Güney'in kırılğan ülkelerindeki insani misyonları denetlemekle yükümlüdür.

Yerinde yardım ve insani yardım, mülteci akışlarının Küresel Kuzey'e ulaşip, bu ülkelerdeki istikrarı bozmamaları için, mülteci akışlarını engellemek amacıyla kullanılan başlıca önleyici stratejilerdir. 1985'ten itibaren, göçe sebep olan koşullarda herhangi bir iyileşme olmamasına rağmen, mültecileri kırılğan ülkelere geri gönderme seçeneği, tercih edilen kalıcı çözüm yolu haline gelmiştir (UN EXCOM Karar No. 40, 1985). Bu durum, mültecileri, güvensizlikten kaçmak için başka yollar aramaya iterek, mülteci hareketliliklerini daha düzensiz

hale getirmektedir. Tüm bu politikaların sonucunda, AB deniz sınırları, dünya üzerindeki en ölümcül sınırlar hale gelmiştir (Uluslararası Af Örgütü, 2014).

Yeni paradigma, ulus devletlere yaptırım uygulayacak bir güç veya özerklik olmaksızın daha fazla sorumluluk üstlenen BMMYK'nin rolünü değiştirmiştir. BM, başlangıçta, yalnızca mültecilerle ilgilenen BMMYK'nin sorumluluk alanına eklemeler yapmıştır. Günümüzde, BMMYK, geri dönenler, yerinden edilmiş kişiler, sığınmacılar ve vatansız kişilerle de ilgilenmek zorundadır. Yeni kategorilerin oluşturulması, rejimi daha açık ve kapsayıcı bir şekle sokmaktan ziyade, korumayı, seçici ve dışlayıcı hale getirmiştir. Yeni kategoriler, yerinden edilmiş kişilerin, ev sahibi ülkelerin ekonomilerinde bu fazla nüfusa “yer bulmaları” amacıyla, bürokratik kategorilere yerleştirilmesine izin vermektedir.

Bu tez, rejimin sonuçlarının bir haritasını çiziyor: Mülteci olan çoğu insanın mülteci statüsünde olmaları engellenmekte ve bu insanlar, ülkelerindeki kamplarda IDP'ler olarak tutulmaktadır. Geri kalanlar, yerinden edilmiş kişileri sahte mülteciler ve kılık değiştirmiş göçmenler olarak suçlayan dışlayıcı sığınma sisteminin prosedürel kapılarından geçmek zorunda kalmaktadır. Küresel Kuzey tarafından yürütülen dışsallaştırma politikaları sayesinde, mültecilerin çoğu çevre ülkelerde bulunuyor. Bu stratejiler, uygulamalar ve politikalar, yerinden edilme mağduru olan kişilerin sayısını değil, bu şekilde bilinen kişilerin sayısını ve dolayısıyla, aldıkları uluslararası korumanın kapsamını azaltmaktadır.

Küresel Kuzey, “zorunlu” hareketliliği ortadan kaldırmayı amaçlamamakta, daha ziyade, onu düzensiz hale getirmek, yerinden edilmişleri marjinalleştirmek ve onları sahne arkası kapitalizmde kullanmakla ilgilenmektedir. Yeni paradigma, mülteci sorununa, uluslararası bütünleştirici bir yanıt sunmazken, yalnızca, bölgesel ve ulusal çözümlere odaklanmaktadır. Örneğin, dünyanın farklı yerlerinde farklı çözümlere öncelik verilmektedir. AB'de, yüksek vasıflı

mülteciler yeniden yerleşim şansı bulabilirken, Küresel Güney'deki mülteciler, kamplarda tutulmaktadır.

Rejimdeki mevcut politika ve stratejilerin somut sonuçlarını daha iyi anlamak için kamp ve kent mültecilerin yaşamları analiz edilmiştir. Mülteci kampları, 2009 yılına kadar mültecilerin kontrol altına alınmasında en baskın yöntemdi. Özellikle Afrika'da toplu halde yerinden edilen insanlar, başka bir seçenek olmaksızın kamplara atılmaktaydı. Mülteci kampları, BMMYK daha kalıcı ve sürdürülebilir bir çözüm bulana kadar, acil bakım sağlamak için bir acil durum önlemi olarak inşa edilmiştir. Bununla birlikte, 2022 itibariyle, bu istisnai hal kalıcı hale gelmiş veya bazı bilim adamlarınca dile getirilen “kalıcı geçicilik” olarak adlandırılan bu durum, günümüzde mülteci kamplarının şehirlere dönüşmesiyle sonuçlanmıştır.

Ayrıca, mülteci kampları, mülteci hareketlerinin izlendiği, insanların kontrol edildiği, yaşam kalitesinin çok kısıtlı ve güvencesiz olduğu yerlerdir. Mülteciler, uygun gördükleri bir yaşam sürme yetilerini kaybetmekle beraber, aynı zamanda, yiyecek, su ve sağlık hizmetlerine ulaşım sıkıntısı çekmektedir. Kamp mültecileri, kent mültecilerine kıyasla, bedensel değerlerini emek değerine dönüştürmekte zorlanmakta ve bu nedenle, sivil toplumda yer bulamayan aciz bedenler olarak adlandırılmaktadır. Kamp mültecileri, yerel ekonomilere tedarik sağlamak için gereken bir ucuz emek havuzu niteliğinde algılanmakta ve neoliberal piyasa onlara ihtiyaç duyana kadar kamplarda hapsedilmektedir. Bu nedenlerle, kamp mültecileri, şehirlere kaçmakta ve şehirlerde iş bulabilecekleri, kendilerinin ve ailelerinin geçimlerini sağlayabilecekleri yerlere sığınmaktadır.

2009 yılı, mültecileri şehirlerin bir parçası haline getirmeyi ve onları, günümüzde, çoğunlukla Küresel Güney'deki tüm mültecilerin %58'ini oluşturan kent mültecilerine dönüştürmeyi içeren, mülteci barındırma stratejisindeki yeniliğin başlangıcına işaret etmektedir (UNHCR, 2021c). 2009 Kentsel Mülteci Politikası aracılığıyla, BMMYK, mültecilerin,

BMMYK tarafından yardım alırken hareket özgürlüklerini kullanabilmeleri gerektiğini kabul etmiştir. Bununla birlikte, bu yardım, düzensiz ve yetersiz olup, kent mültecilerinin, güvencesiz yaşam koşulları altında, yaşadıkları her yerde en yoksul sosyal grupları oluşturmalarına yol açmaktadır. Her yerde karşılaştıkları günlük mülteci karşıtı söylemler, STK'lerin ve diğer insani yardım kuruluşlarının kendilerine sağladıkları her türlü yardıma rağmen, mültecileri küskün hale getirmektedir. Mültecilerin birçoğu, aldıkları yardımlarından vazgeçmeyi, marjinal mahallelerde saklanmayı ve kayıt dışı ekonomide çalışmayı tercih etmektedir.

Mültecilerin yaşamları, yalnızca mevcut paradigmatik stratejilerin sonuçlarını somutlaştırmakla kalmamakta, aynı zamanda, mülteci rejiminin onlar aracılığıyla neyi başarmayı amaçladığını da aktarmaktadır. Bu tezde bahsi geçen kent mültecileri, ev sahibi ülkelerin ulusal ihtiyaçlarına göre, iş gücü arzını artırmalarına veya azaltmalarına yardımcı olabilecek bir grup olarak kullanılmaktadır. Bu, durgunluk ve tükenen kaynaklar döneminde rekabet etmeleri gereken, gelişmekte olan ülkeler için çok önemlidir. Kent mültecileri, ücretleri düşük tutan ve yerel iş gücünü korkutan ucuz bir iş gücü havuzu olarak görülmektedir.

Buna ek olarak, kamplar ve şehirler, mültecilerin kendi *homo economicus* öznelliklerini inşa etmek amacıyla, neoliberal yönetimsellik yoluyla disipline edildikleri, biyopolitik alanlardır. *Homo economicus*, evlerini terk eden ve herhangi bir riski göz önünde bulundurarak, çoğu zaman geri dönmek bir seçenek olmadığı için, yerinden edilmiş bireylerde, kuşkusuz, çok arzu edilen bir biçim almaktadır. İnsanları riske atan bu umutsuzluk, neoliberal rasyonelitede, girişimci ruh olarak övülür. “Kendi kendinin sermayesi, üreticisi ve kendi kazancının kaynağı olan” (Foucault, 2010: 256) mülteci, çıkarlarının peşinden gitmek ve olabildiğince insan sermayesi inşa etmek için yalnız bırakılmaktadır. Bu nedenle, uluslararası bir yükümlülük olarak mültecilerin korunması, büyük bir gerileme yaşamıştır.

Bu neoliberal söylem, mültecilerin diğer sosyal gruplara, özellikle de ev sahibi ülke vatandaşlarına karşı sahip olduğu kırılganlıkları gizlemekle kalmaz, aynı zamanda, bu kırılganlıkları yeniden üretir. Mültecilerin, birçok devlet tarafından imzalanan uluslararası koruma hakkına sahip oldukları gerçeği, kendilerinin, yiyecek, su ve barınma gibi ihtiyaçlarını keyfi koşullar altında sağlayan, insani bir söyleme dönüşmektedir. Rejimde ilerleme ve güçlendirme kisvesi altında satılan bu söylem, mültecileri, toplumdaki en savunmasız ve en fazla sömürülen grupların bir parçası haline getirmiş ve bahsi geçen mültecilerin çoğu, kırılgan demokrasilerin ve insan hakları ihlallerinin olduğu ülkelerde bulunmaktadır.

Araştırma sorusuna dönersek; Mülteci rejimindeki yeni paradigma, mültecilerin yeni hayatlar kurmalarına mı, yoksa sorunu yalnızca ulus devletler için yönetme amacına mı hizmet etmektedir? Mülteciler, haklarından mahrum bırakılarak, geçici kamplar ve polis kontrolleri dışında herhangi bir koruma almadan, yerinden edilmiş kişiler veya sığınmacılar gibi farklı kategorilere ayrıştırılmaktadır. Sözleşme mültecisi olarak kabul edilenler ise, kamplara ve şehirlere dağılmış durumdadır. Mültecilerin geçim kaynaklarının kalitesi, yaşadıkları ülkelerdeki en yoksul sosyal gruplara eşit, ya da onlardan çok daha kötü durumdadır. Mültecilerin ülkelerine geri gönderilmeleri durumu her an ihtimal dahilinde olmakta ve gerçekte, bu durumun zorla gerçekleştirildiği vakalar gözlemlenmektedir. Mültecilerin, muhtemelen savaşın parçaladığı ülkelerinde daha iyi durumda olmayacakları söylenebilir, ancak, yeni rejimin, onlara daha iyi bir hayat sunma konusundaki başarısızlığı açıktır. Bu başarısızlığın ulus devletlere ve uluslararası kuruluşlara fayda sağlama amacının bir sonucu olduğunu ileri sürüyorum. Yeni rejim, insan hareketliliğini düzenleme, kontrol etme, sınıflandırma ve yönetmeye odaklanırken, küresel iş gücü piyasasının çıkarlarıyla uyumlu bir duruş sergilemektedir.

KAYNAKÇA

- Abdi, Awa M.: “In limbo: Dependency, insecurity, and identity amongst Somali refugees in Dadaab camps”. *Refuge* (2005): 6–14.
- Adamson, Fiona B., ve Gerasimos Tsourapas.: The Migration State in the Global South: Nationalizing, Developmental, and Neoliberal Models of Migration Management”. *The international migration review* 54.3 (2020): 853–882.
- Adelman, H.: *Refugees: Perspectives on the Experience of Forced Migrants*. New York: Pinter, 1999.
- Giorgio Agamben.: “Homo sacer: Sovereign power and bare life”. *SubStance* 29.3 (2000): 124.
- Ager, A., ve A. Strang.: “Understanding integration: A conceptual framework”. *Journal of refugee studies* 21.2 (2008): 166–191.
- Agier, Michel.: “Afterword: What contemporary camps tell us about the world to come”. *Humanity An International Journal of Human Rights Humanitarianism and Development* 7.3 (2016): 459–468.

- Koser Akcapar, Sebnem,
ve Dogus Simsek.: “The politics of Syrian refugees in Turkey: A question of inclusion and exclusion through citizenship”. *Social inclusion* 6.1 (2018): 176–187.
- Albert, M. (2010).: Governance and prima facie refugee status determination: Clarifying the boundaries of temporary protection, group determination, and mass influx.
- Aleinikoff, A. T.: “State-Centred Refugee Law: From Resettlement to Containment”. *Michigan Journal of International Law* 14.1 (1992): 120–138.
- Al-Sharmani, Mulki.: Livelihood and identity constructions of Somali refugees in Cairo. American University in Cairo, 2003.
- Altındağ, Onur,
Ozan Bakış,
ve Sandra V. Rozo: "Blessing or burden? Impacts of refugees on businesses and the informal economy." *Journal of Development Economics* 146 (2020):102-490.
- Ambrosini, Maurizio.: “Introduction to the special issue: Implementing human rights: Civil society and migration policies.” *Journal of Immigrant & Refugee Studies* 13.2 (2015): 103-115.

Amnesty International.: "The Human Cost of Fortress Europe: Human Rights Violations against grants and Refugees at Europe's Borders." London: Amnesty International Report. 13 Nisan 2022.

Ashutosh, Ishan,
ve Alison Mountz.: Migration Management for the Benefit of Whom? Interrogating "the
"the Work of the International Organization for Migration".
Citizenship studies 15.1 (2011): 21–38.

Baban, Feyzi, Suzan Ilcan
ve Kim Rygiel: "Syrian refugees in Turkey: Pathways to precarity, differential
inclusion and negotiated citizenship rights." *Journal of Ethnic and
Migration Studies* 43.1 (2017): 41-57.

Bacon, D.: Illegal people: How globalization creates migration and criminalizes
immigrants. Boston, MA: Beacon Press, 2008.

Bakewell, Oliver.: "Uncovering Local Perspectives on Humanitarian Assistance and Its
Outcomes". *Disasters* 24.2 (2000): 103–116.

Bakewell, Oliver.: "Some reflections on structure and agency in migration theory".
Journal of ethnic and migration studies 36.10 (2010): 1689–1708.

- Barnett, L.: "Global governance and the evolution of the international refugee regime". *International journal of refugee law* 14.2 and 3 (2002): 238–262.
- Barnett, Michael.: "Humanitarianism with a Sovereign Face: UNHCR in the Global Undertow". *The international migration review* 35.1 (2001): 244–277.
- Barutciski, M.: "The reinforcement of non-admission policies and the subversion of UNHCR: Displacement and internal assistance in Bosnia-Herzegovina (1992-94)". *International journal of refugee law* 8.1–2 (1996): 49–110.
- Batchelor, Carol A.: "UNHCR and issues related to nationality." *Refugee Survey Quarterly* 14.3 (1995): 91-112.
- Bauman, Z.: "Globalization: The Human Consequences (Cambridge, England: Polity)." (1998).
- Bauman, Z.: "Wasted Lives. Modernity and its Outcasts. (Cambridge, UK: Polity Press)", (2004).

- Bayat, Asef.: “From ‘dangerous Classes’ to ‘quiet Rebels’”. *International sociology: journal of the International Sociological Association* 15.3 (2000): 533–557.
- Bélanger, Danièle,
ve Cenk Saraçoğlu.: “The Governance of Syrian Refugees in Turkey: The State-Capital Nexus and Its Discontents”. *Mediterranean politics* 25.4 (2020): 413–432.
- Ben-Nun, G.: “From ad hoc to universal: The international refugee regime from fragmentation to unity 1922-1954”. *Refugee survey quarterly* 34.2 (2015): 23–44.
- Betts, A.: “The refugee regime complex”. *Refugee survey quarterly* 29.1 (2010): 12–37.
- Betts, A.: *Survival migration: Failed governance and the crisis of displacement*. Cornell University Press, 2013.
- Betts, A. et al.: *Refugee economies: Forced displacement and development*. Oxford: Oxford University Press, 2017.

- Bhagat, Ali,
ve Susanne Soederberg.: "Placing refugees in authoritarian neoliberalism: reflections from Berlin and Paris." *South Atlantic Quarterly* 118.2 (2019): 421-438.
- Black, Richard.: "Refugees and Displaced Persons: Geographical Perspectives and Research Directions". *Progress in human geography* 15.3 (1991): 281–298.
- Black, Richard,
ve Saskia Gent. "Sustainable Return in Post-Conflict Contexts . Retours Durables Au Lendemain d'un Conflit. Retorno Sostenible En Contextos Posconflictos". *International migration (Geneva, Switzerland)* 44.3 (2006): 15–38.
- Brees, I. "Burden or boon: The impact of Burmese refugees on Thailand". *The Whitehead Journal of Diplomacy and International Relations* 11 (2010): 35–47.
- Brown, Wendy.: "American nightmare: Neoliberalism, neoconservatism, and de-democratization." *Political theory* 34.6 (2006): 690-714.
- Brown, Wendy.: *Undoing the demos: Neoliberalism's stealth revolution*. Mit Press, 2015.

- Buch-Hansen, Hubert.: “The Prerequisites for a Degrowth Paradigm Shift: Insights from Critical Political Economy”. *Ecological economics: the journal of the International Society for Ecological Economics* 146 (2018): 157–163.
- Burawoy, M.: “The functions and reproduction of migrant labor: Comparative material from Southern Africa and the United States”. *American journal of Sociology* 81.5 (1976): 1050–1087.
- Buscher, Dale.: *Bright lights, big city: Urban refugees struggle to make a living*. New York, NY; New Delhi: N.p., 2011.
- Buscher, Dale. “New approaches to urban refugee livelihoods”. *Refuge* (2013): 17–30.
- Campbell, Elizabeth H.: “Urban Refugees in Nairobi: Problems of Protection, Mechanisms of Survival, and Possibilities for Integration”. *Journal of refugee studies* 19.3 (2006): 396–413.
- Carlier, J. Y.: “The Geneva refugee definition and the theory of the three scales”. *Refugee Rights and Realities: Evolving International Concepts and Regimes*. Editör. F. Nicholson ve P. Twomey. Cambridge: Cambridge University Press, 1999.

- Carlin, J. L.: “Significant Refugee Crises Since World War II and the Response of the International Community”. *Michigan Journal of International Law* 3.1 (1982):
- Castles, S.: “Towards a sociology of forced migration and social transformation”. *Sociology* 37.1 (2003): 13–34.
- Castles, S, et al.: *Integration: Mapping the Field. Centre for Migration and Policy Research and Refugee Studies Centre*. 2001.
- Cerrutti, Marcela,
ve Emilio Parrado.: “Intraregional Migration in South America: Trends and a Research Agenda”. *Annual review of sociology* 41.1 (2015): 399–421.
- Chimni, Bhupinder S.: “The meaning of words and the role of UNHCR in voluntary repatriation”. *International journal of refugee law* 5.3 (1993): 442–460.
- Chimni, Bhupinder S.: "Globalization, humanitarianism and the erosion of refugee protection." *Journal of Refugee Studies* 13.3 (2000): 243-263.
- Cohen, Gerard Daniel.: *In war's wake: Europe's displaced persons in the postwar order*. Cary, NC: Oxford University Press, 2011. Oxford Studies in International History.

Cohen, R., ve F. M. Deng.: "Exodus within Borders-The Uprooted Who Never Left Home". *Foreign Affairs* 77 (1998).

Colic-Peisker, Val,
ve Iain Walker.: "Human capital, acculturation and social identity: Bosnian refugees in Australia." *Journal of community & applied social psychology* 13.5 (2003): 337-360.

Cox, Robert W.,
and Power Production.: "World Order: Social Forces in the Making of History." *New York* (1987).

Crisp, Jeff.: "No solutions in sight: the problem of protracted refugee situations in Africa." *Refugee Survey Quarterly* 22.4 (2003): 114-150.

Crisp, Jeff.: "A new asylum paradigm? Globalisation, migration and the uncertain future of the international refugee regime". *St Antons's International Review* 1.1 (2005): 39–53.

Crisp, Jeff.: "Syrian's Refugees: A global responsibility." *Refugee Studies Centre* (2015).

Crisp, Jeff.: "Finding space for protection: An inside account of the evolution of UNHCR's urban refugee policy". *Refuge* 33.1 (2017): 87–96.

Crisp, Jeff., ve Karen Jacobsen.: “Refugee camps reconsidered”. *Forced Migration Review* 3.12 (1998): 27–30.

Crisp, Jeff, ve Katy Long.: “Safe and Voluntary Refugee Repatriation: From Principle to Practice”. *Journal on migration and human security* 4.3 (2016): 141–147.

Crisp, Jeff et al.: *Surviving in the city: A review of UNHCR’s operation for Iraqi refugees in urban areas of Jordan, Lebanon and Syria*. Geneva: UNHCR, 2009.

Cunliffe, S. A., ve M. Pugh.: “UNHCR as leader in humanitarian assistance: a triumph of politics over law?” *Refugee Rights and Realities: Evolving International Concepts and Regimes*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999. 175–199.

Cunliffe, S. Alex.: “The Refugee Crises: A Study of the UNHCR”. *Political Studies* 43 (1995): 278–290.

Dardot, P., ve C. Laval.: *The New Way of the World: On Neoliberal Society*. OH: Verso, 2013.

- Day, St John, Tim Forster, ve Ryan Schweitzer.: *Water Supply in Protracted Humanitarian Crises: Reflections on the sustainability of service delivery models*. Oxfam, UNHCR, 2020.
- De Lombaerde, Philippe, Fei Guo, ve Helion Póvoa Neto.: “Introduction to the Special Collection: South–South Migrations What Is (Still) on the Research Agenda?” *The international migration review* 48.1 (2014): 103–112.
- de Vroome, Thomas, ve Frank van Tubergen.: “The Employment Experience of Refugees in the Netherlands”. *The international migration review* 44.2 (2010): 376–403.
- Edwards, A.: “Legitimate” protection spaces: UNHCR’s 2009 policy”. *Forced Migration Review* 35 (2010): 48–49.
- Ek, Richard.: “Giorgio Agamben and the Spatialities of the Camp: An Introduction”. *Geografiska annaler. Series B, Human geography* 88.4 (2006): 363–386.
- Erdal, Marta Bivand, ve Ceri Oeppen.: “Forced to leave? The discursive and analytical significance of describing migration as forced and voluntary”. *Aspiration, Desire and the Drivers of Migration*. Routledge, 2020. 73–90.

- Esen, Oğuz,
ve Ayla Oğuş Binatlı.: “The Impact of Syrian Refugees on the Turkish Economy: Regional Labour Market Effects”. *Social sciences (Basel, Switzerland)* 6.4 (2017): 129.
- Fábos, Anita,
ve Gaim Kibreab.: “The Impact of Syrian Refugees on the Turkish Economy: Regional labour market effects." *Social Sciences* 6.4 (2017): 129.
- Fallon, Katy.: “EU announces funding for five new refugee camps on Greek islands”. *The guardian* 29 Mart 2021.
- Farer, Tom J.: “How the international system copes with involuntary migration: Norms, institutions and state practice”. *Human rights quarterly* 17.1 (1995): 72–100.
- Fassin, Didier.: “Policing Borders, Producing Boundaries. The Governmentality of Immigration in Dark Times”. *Annual review of anthropology* 40.1 (2011): 213–226.
- Feldman, Alex J.: “Foucault”s Concept of Illegalism”. *European journal of philosophy* 28.2 (2020): 445–462.
- Feller, E.: *The evolution of the international refugee protection regime. Wash. UJL ve Pol”y*, 5. N.p., 2001.

- Foucault, M.,
A. I. Davidson,
ve G. Burchell.: *The government of self and others: Lectures at the Collège de France 1982-1983*. Pelgrave Macmillan, 2010.
- Frelick, B.: “Haitian boat interdiction and return: First asylum and first principles of refugee protection”. *Cornell Int’l LJ* 26 (1993).
- Frelick, B.: “Fear of persecution: Global human rights, international law, and human well-being”. (2007): 33–57.
- Geiger, Martin,
ve Antoine Pécoud.: “The politics of international migration management”. *The Politics of International Migration Management*. London: Palgrave Macmillan UK, 2010. 1–20.
- Ghosh, Bimal.: *New International Regime for Orderly Movement of People: What Will It Look Like*. Editör. B. Ghosh. Oxford: Oxford University Press, 2000.
- Ghosh, Bimal.: “Managing migration: towards the missing regime?” *Migration without borders: Essays on the free movement of people*. N.p., 2007. 97–118.

- Ghosh, Bimal.: “A Snapshot of Reflections on Migration Management. Is Migration Management a Dirty Word?” Editör. M. Geiger ve A. Pécoud. *The New Politics of International Mobility. Migration Management and its Discontents* 40 (2012): 25–30.
- Gilbert, G.: “Rights, legitimate expectations, needs and responsibilities: UNHCR and the new world order”. *International Journal of Refugee Law* 10.3 (1998): 349–388.
- Gill, Stephen.: “Globalisation, Market Civilisation, and Disciplinary Neoliberalism”. *Millennium Journal of International Studies* 24.3 (1995): 399–423.
- Goodwin-Gill, Guy S.: “The language of protection”. *International journal of refugee law* 1.1 (1989): 6–19.
- Goodwin-Gill, Guy S.: "Refugee Identity and Protection's Fading Prospect. In Nicholson, F.; Twomey, P.-Refugee Rights and Realities: Evolving International Concepts and Regimes." (1999).
- Goodwin-Gill, Guy S.: "Article 31 of the 1951 Convention relating to the Status of Refugees: Non-penalization, Detention and Protection." *Refugee*

protection in international law: UNHCR's global consultations on international protection (2001): 185-252.

Goodwin-Gill, G. S.: "The politics of refugee protection". *Refugee survey quarterly* 27.1 (2008): 8–23.

Gowayed, Heba. "Diverging by Gender: Syrian Refugees" Divisions of Labor and Formation of Human Capital in the United States". *Gender & society: official publication of Sociologists for Women in Society* 33.2 (2019): 251–272.

Grabska, Katarzyna. "Marginalization in Urban Spaces of the Global South: Urban Refugees in Cairo". *Journal of refugee studies* 19.3 (2006): 287–307.

Grabska, Katarzyna.: *Living on the margins: The analysis of the livelihood strategies of Sudanese refugees with closed files in Egypt*. Cairo, Egypt: American University in Cairo, 2005.

Gray, Harriet,
ve Anja K. Franck.: "Refugees as/at Risk: The Gendered and Racialized Underpinnings of Securitization in British Media Narratives". *Security dialogue* 50.3 (2019): 275–291.

- Guild, E.: *The impetus to harmonise: Asylum policy in the European Union. Refugee Rights and Realities: Evolving International Concepts and Regimes*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999.
- Guilfoyle, Douglas.: "Transnational criminal law as a governance strategy in the global labour market: Criminalizing globalization from below." *Refugee Survey Quarterly* 29.1 (2010): 185-205.
- Habib, Rima R.,
Shiraz H. Basma,
ve Joumana S. Yeretzian.: "Harboring Illnesses: On the Association between Disease and Living Conditions in a Palestinian Refugee Camp in Lebanon" *International journal of environmental health research* 16.2 (2006): 99–111.
- Haddad, Emma.: "Refugee protection: a clash of values". *The international journal of human rights* 7.3 (2003): 1–26.
- Haddad, Emma.: "The External Dimension of EU Refugee Policy: A New Approach to Asylum?" *Government and opposition* 43.2 (2008): 190–205.
- Hammad, N.: "Refugees in urban areas". *International Journal of Humanities and Social Science* 7.3 (2017): 123–126.

- Harrell-Bond, E.: “Repatriation: Under What Conditions Is It the Most Desirable Solution for Refugees? An Agenda for Research, Ai”. *Ai. STUD. REv* 41.32 (1989): 44–45.
- Harvey David.: *Spaces of neoliberalization: towards a theory of uneven geographical development*. Franz Steiner Verlag, 2005.
- Harvey, David.: “Neoliberalism as creative destruction”. *Annals of the American Academy of Political and Social Science* 610 (2007): 22–44.
- Hathaway, James C. “New directions to avoid hard problems: The distortion of the palliative role of refugee protection”. *Journal of refugee studies* 8.3 (1995): 288–294.
- Heizmann, B. “Social policy and perceived immigrant labor market competition in Europe: Is prevention better than cure?” *Social forces; a scientific medium of social study and interpretation* 93.4 (2015): 1655–1685.
- Schwartz, Louis B.,
ve Albert O. Hirschman.: “Exit, voice, and loyalty: Responses to decline in firms, organizations, and states”. *University of Pennsylvania law review* 120.6 (1972): 1210.

- Holborn, Louise W.: “The League of Nations and the Refugee Problem”. *The annals of the American Academy of Political and Social Science* 203.1 (1939): 124–135.
- Holborn, Louise. W.: *Refugees: A Problem of our Time: The Work of UNHCR, 1951—1972*. Methuen NJ: N.p., 1975.
- Holzer, E.: “A Case Study of Political Failure in a Refugee Camp”. *Journal of refugee studies* 25.2 (2012): 257–281.
- Horst, Cindy.: “In “virtual dialogue” with the Somali community: The value of electronic media for research amongst refugee Diasporas”. *Refuge* (2006): 51–57.
- Hyndman, Jennifer.: “Refugee self-management and the question of governance”. *Refuge* (1997): 16–22.
- Hyndman, Jennifer.: *Managing displacement: Refugees and the politics of humanitarianism*. University of Minnesota Press, 2000.
- Hyndman, J.,
ve A. Ve Mountz.: “Another Brick in the Wall? Neo-refoulement and the Externalization of Asylum by Australia and Europe 1”. *Government and Opposition* 43 (2008): 249–269.

- Ilcan, S., ve K. Ve Rygiel: “Resiliency humanitarianism”: responsabilizing refugees through humanitarian emergency governance in the camp”. *International political sociology* 9.4 (2015): 333–351.
- United Nation.: International Organization for Migration., and United Nations, www.un.org/sites/un2.un.org/files/wmr_2020.pdf. 2019.
- Jacobsen, Karen.: “Factors Influencing the Policy Responses of Host Governments to Mass Refugee Influxes”. *The international migration review* 30.3 (1996): 655–678.
- Jacobsen, Karen.: *The forgotten solution: local integration for refugees in developing countries*. UNHCR, 2001.
- Jacobson, David.: *Rights across borders: Immigration and the decline of citizenship*. Brill, 1997.
- Jaeger, Gilbert.: "On the history of the international protection of refugees." *International Review of the Red Cross* 83.843 (2001): 727-738.
- Janmyr, Maja.: “Precarity in Exile: The Legal Status of Syrian Refugees in Lebanon”. *Refugee survey quarterly* 35.4 (2016): 58–78.

- JIPS,
ve Feinstein Center.: Urban Profiling of Refugee Situations in Delhi. JIPS.
<https://fic.tufts.edu/publication-item/urban-profiling-of-refugee-situations-in-dehli/>. 2013.
- Joly, Danièle,
ve Astri Suhrke.: “A new paradigm for the European asylum regime”. *International Migration*. Oxford University Press, 2004. 295–317.
- Joly, Danièle.: “Temporary protection within the framework of a new European asylum regime”. *The international journal of human rights* 2.3 (1998): 49–76.
- Kalm, Sara.: "Liberalizing movements? The political rationality of global migration management." *The politics of international migration management*. Palgrave Macmillan, London, 2010. 21-44.
- Karatani, R.: “How history separated refugee and migrant regimes: In search of their institutional origins”. *International journal of refugee law* 17.3 (2005): 517–541.
- Keely, Charles B.: “How Nation-States Create and Respond to Refugee Flows”. *The international migration review* 30.4 (1996): 1,046-66.

- Keely, Charles B.: “The International Refugee Regime(s): The End of the Cold War Matters”. *The international migration review* 35.1 (2001): 303–314.
- Keohane, Robert O.: "The demand for international regimes." *International organization* 36.2 (1982): 325-355. Keohane, Robert O. “The Demand for International Regimes”. *International organization* 36.2 (1982): 325–355.
- Keohane, Robert O.,
ve Joseph S. Nye.: “Power and interdependence revisited”. *International Organization*. Routledge, 2017. 81–110.
- Kibreab, Gaim.: “Why governments prefer spatially segregated settlement sites for urban refugees”. *Refuge* (2007): 27–35.
- Kirişci, Kemal.: *Syrian refugees and Turkey’s challenges: Going beyond hospitality*. Washington, DC: Brookings, 2014.
- Kobia, K.,
ve L. Cranfield.: “Literature review: Urban refugees”. *Refugees Branch, Citizenship and Immigration Canada* (2009): 1–19.
- Koch, Anne.: “The Politics and Discourse of Migrant Return: The Role of UNHCR and IOM in the Governance of Return”. *Journal of ethnic and migration studies* 40.6 (2014): 905–923.

- Krahn, Harvey et al.: "Educated and Underemployed: Refugee Integration into the Canadian Labour Market". *Journal of international migration and integration* 1.1 (2000): 59–84.
- Krasner, Stephen D.: "Structural causes and regime consequences: regimes as intervening variables." *International organization* 36.2 (1982):185-205.
- Krasner, Stephen D.: *International regimes*. Cornell University Press, 1983.
- Kuhn, Thomas S.: *The structure of scientific revolutions*. Vol. 111. University of Chicago Press: Chicago, 1970.
- Kunz, E. F.: "The Refugee in Flight: Kinetic Models and Forms of Displacement". *The international migration review* 7.2 (1973): 125–146.
- B Landau, Loren.: "Discrimination and development? Immigration, urbanisation and sustainable livelihoods in Johannesburg." *Development Southern Africa* 24.1 (2007): 61-76.

- Larking, E. J.: “Beyond the pale of the law: refugees and the myth of human rights (Doctoral dissertation)”. *Centre for Applied Philosophy and Public Ethics, School of Philosophy* (2010).
- Lavenex, Sandra.: *Safe third countries: extending the EU asylum and immigration policies to Central and Eastern Europe*. Central European University Press, 1999.
- Lazzarato, M.: “Neoliberalism in action: Inequality, insecurity and the reconstitution of the social”. *Theory, culture and society* 26 (2009): 109–133.
- Lebaron, G.: “Unfree labour beyond binaries: Insecurity, social hierarchy and labour market restructuring”. *International Feminist Journal of Politics* 17.1 (2015): 1–19.
- Lee, Charles T.: “Bare life, interstices, and the third space of citizenship”. *WSQ Women s Studies Quarterly* 38.1–2 (2010): 57–81.
- Lemberg-Pedersen, Martin.: “Manufacturing Displacement. Externalization and Postcoloniality in European Migration Control”. *Global affairs* 5.3 (2019): 247–271.

- Lethbridge, Jane.: "Privatisation of migration and refugee services and other forms of state disengagement." (2017).
- Lindstrom, D. P.: "Rural-urban migration and reproductive behavior in Guatemala". *Population research and policy review* 22.4 (2003): 351–372.
- Loescher, Gil.: "The UNHCR and World Politics: State Interests vs. Institutional Autonomy". *The international migration review* 35.1 (2001): 33–56.
- Loescher, Gil,
ve James Milner.: "Security implications of protracted refugee situations." *The Adelphi Papers* 45.375 (2005a): 23-34.
- . "The significance of protracted refugee situations". *The Adelphi Papers* 45.375 (2005b): 7–12.
- Loescher, Gil,
Reimers, David,
ve John A. Scanlan.: "Calculated kindness: Refugees and America's half-open door, 1945 to the present". *Journal of American history (Bloomington Ind.)* 74.1 (1987): 224.
- Loescher, G., A. Betts,
ve J. Milner.: "The United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR): The politics and practice of refugee protection into the 21st century". *Journal of Refugee Studies* 22.2 (2008).

- Long, Kate.: “Home alone? A review of the relationship between repatriation, mobility and durable solutions for refugees”. *PDES Evaluation Report* (2010).
- Long, Kate.: “When Refugees Stopped Being Migrants: Movement, Labour and Humanitarian Protection”. *Migration studies* 1.1 (2013): 4–26.
- Long, Katy.: "Rethinking “durable” solutions." *The Oxford handbook of refugee and forced migration studies*. 2014.
- Lyon, Fergus,
Leandro Sepulveda,
ve Stephen Syrett.: "Enterprising refugees: Contributions and challenges in deprived urban areas." *Local Economy* 22.4 (2007): 362-375.
- Macchiavello, M.: “Livelihoods strategies of urban refugees in Kampala”. *Forced Migration Review* 20 (2004): 26–27.
- Malkki, Liisa.: “National Geographic: The Rooting of Peoples and the Territorialization of National Identity among Scholars and Refugees”. *Cultural anthropology: journal of the Society for Cultural Anthropology* 7.1 (1992): 24–44.

- Malkki, Liisa H.: "Refugees and Exile: From "Refugee Studies" to the National Order of Things". *Annual review of anthropology* 24.1 (1995): 495–523.
- Marx, Karl,
ve Friedrich Engels.: "Capital: A Critique of Political Economy, vol. 1, 3 vols." *New York* (1967).
- Mavelli, Luca.: "Governing the Resilience of Neoliberalism through Biopolitics". *European journal of international relations* 23.3 (2017): 489–512.
- Mavelli, Luca.: "Governing Populations through the Humanitarian Government of Refugees: Biopolitical Care and Racism in the European Refugee Crisis". *Review of international studies* 43.5 (2017): 809–832.
- Mavelli, Luca.: "Citizenship for Sale and the Neoliberal Political Economy of Belonging". *International studies quarterly: a publication of the International Studies Association* 62.3 (2018): 482–493.
- McConnachie, Kirsten.: "Camps of containment: A genealogy of the refugee camp". *Humanity An International Journal of Human Rights Humanitarianism and Development* 7.3 (2016): 397–412.

- McMichael, P.: "Globalization: Myths and Realities 1". *Rural sociology* 1 (1996): 25–55.
- Menz, Georg.: "Neo-Liberalism, Privatization and the Outsourcing of Migration Management: A Five-Country Comparison". *Competition & change* 15.2 (2011): 116–135.
- Mertus, J.: "The state and the post-cold war refugee regime: New models, new questions". *International journal of refugee law* 10.3 (1998): 321–348.
- Miller, Peter,
ve Nicolas Rose.: *Governing the present: Administering economic, social and personal life*. Polity Press, 2013.
- Milner, J.: *Refugees, the State and the Politics of Asylum in Africa*. Basingstoke, England: Palgrave Macmillan, 2009. St Antony's Series.
- Minca, Claudio.: "Geographies of the camp." *Political Geography* 49 (2015): 74-83.
- Mitlin, Diana,
ve David Satterthwaite.: *Urban poverty in the global south: Scale and nature*. Routledge, 2012.

- Mohan, Giles, et al.: *Structural adjustment: Theory, practice and impacts*. Psychology Press, 2000.
- Gil, Morgades.: *The externalisation of the asylum function in the European Union*, 2010.
- Mooney, E. D.: "In-country protection: Out of bounds for UNHCR?" *Refugee Rights and Realities: Evolving International Concepts and Regimes*. Editör. F. Nicholson ve P. Twomey. Cambridge: Cambridge University Press, 1999.
- Moulin, C.,
ve P. Ve Nyers.: "We live in a country of UNHCR"-Refugee protests and global political society". *International Political Sociology* 1.4 (2007): 356–372.
- Muggah, Robert,
ve Adriana E. Abdenur.: "Refugees and the city: the twenty-first-century front line." (2018).
- Nicholson, Frances,
ve Patrick Twomey.: *Refugee rights and realities: evolving international concepts and regimes*. Cambridge University Press, 1999.

- Noh, Samuel, et al.: "Perceived racial discrimination, depression, and coping: A study of Southeast Asian refugees in Canada." *Journal of health and social behavior* (1999): 193-207.
- Novak, Paolo.: "Refugees and Empire". *The Palgrave Encyclopedia of Imperialism and Anti-Imperialism*. Cham: Springer International Publishing, 2021. 2310–2317.
- Nyers, P.: "Rethinking refugees: beyond states of emergency Routledge." (2006).
- Obi, N., ve J. Crisp.: "Evaluation of the Implementation of UNHCR's Policy on Refugees in Urban Areas". *EPAU Evaluation Reports* (2001)
- Ong, Aihwa.: "Mutations in Citizenship". *Citizenship Rights*. Routledge, 2017. 363–369.
- Otto, Dianne.: "Nongovernmental organizations in the United Nations system: The emerging role of international civil society." *Hum. Rts. Q.* 18 (1996): 107.

- Overbeek, Henk.: "Towards a new international migration regime: globalization, migration and." *Migration and European Integration: the dynamics of inclusion and exclusion* (1995)
- Overbeek, Henk.: "Globalization, sovereignty, and transnational regulation: reshaping the governance of international migration. *Managing Migration: Time for a new international regime*". (2000): 48–74.
- Overbeek, Henk.: "Neoliberalism and the Regulation of Global Labor Mobility". *The annals of the American Academy of Political and Social Science* 581.1 (2002): 74–90.
- Owens, Patricia.: "Reclaiming "bare life"?: Against Agamben on refugees." *International relations* 23.4 (2009): 567-582.
- Oye, K. A.: "Explaining Cooperation Under Anarchy: Hypotheses and Strategies, Cooperation Under Anarchy". *Cooperation Under Anarchy. World Politics* 38.1 (1986): 1–24.
- Özkiziltan, Didem.: "Goodbye Labouring Man, Long Live Homo Economicus: The New Precarity in the World of Work". *Globalizations* 18.4 (2021): 499–515.

- Paccito J., South-South educational migration, humanitarianism and
Fiddian-Qasmiyeh, Elena.: development: views from the Caribbean, North Africa and the
Middle East. Routledge, 2015.
- Palley, T.: “From Keynesianism to Neoliberalism. Shifting Paradigms in
Economics”. *Economía UNAM* 2.4 (2004)
- Pallister-Wilkins, Polly.: “The Humanitarian Politics of European Border Policing: Frontex
and Border Police in Evros”. *International political sociology* 9.1
(2015): 53–69.
- Pellerin, Hélène, Neo-liberal regionalism and the management of people’s
mobility”.
ve Henk Overbeek.: “*Social Forces in the Making of the New Europe*. London: Palgrave
Macmillan UK, 2001. 137–157.
- Phuong, C.: “Enlarging “Fortress Europe”: Eu Accession, Asylum, and
Immigration in Candidate Countries. *Comparative Law
Quarterly* 52.3 (2003): 641–663.
- Picker, G., “Durable camps: the state, the urban, the everyday: Introduction.
ve S. Ve Pasquetti.: City: Analysis of Urban Change, Theory”. *Action* 19.5 (2015): 681–
688.

- Piguet, Etienne.: “Theories of voluntary and forced migration”. *Routledge Handbook of Environmental Displacement and Migration*. Routledge, 2018. 17–28.
- Pijnenburg, Annick.: “Containment Instead of Refoulement: Shifting State Responsibility in the Age of Cooperative Migration Control?” *Human rights law review* 20.2 (2020): 306–332.
- Pittaway, Eileen,
ve Linda Bartolomei.: “Refugees, race, and gender: The multiple discrimination against refugee women”. *Refuge* (2001): 21–32.
- Prinzo, Z., ve B. Benoist.: “Meeting the challenges of micronutrient deficiencies in emergency-affected populations”. *Proceedings of the Nutrition Society* 61 (2002): 251–257.
- Pugh, M.: “The Withering of Humanitarian Reform: A Rejoinder”. *Security Dialogue* 29.2 (1998): 157–161.
- Ramsay, Georgina.: “Humanitarian Exploits: Ordinary Displacement and the Political Economy of the Global Refugee Regime”. *Critique of anthropology* 40.1 (2020): 3–27.

- Read, J.: “A genealogy of homo-economicus: neoliberalism and the production of subjectivity. A Foucault for the 21st Century: governmentality, biopolitics and discipline in the new millennium”. 2 (2009).
- Redfield, Peter.: “Doctors, Borders, and Life in Crisis”. *Cultural anthropology: journal of the Society for Cultural Anthropology* 20.3 (2005): 328–361.
- Rehmann, Jan.: “Hypercarceration: A Neoliberal Response to “Surplus Population””. *Rethinking Marxism* 27.2 (2015): 303–311.
- Rogers, Rosemarie.: “The Future of Refugee Flows and Policies”. *The international migration review* 26.4 (1992): 1112–1143.
- Rozakou, Katerina.: “The Biopolitics of Hospitality in Greece: Humanitarianism and the Management of Refugees”. *American ethnologist* 39.3 (2012): 562–577.
- Sanyal, Romola.: “Refugees and the City: An Urban Discussion”. *Geography compass* 6.11 (2012): 633–644.

- Sassen, Saskia.: Losing control?: sovereignty in the age of globalization. Columbia University Press, 1996.
- Sassen, Saskia.: "The state and globalization." *Interventions* 5.2 (2003): 241-248.
- Sassen, Saskia.: "Regulating immigration in a global age: A new policy landscape." *parallax* 11.1 (2005): 35-45.
- Sassen, Saskia. "A massive loss of habitat: New drivers for migration." *Sociology of Development* 2.2 (2016): 204-233.
- Saunders, N.: "Paradigm shift or business as usual? An historical reappraisal of the "shift" to securitisation of refugee protection". *Refugee survey quarterly* 33.3 (2014): 69–92.
- Scalettari, G.: "Refugee Studies and the international refugee regime: a reflection on a desirable separation". *Refugee survey quarterly* 26.3 (2007): 36–50.
- Scheel, Stephan,
ve Philipp Ratfisch.: "Refugee Protection Meets Migration Management: UNHCR as a Global Police of Populations". *Journal of ethnic and migration studies* 40.6 (2014): 924–941.

- Schiller, Nina Glick.: "A global perspective on migration and development." *Social Analysis* 53.3 (2009): 14-37.
- Shacknove, Andrew.: "From asylum to containment." *Int'l J. Refugee L.* 5 (1993): 516.
- Sommers, M.; "Urbanization and its discontents: urban refugees in Tanzania". *Forced migration review* 4 (1999): 22–24.
- Standing, Guy.: *The Precariat: The New Dangerous Class*. London: Bloomsbury Academic, 2011.
- Steinbock, D. J.: *The refugee definition as law: Issues of interpretation. Refugee Rights and Realities : Evolving International Concepts and Regimes* Editör Frances Nicholson ve Patrick Twomey. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1999.
- Stepputat, F.: *Refugees, Security and Development. Danish Institute for International Studies (DIIS), Working Paper*. N.p., 2004.
- Stjernström, Olof.: "Theory and migration. Towards a framework of migration and human actions". *Cybergeog* (2004): n. pag.

- Strange, Susan.: “Cave! Hic Dragones: A Critique of Regime Analysis”. *International organization* 36.2 (1982): 479–496.
- Sztucki, J.: “Who is a refugee?: The Convention definition: universal or obsolete?” *Refugee Rights and Realities: Evolving International Concepts and Regimes*. Editör. Frances Nicholson ve Patrick Twomey. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1999.
- Şimşek, D.: “Integration processes of Syrian refugees in Turkey:”Class-based integration”. *Journal of Refugee Studies* 33.3 (2020): 537–554.
- Taylor, J. Edward, et al.: "Economic impact of refugee settlements in Uganda." *World Food Programme Kampala* (2016): 1-10.
- Ticktin, Miriam.: “Where Ethics and Politics Meet”. *American ethnologist* 33.1 (2006): 33–49.
- Tobias, S.: “Neoliberal Globalization and the Politics of Migration in Sub-Saharan Africa”. *Journal of International ve Global Studies* 4.1 (2012): 1–16.
- Tobin, S., ve M. Campbell.: “NGO governance and Syrian refugee “subjects” in Jordan”. *Jordan. Middle East Report* 278.4 (2016)

- Tuitt, P.: “Rethinking the refugee concept”. *Refugee Rights and Realities: Evolving International Concepts and Regimes*. Editör. F. Nicholson ve P. Twomey. Cambridge: Cambridge University Press, 1999.
- Türk, V.: “The role of UNHCR in the development of international refugee law”. *Refugee Rights and Realities: Evolving International Concepts and Regimes*. Editör. F. Nicholson ve P. Twomey. Cambridge: Cambridge University Press, 1999.
- Turner, L.: “Explaining the (non-) encampment of Syrian refugees: security, class and the labour market in Lebanon and Jordan”. *Mediterranean politics* 20.3 (2015): 386–404.
- Turner, Simon.: “What Is a Refugee Camp? Explorations of the Limits and Effects of the Camp”. *Journal of refugee studies* 29.2 (2016): 139–148.
- UNHCR.: "What We Do – WASH in Refugee Settings." WASH UNHCR. 28 Jul. 2010. 12 Apr. 2022.

UNHCR Handbook: Voluntary Repatriation: International Protection.
[www.unhcr.org/bg/wp-](http://www.unhcr.org/bg/wp-content/uploads/sites/18/2016/12/Handbook_Voluntary-Repatriation_1996.pdf)

[content/uploads/sites/18/2016/12/Handbook_Voluntary-Repatriation_1996.pdf](http://www.unhcr.org/bg/wp-content/uploads/sites/18/2016/12/Handbook_Voluntary-Repatriation_1996.pdf).

UNHCR.: “The state of the world”s refugees: Fifty years of humanitarian action”. Oxford: Oxford University Press. 2000.
<https://www.unhcr.org/uk/3ebf9bb8e.pdf>

UNHCR.: “Policy on Refugee Protection and Solutions in Urban Areas”. 2009.
<http://www.unhcr.org/4ab356ab6.pdf> (accessed 2 February 2018).

UNHCR.: “UNHCR Resettlement Handbook”. 2011.
<https://www.unhcr.org/46f7c0ee2.pdf>

UNHCR.: “The Implementation of UNHCR”s Policy on Refugee Protection and Solutions in Urban Areas”. 2012.
<https://www.refworld.org/docid/51c7fa9e4.html>

UNHCR.: “Refugees” and “Migrants.” 2016.
<https://www.unhcr.org/news/latest/2016/3/56e95c676/refugees-migrants-frequently-asked-questions-faqs.html>

UNHCR.: “Situation Syria Regional Refugee Response. Operational Data Portal”. 2021a. <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria>

UNHCR.: “Situation Afghanistan situation. Operational Data Portal”. 2021b. <https://data2.unhcr.org/en/situations/afghanistan>

UNHCR.: “UNHCR Global Trends - Forced displacement in 2020”. 2021c. <https://www.unhcr.org/flagship-reports/globaltrends/>

UNHCR: UNHCR Uganda situation. UNHCR Data. 2021d. <https://data2.unhcr.org/en/country/uga>

UNHCR.: Turkey, Global Focus. UNHCR Reporting. 2021e. <https://reporting.unhcr.org/turkey>

UN: United Nations Convention Relating to the Status of Refugees, July 28, 1951, <https://www.unhcr.org/4ca34be29.pdf>

USA for UNHCR.: “What is a Refugee Camp? Definition and Statistics”. UN Refugees.
<https://www.unrefugees.org/refugee-facts/camps/>

Valji, Nahla.: “Women and the 1951 refugee Convention: Fifty years of seeking visibility”. *Refuge* (2001): 25–35.

Van Hear, Nicholas,
Oliver Bakewell,
ve Katy Long.: “Push-pull plus: reconsidering the drivers of migration”. *Aspiration, Desire and the Drivers of Migration*. Routledge, 2020. 19–36.

Van Hear, Nicholas,
Rebecca Brubaker,
ve Thais Bessa.: "Managing mobility for human development: The growing salience of mixed migration." (2009).

Vaughan-Williams, N.: *Europe's border crisis: Biopolitical security and beyond*. Oxford: Oxford University Press, 2015.

Vedsted-Hansen, J.: “Non-admission policies and the right to protection: Refugees” choice versus states” exclusion?” *Refugee Rights and Realities: Evolving International Concepts and Regimes*. Editör. F. Nicholson ve P. Twomey. Cambridge: Cambridge University Press, 1999.

Warner, D.: “The refugee state and state protection”. *Refugee Rights and Realities: Evolving International Concepts and Regimes*. Editör. F. Nicholson ve P. Twomey. Cambridge: Cambridge University Press, 1999.

Weinstein, Miranda L.: “Sweden”s floating refugee camp: A new form of spatial segregation?” Clark University, 2017.

Westin, Charles.: "Regional analysis of refugee movements: Origins and response." *Refugees: Perspectives on the experience of forced migration* (1999): 25-45.

Zembylas, M.: “Agamben”s theory of biopower and immigrants/refugees/asylum seekers: Discourses of citizenship and the implications for curriculum theorizing”. *Journal of Curriculum Theorizing* 26.2 (2010): 31–45.

Zetter, R.: “More labels, fewer refugees: Remaking the refugee label in an era of globalization”. *Journal of refugee studies* 20.2 (2007): 172–192.

Zieck, M.: *UNHCR and voluntary repatriation of refugees: A legal analysis*. Martinus Nijhoff Publishers, 1997.

Zolberg, Aristide R.: “The next Waves: Migration Theory for a Changing World”. *The international migration review* 23.3 (1989): 403–430.

Zolberg, Aristide R.,
Astri Suhrke,
and Sergio Aguayo.: *Escape from violence: Conflict and the refugee crisis in the developing world*. Oxford University Press on Demand, 1989.